МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

КАФЕДРА ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

Кваліфікаційна робота за рівнем магістра

на тему:
Фразеологія західного соціополітичного дискурсу та проблеми української інтерлінгвістики

Студентки групи ФП 2221
Факультет управління енергетичними та економічнмими процесами
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Савицької Таїсії Миколаївни

Науковий керівник:
___Власова___ д-р. філос. н., проф. Т. Власова

До захисту

«_18_» _грудня_ року
Завідувач кафедри

___________________ *професор Т.* Власова
(підпис) *(прізвище та ініціали)*

Національна шкала ___добре___
Кількість балів ___75___
Оцінка ЄКТС ___С___

Дніпро – 2023

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
UKRAINIAN STATE UNIVERSITY OF SCIENCE AND TECHNOLOGIES

DEPARTMENT OF PHILOLOGY AND TRANSLATION

Master's Degree Diploma Paper

Phraseology of Western socio-political discourse and problems of Ukrainian interlinguistics

Group 2221
Faculty of Management of Energy and Economic Processes
Speciality 035 Philology
Specialization 035.041 Germanic Languages and Literatures (Translation Included), Major Language – English
Taisiia Savytska

Research supervisor:
Doctor of Philosophy,
Professor,
Tetiana Vlasova

Dnipro – 2023

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ

Кафедра філології та перекладу

Затверджую:

Завідувач кафедри філології та перекладу

__________ (підпис)

д-р.філос.н., проф. Власова Т.І.

"___" __________2023 р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну магістерську роботу

студентки II курсу групи ФП 2221 факультету ЕГ УДУНТу

Савицької Таісії Миколаївни

(ПІБ студентки)

спеціальності 035 Філологія

Тема роботи

Фразеологія західного соціополітичного дискурсу та проблеми української інтерлінгвістики

Науковий керівник д-р. філос. н., проф. Власова Т. І.

Дата видачі завдання 01 вересня 2023 року

Графік виконання магістерської кваліфікаційної роботи з перекладу

№ п/п	Найменування частин і план магістерської кваліфікаційної роботи	Графік виконання	Відмітка про виконання (підписи)
1.	Аналіз наукових джерел і написання теоретичної частини магістерської кваліфікаційної роботи (Розділ І)	Вересень	
2.	Аналіз мовного матеріалу тексту, який досліджується. Написання аналітичної частини магістерської роботи. Робота над теоретико-методологічною базою щодо аналізу досліджуваних явищ (Розділ II)	Жовтень	
3.	Добір прикладів та їх детальний аналіз у практичній частині (Розділ III)	Жовтень Листопад	
4.	Написання вступу і висновків дослідження, подання завершеної магістерської кваліфікаційної роботи науковому керівнику для попередніх висновків	Листопад	
5.	Попередній захист наукової розвідки і подання завершеної магістерської кваліфікаційної роботи на кафедру	Листопад	
6.	Оформлення документації (відгук, рецензія) і підготовка презентації до захисту магістерської кваліфікаційної роботи	Грудень	
7.	Захист магістерської кваліфікаційної роботи	Січень	

Науковий керівник __________ (підпис)

Студентка __________ (підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП		4 – 8
РОЗДІЛ І. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ		
1.1	Огляд сучасної літератури за темою дослідження	9 – 21
1.2	Методологія дослідження	21 – 25
Висновки до першого розділу		25 – 29
РОЗДІЛ ІІ. СУТНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК СТІЙКИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ТА ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ В ІНТЕРЛІНГВІСТИЦІ		
2.1	Місце фразеологізмів як стійких словосполучень в теорії та практиці української інтерлінгвістики	30 – 45
2.2	Англомовний соціополітичний дискурс та використання стійких словосполучень в українських перекладах	45 – 57
Висновки до другого розділу		57 – 60
РОЗДІЛ ІІІ. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ СТІЙКИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ В МЕЖАХ АНГЛОМОВНОГО СОЦІОПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ		
3.1	Особливості перекладу англійських фразеологізмів інтерлінгвістичного характеру на українську мову	61 – 68
3.2	Перекладацький аналіз англійських фразеологізмів як стійких словосполучень у перекладі на українську мову на матеріалі фрагментів промов Вінстона Черчілля	69 – 106
Висновки до третього розділу		106 – 107
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ		108 – 111

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	112 – 125
Додаток А	126-127
Додаток Б	128
Додаток В	129-131

ВСТУП

Сучасний світ переживає епоху глобалізації, що характеризується не лише економічними та технологічними змінами, а й глибокими культурними та мовними трансформаціями. Ця динаміка особливо відчутна у сфері соціополітичного дискурсу, де мова виступає не просто як засіб комунікації, але й як потужний інструмент впливу на суспільну свідомість та політичні процеси. Фразеологія, з її глибокими коріннями у культурі та історії, відіграє важливу роль у цьому процесі, будучи одночасно відображенням та формувачем соціальних та політичних ідей.

Україна, з її багатим історичним та культурним багажем, стоїть на передовій цих змін. Розташована на перетині сходу та заходу, країна переживає активний процес культурної та мовної інтеграції, що робить її ідеальним об'єктом для вивчення впливу західного соціополітичного дискурсу на місцеву фразеологію.

Аналіз робіт таких вчених, як О. І. Чередниченко [36], В. П. Зорвчак [15], Ю. А. Жлуктенко [12] та баготьох інших, виявляє вплив глобалізаційних процесів на українські мовні структури. Відстежуючи перехід від вертикальної двомовності, де іноземні мови сприймаються як вищі, до горизонтальної, де рівність мов стає нормою, Україна демонструє складність мовних взаємодій у сучасному світі. Інтерференція мов, яка з одного боку може збагатити мовну систему новими виразами та концептами, з іншого - несе ризик втрати мовної ідентичності та самобутності.

Така двоїстість відкриває поле для дослідження, яке вимагає врахування як міжнародного впливу, так і внутрішніх потреб та ідентичності.

Актуальність теми дослідження. Фразеологія західного соціополітичного дискурсу в українській інтерлінгвістиці відіграє ключову роль у формуванні сучасного суспільного порядку денного та політичного діалогу в Україні.

Вивчення цієї теми стає особливо актуальним у контексті інтенсивної мовної динаміки, обумовленої глобалізацією та міжкультурними взаємодіями.

По-перше, важливо розуміти, як мовні елементи, запозичені з інших культурних і політичних систем, інтегруються у внутрішній дискурс та як це впливає на суспільне та політичне життя в Україні. Розуміння цих процесів дозволить краще оцінити вплив глобалізації на мовну та культурну ідентичність країни.

По-друге, аналіз міжмовних взаємодій та інтерференції важливий для визначення стратегій збереження та розвитку мовної самобутності в умовах інтенсивної мовної глобалізації. Вивчення цього явища допоможе виявити методи адаптації та впровадження іноземних фразеологічних конструкцій, а також зрозуміти, як вони сприймаються та використовуються в українському контексті.

Нарешті, дослідження фразеології західного соціополітичного дискурсу є актуальним для розуміння загальних тенденцій мовної еволюції в Україні. Воно дозволить визначити, як змінюються мовні практики відповідно до зовнішніх впливів та як ці зміни відбиваються на соціокультурному розвитку країни.

Мета цієї магістерської роботи полягає у аналізі фразеології західного соціополітичного дискурсу та його впливу на українську мову. Враховуючи сучасні глобалізаційні виклики, робота має на меті визначити шляхи адаптації мовних тенденцій, з одночасним збереженням української мовної унікальності та ідентичності.

Дослідження спрямоване на виявлення та опис стратегій перекладу, які використовуються для передачі політичних ідей і концептів через мовні бар'єри, а також на визначення способів, якими ці стратегії впливають на відтворення або трансформацію первісних політичних повідомлень у українському соціополітичному дискурсі.

Особлива увага приділяється аналізу інтерлінгвальних та інтеркультурних аспектів перекладу, які відіграють вирішальну роль у формуванні національної ідентичності та культурної свідомості в контексті глобалізації та міжнародних відносин.

Для досягнення зазначеної мети визначено виконання наступного комплексу **завдань**:

- проаналізувати академічну та наукову літературу, що стосується фразеології західного соціополітичного дискурсу, для виявлення теоретичних засад та існуючих досліджень у цій сфері;
- розробити комплексну методологію дослідження, яка дозволить об'єктивно аналізувати переклад промов англомовних політиків та їхнє впровадження в український соціополітичний дискурс;
- визначити стійкі словосполучення та фразеологізми як предмет дослідження, враховуючи їх роль у теорії та практиці української інтерлінгвістики;
- проаналізувати англомовний соціополітичний дискурс з точки зору використання стійких словосполучень та їх функціонального навантаження;
- дослідити особливості перекладу стійких словосполучень з англійської на українську мову, з акцентом на міжкультурні та інтерлінгвістичні аспекти;
- провести аналіз перекладу уривків промов Вінстона Черчилля для виявлення специфіки перекладу фразеологічних одиниць та виявити проблеми української інтерлінгвістики.

Предметом дослідження є виявлення особливостей фразеології соціополітичного дискурсу, аналіз механізмів та методів перекладу фразеологічних одиниць у промовах визначних англомовних політиків, та

вивчення впливу цих елементів на розвиток українського політичного мовлення в контексті глобалізації та інтерлінгвістичної взаємодії.

Об'єктом дослідження є уривки промов Вінстона Черчілля та їх переклад українською мовою.

Методологія дослідження обумовлена визначеною метою та окресленими завданнями і включає в себе загальнонаукові методи, лінгвістичні методи та спеціалізовані методи:

- загальнонаукові методи (метод дедукції, системний аналіз, бібліографічний аналіз, контент-аналіз, метод критичного огляду, мета-аналіз, історичний аналіз, синтезуючий аналіз);
- лінгвістичні методи (контекстуальний аналіз, фразеологічний аналіз, структурний аналіз, семантичний аналіз);
- спеціалізовані методи (перекладацький аналіз; метод критичного дискурс-аналізу).

Практичне значення даного дослідження виходить за межі теоретичного аналізу, оскільки воно надає вагомий внесок у розуміння міждисциплінарних аспектів вивчення фразеології у західному соціополітичному дискурсі. Важливість роботи полягає у забезпеченні поглибленого розуміння мовних процесів, що відбуваються в політичному спілкуванні, та їх впливу на формування громадської думки та політичних рішень. Аналіз фразеологічних елементів у промовах та їх перекладах українською мовою дозволить краще зрозуміти, як мовні засоби використовуються для досягнення певних комунікативних цілей, тим самим сприяючи підвищенню якості перекладів та ефективності міжкультурного діалогу. Таким чином, це дослідження має значущість для фахівців у галузі перекладознавства, лінгвістики, політології, а також для більш широкої аудиторії, зацікавленої у впливі мови на соціальні та політичні процеси.

Структура роботи продиктована логікою дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку літератури та додатків. Загальний обсяг роботи – 134 сторінки, з них - 102 сторінки основного тексту. Проаналізовано фразеологізмів та їх еквівалентів в українському перекладі - 48. Бібліографія нараховує 126 позицій , з них— 39 кирилицею, 87— латинкою.

РОЗДІЛ І. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ ЗА ТЕМОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сучасні тенденції у фразеології соціополітичного дискурсу та їх відображення в науковій літературі складають фундамент для цього розділу дослідження. Провідні академічні праці та методологічні підходи, розроблені протягом останніх двадцяти років, розкривають динаміку і взаємодію між мовними інноваціями та традиційними підходами. Огляд сучасної наукової літератури дозволяє ідентифікувати ключові напрями досліджень у сфері фразеології та встановити, яким чином вони впливають на розвиток політичного мовлення. Аналіз методологічних рамок, використаних у цих роботах, визначає основу для подальшої нашої аналітичної роботи та дозволяє зорієнтуватися у різноманітності дослідницьких інструментів, які можуть бути застосовані для розуміння фразеологічної динаміки західних країн в аспектті української інтерлінгвістики.

1.1. Огляд сучасної літератури за темою дослідження

Фразеологія, як галузь лінгвістики, займається вивченням стійких виразів, які використовуються у мовленні та мають фіксовану структуру та встановлене значення [34, с. 546]. Соціополітичний дискурс як об'єкт лінгвістики зосереджується на мові, що використовується в політиці та її впливі на суспільство [102, с. 38]. Обидва напрямки є результатом багаторічних наукових пошуків та розвитку мовознавства.

Основи сучасної фразеології були закладені в роботах таких вчених, як Шарль Баллі [48] та Фердинандо де Соссюр [65] на початку 20-го століття. Однак, системне вивчення фразеології як окремої дисципліни розпочалося лише після Другої світової війни, особливо з роботами радянського лінгвіста Віктора

Віноградова, який вперше ввів поняття «фразеологічна одиниця» [7]. Його роботи мали великий вплив на подальші дослідження у цій області.

Соціополітичний дискурс як предмет дослідження з'явився пізніше, у другій половині 20-го століття, коли зросла увага до ролі мови у політиці. Важливий внесок у це поле зробив Норман Ферклоф [90], який розглядав політичну риторику як спосіб формування ідентичності та влади. Політична лінгвістика як науковий напрямок стала вирізнятися завдяки роботам таких вчених, як Теун ван Дейк [114, 115, 116] та Рут Водак [121], які розвинули концепції критичного дискурс-аналізу та вивчення ідеології через мову.

Інтерлінгвістика як науковий напрямок бере свій початок від досліджень мовних контактів, двомовності та багатомовності. Йозеф Грінберг (Joseph Harold Greenberg) зробив значний внесок у розуміння структур мови та мовних процесів через свої дослідження в області мовних універсалій та типології. Його книга «Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and Morphology» [82], видана 1984 року, є важливим джерелом для вивчення універсальних властивостей мови та їхньої класифікації. Грейнберг досліджує імплікативні та абсолютні універсалії, які можна знайти у багатьох мовах світу, тим самим вказуючи на потенційні спільні елементи мовного розвитку.

У міжнародному контексті вагомий вклад у розвиток інтерлінгвістики внесли такі дослідники, як Уріель Вайнрайх [6], який був одним з перших, хто систематично досліджував двомовність і код-змішування. Він виробив теорію мовних контактів, яка стала фундаментом для сучасного розуміння білінгвізму.

Українська інтерлінгвістика розвивається на тлі фундаментальних досліджень вчених таких як А. Білецький [4], Ю. Жлуктенко [12]т а С. Семчинський [32], які глибоко аналізували мовні контакти, двомовність та мовну інтерференцію. Їхні дослідження включали широкий спектр аспектів - від історичних до психолінгвістичних - і відіграли важливу роль у розумінні динаміки мовних систем [36, с.62]. Ці вчені відкидали ідею про те, що

двомовність є лише перехідним станом до одномовності, аргументуючи, що дві мови можуть стабільно співіснувати, виконуючи різні соціальні функції.

Важливим аспектом їхніх досліджень було висвітлення проблем політизації мовних питань у радянські часи, коли відбувалося домінування російської мови та зниження статусу української [36, с.62]. Сучасні дослідження в галузі української інтерлінгвістики підкреслюють необхідність збалансованого підходу до розвитку мови, враховуючи внутрішні і зовнішні фактори, для забезпечення її гармонійного функціонування в сучасному полікультурному просторі.

Розглядаючи мовні контакти як ключовий чинник в розвитку мов, вони створили типологію цих контактів, розкриваючи їхню природу та різноманіття форм, від внутрішніх до штучних, від прямих до непрямих. Вони виявили, що мовні контакти завжди відбуваються на фоні культурних взаємодій різних етносів і мають як вимушений, так і добровільний характер, що підкреслює їхню важливість у мовній еволюції та культурному обміні [36, с. 40].

Сучасні дослідження у галузі фразеології соціополітичного дискурсу та інтерлінгвістики активно розвиваються науковцями в провідних університетах та наукових центрах, таких як Оксфорд, Кембрідж, Стенфорд, Гарвард тощо. Свідченням росту інтересу до вивчення фразеології та мовознавчих аспектів мови в Європі та світі є створення в світі ряду організацій, на базі яких відбуваються регулярні конференції, проводяться наукові дослідження. Серед таких організацій в Європі були засновані Європейське товариство фразеології EUROPHRAS (засноване в 1997 році) та Європейська асоціація лексикографії EURALEX (заснована у 1983 році). Важливою роллю зазначених організацій є формування стандартів та методів досліджень у галузі фразеології, що сприяє однаковому підходу до аналізу фразеологічних одиниць.

Вчені зосереджуються на вивченні стилістики, адаптації та ролі фразеологічних одиниць у міжкультурній комунікації. Особлива увага

приділяється аналізу трансформації фразеологізмів у різних мовних контекстах, вивченню їх впливу на політичне мислення та комунікацію. Дослідження інтерлінгвістики відіграють ключову роль у розумінні механізмів мовної взаємодії та її впливу на соціополітичний дискурс.

Сучасні дослідження фразеології, які інтегрують когнітивний аналіз, корпусну лінгвістику, соціолінгвістику, психолінгвістику, прагматику, дидактику та комп'ютерне моделювання, активно розглядають ідіоми в соціополітичному дискурсі та інтерлінгвістиці, фокусуючись на впливі культурних факторів на переклад та розробці стратегій для ефективного міжмовного переносу фразеологічних значень у глобалізованому світі.

Аналіз когнітивних механізмів, що лежать в основі фразеологічних одиниць, є однією з пріоритетною областей сучасних досліджень. Одними з основоположників когнітивної лінгвістики вважаються такі мовознавці, як Джордж Лакофф та Марк Джонсон, чия робота «Metaphors We Live By» поклала початок вивченню концептуальних метафор [42]. Їхні ідеї відкрили шлях для дослідження метафоричної природи фразеологічних одиниць та нової хвилі досліджень в цій сфері. Когнітивна наука продемонструвала, що образна мова є інструментом людського розуму [42, с. 217-225]. Використання образної мови є систематичною і впорядкованою частиною процесів людського пізнання [42], а фразеологія є частиною цієї системи.

Сучасні теорії та підходи в галузі когнітивної лінгвістики, пов'язані з фразеологією загалом та фразеологією суспільно-політичного дискурсу зокрема, включають ряд актуальних на даний час напрямків, а саме теорію концептуальної метафори, теорію концептуальної інтеграції (блендингу), теорію ментального простору. Теорія Концептуальної Метафори, започаткована Джорджем Лакоффом та Марком Джонсоном, стверджує, полягає в тому, що наші ментальні концепції структуруються метафорично, впливаючи на спосіб, яким ми розуміємо світ і висловлюємо свої думки [42]. Теорія Концептуальної Інтеграції

або Блендінгу, розроблена Жилем Фоконьє та Марком Тернером, досліджує, як ми поєднуємо різні когнітивні простори для створення нових ідей. Їхні роботи, зокрема «The Way We Think» [64], детально розглядають ці процеси. Теорія Ментальних Просторів, також розроблена Фоконьє, описує, як ми створюємо та маніпулюємо ментальними просторами для розуміння та структурування різноманітних ментальних активностей [64].

Вчені, зокрема Аніта Насісціоне у своїй книзі «Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse» [98], підкреслюють важливість міждисциплінарного когнітивного підходу в аналізі стилістичного використання фразеологічних одиниць у дискурсі. Вони наголошують на необхідності враховувати як мовні засоби, так і їхній вплив на аудиторію, особливо в політичній комунікації.

Значущу роль в розвиток когнітивної фразеології внесли такі вчені як Брітт Ерман [61] та Гіббс [75]. Одним із ключових аспектів роботи Бріт Ерман є вивчення того, як мовні одиниці, такі як ідіоми, впливають на мовленнєві структури та концептуальний апарат мови. Вона аналізує, як ідіоми та інші фразеологічні одиниці зберігаються в мовній пам'яті та як вони сприймаються та використовуються в мовленні [61]. Роботи Роберта Гіббса в області фразеології спрямовані на розуміння того, як фразеологічні вирази впливають на мовлення та сприйняття мови, а також на роль фразеології у вираженні фігуративних концепцій і метафор [75].

В статті «Cognitive & Pragmatic Approach to the Phraseological Intensifiers of Political Discourse» [125] досліджується когнітивний та прагматичний потенціал фразеологічних інтенсифікаторів у політичному дискурсі англійською мовою. Автори зосереджуються на ролі цих інтенсифікаторів у формуванні концептуалізації ідей, наголошуючи на їхній важливості в межах екстралінгвістичного контексту [125, с. 3]. Методологія дослідження представляла собою кейс-стаді підхід та порівняльний аналіз, що базувався на

даних з політичних статей у впливових ЗМІ, які стали основою для формування аналітичного корпусу [125, с. 3].

Фокус дослідження на інтенсифікації як семантичній категорії та на таких характеристиках політичного дискурсу, як емоційність та виразність, розкриває стратегічні аспекти використання мови політиками для досягнення впливу та комунікації з громадськістю. Інтенсифікатори використовуються як засіб для підсилення певних повідомлень, акцентування уваги на важливих питаннях та маніпуляції громадською думкою [125, с. 8].

Важливою є також роль когнітивно-прагматичного субпарадигму в дослідженні мови «зсередини», де підкреслюються взаємозв'язані процеси комунікації від попереднього когнітивного етапу до вербального кодування та врешті до інтерпретації та розуміння реципієнтом. Ця модель акцентує на динаміці між автором та отримувачем, демонструючи, як внутрішні наміри та зовнішній контекст формують комунікативний акт [125, с. 11].

Серед широкого спектру теоретичних підходів у фразеології особливе місце займає контрастивна фразеологія, яка стала основою для збірки наукових статей, опублікованих після конференції «Conventional figurative language and phraseology. В Figurative Language», в якій провідні сучасні вчені розглядають фразеологію через призму міжкультурного порівняння. Згідно з Добровольським, Пійранен [58] та Колсоном [53], «*контрастивний*» може мати два основних значення: ширше, де він вважається синонімом «міжмовного», та вужче, що передбачає систематичне порівняння фразеологій різних мов. По-третє, як зазначає Колсон, фразеологія є контрастивною лише тоді, коли вона враховує відмінності між мовами. Контрастивний підхід важливий, оскільки відкриває теоретичні та практичні питання у відносинах між семантикою, синтаксисом та когнітивними аспектами фразеологічних одиниць. Крім того, важливо враховувати культурні аспекти фразем [53, 58].

Важливим поштовхом для розвитку контрастивної фразеологаї стала корпусна лінгвістика. Науковці [52] зазначають, що доступ до великих корпусів текстів у різних мовах допоміг уточнити природу фразеологічних одиниць, змінивши фокус досліджень. Виявилося, що ідіоматичні вислови становлять незначну частину мови, тоді як більш часті комбінації слів, як-от колокації, набули центрального значення в фразеографічних та фразеологічних дослідженнях, що має важливе практичне значення для перекладу та викладання іноземних мов [52, с. 2].

У контексті сучасних тенденцій у фразеологічних дослідженнях такі вчені, як Крофт, Круз, Добровольський, Філлмор, Кей, O'Коннор та інші, вказують на зміщення фокусу з традиційного підходу до вивчення фразеології на більш когнітивно-орієнтовані та конструктивні методи. Когнітивно-орієнтовані методи в фразеології фокусуються на тому, як мозок сприймає та обробляє мову, особливо фразеологічні одиниці, у контексті ментальних процесів та концептуалізації. Це включає дослідження метафор, метонімій та інших фігуративних мовних засобів. Конструкційні методи, з іншого боку, зосереджуються на вивченні мовних патернів та структур, таких як фразеологічні конструкції, які мають певну ступінь лексичної фіксованості та синтаксичної гнучкості. Обидва підходи сприяють глибшому розумінню фразеології у контексті культурного та когнітивного багатства мови [91, с.3].

У роботі Добровольського та Пійранен «Conventional Figurative Language Theory» (CFLT) [58] висвітлено сучасні когнітивні підходи до фразеології, які акцентують на вивченні культурно зумовлених образних структур у мові. Теорія CFLT застосовує концепції джерельних і цільових доменів до аналізу ідіом з багатьох мов, демонструючи роль образних компонентів у формуванні значення фразеологічних одиниць. Вона також розглядає можливості встановлення відповідностей між буквальними та переносними значеннями, враховуючи універсальні та культурно-специфічні аспекти. Особливу увагу в дослідженні

приділено ідентифікації та аналізу фразеологічних «фальшивих друзів» - ідіоматичних виразів, які мають різні значення у різних мовах, що є ключовим для точного перекладу та розуміння в міжкультурних контекстах.

У статті Елізабет Пійранен «Widespread Idioms and Widespread Idiomatic Patterns: Results for Phraseology and Related Disciplines» [55] висвітлюються широко розповсюджені фразеологічні одиниці та їхні моделі через різні мови, що вказує на глибоку взаємозалежність між культурою та мовою. Вона запропонувала детальну класифікацію цих елементів, виокремлюючи ідіоми, що мають схожу форму та значення у різних мовах, ідіоматичні шаблони, які діляться на схожі структури і значення але відрізняються лексикою, та фраземні конструкції, які є більш абстрактними і часто недослідженими. Її аналіз показує, як ідіоми можуть відображати загальнолюдські досвіди та світогляд, підкреслюючи важливість розуміння культурного контексту для правильного тлумачення і навчання фразеології. У своїй роботі Пійранен зосереджується на механізмах появи і розповсюдження широко відомих ідіом у різноманітних мовах. Вона розглядає явище полігенези, що вказує на незалежне виникнення схожих ідіоматичних одиниць у різних мовах на основі спільних людських досвідів і сприйняття світу. Інший фактор — це запозичення через мовний контакт, де ідіоми переходять з однієї мови до іншої через калькування або запозичення. Також вона вказує на глобальний вплив англійської мови та використання спільних текстів як джерел для ідіом [55].

В свою чергу, науковці вбачають і багато викликів перед конрастивною фразеологією. Стаття Ельмара Шафрота «Why Equivalence of Idioms in Different Languages Is the Exception» [105] критично розглядає передумови контрастивної фразеології. Він наголошує на труднощах у встановленні точної ідіоматичної еквівалентності між мовами, підкреслюючи унікальні для кожної мови особливості, включаючи семантичні, прагматичні, морфологічні та синтаксичні характеристики. Позиція Шафрота ставить під сумнів популярність

контрастивних методів у міжмовній фразеології, припускаючи, що схожість форми і значення може вводити в оману через культурні та контекстуальні відмінності. Така перспектива має вирішальне значення для більш нюансованого підходу до фразеології в суспільно-політичному дискурсі та інтерлінгвістиці, особливо при розробці двомовних або багатомовних словників, які часто спрощують складні лінгвістичні зв'язки. Робота Шафрота ґрунтується на граматиці конструкцій та корпусному аналізі, виступаючи за цілісне розуміння ідіоматичних виразів у мовній освіті та дослідженнях. Його ідеї сприяють дискусії про потенційні пастки покладання на двомовні словники та програми перекладу, які можуть спрощувати нюанси взаємовідносин між ідіомами різних мов [105, с. 145].

Фразеологічна полісемія в сучасній лінгвістиці є предметом інтенсивного дослідження. Визнана складністю, вона виходить за рамки поверхового аналізу та вимагає глибинного розуміння контекстуальних моделей використання мови. Деякі дослідники вважають її маргінальним явищем, в той час як інші підкреслюють її значність. Сучасні теоретичні підходи, такі як теорія релевантності та концепція єдиної репрезентації, намагаються вирішити цю дилему, звертаючи увагу на необхідність контекстуалізації полісемії. Контрастивний аналіз розкриває семантичне розмаїття фразеологізмів, надаючи нових перспектив для лінгвістичної та лексикографічної роботи, що спонукає до детальнішого вивчення цього феномену [106, с. 194].

Огляд сучасної літератури висвітлює кілька ключових викликів та дебатів у сфері фразеографії. Згідно із дослідженням Рамона Марті Солано «Phraseological Units in English: variation through lexical insertion» [102, с. 3], канонічна форма ФО, відома також як форма цитування, є, в основному, лексикографічною конвенцією. Вона допомагає у стандартизації та уніфікації розуміння і вживання фразеологізму в мові. Зазначається, що лексикографи можуть допускати як невеликі, так інколи й істотні відмінності в оцінках

стосовно форми, яку мають приймати багатослівні одиниці під час включення до словникового запису [103, с. 4].

Одним з основних викликів є класифікація ідіом та їх лематизація у двомовних словниках [107, с. 335]. Вчені обговорюють підходи до вибору еквівалентів, зокрема проблему відповідності між ідіоматичними та неідіоматичними виразами в різних мовах. Це включає розгляд семантичної еквівалентності насупереч структурним відмінностям [107, с. 331]. Також існує потреба в більш глибокому розумінні впливу культурної специфіки на ідіоматичність і переклад. Водночас, деякі аспекти фразеографії, як наприклад оптимальний вибір еквівалентів, все ще залишаються недостатньо дослідженими [107, с. 334].

Багато науковців націлюють свою увагу на взаємозвязок політичного дискурсу та медійної фразеології, оскільки ЗМІ є важливою платформою для політичного спілкування. Науковці стверджують, що політична мова, відзначаючись своєю переконливістю, формує медійну фразеологію, вносячи нові ідіоматичні вирази, які можуть відображати або викликати політичні ідеології. Ця взаємодія має значний вплив на формування громадської думки та мовного ландшафту. Розуміння цих процесів є ключовим для оцінки впливу політичного дискурсу на суспільство.

Стаття Дмитра Сизонова «Media Phraseology and the Dynamics of the Ukrainian Language: the Psycholinguistic and Stylistic Paradoxes» [113] представляє глибокий аналіз розвитку української мови в медійному просторі. Дослідження зосереджується на фразеологічних одиницях (ідіомах) та їхніх функціях у масовій комунікації. Висвітлено, як журналісти використовують їх у медіатекстах для впливу на масову свідомість, застосовуючи різноманітні маніпулятивні стратегії. У дослідженні також укладено повний реєстр неологізмів та фразеологічних інновацій, що відображає інтеграцію української мови у світові тенденції, на які значний вплив має англійська мова та політичні

події. Аналіз даних виявляє закономірність у появі нових ідіом у засобах масової інформації, значний відсоток яких є похідними від політичних цитат, рекламних слоганів та запозичень з англійської мови. Дослідження підкреслює прагматичну специфіку українських фразеологічних ресурсів у 21 столітті, що знаменує еволюцію мови у відповідь на суспільно-політичні реалії [113].

Дослідження Марії Л. Драздаускієне «Idioms and the Directness of Language in Politics» [59] вносить цінний вклад у розуміння використання ідіоматики в політичному контексті. Цікавим є спостереження, що незважаючи на рекомендації до використання ідіом, їхня реальна присутність у сучасній усній комунікації залишається обмеженою. Виняток становлять фразові дієслова, які, здається, є більш поширеними.

Авторка ретельно аналізувала політичні статті, виступи та інші комунікативні матеріали протягом трьох років, що свідчить про ґрунтовність підходу до дослідження. В дослідженні Марії Л. Драздаускієне застосовувались методи детального аналізу тексту «close reading» [59] та контекстуального аналізу, а також семантичний аналіз зібраних ідіом. Ці методи дозволили дослідниці глибоко зануритися в мовний матеріал, виявити індивідуальні та помітні риси текстів, а також зрозуміти наміри авторів політичних статей і лінію їхнього аргументування. Всі ці методи використовувались у рамках функціональної лінгвістики, яка дозволяє аналізувати мову з точки зору її використання та функцій у конкретних комунікативних ситуаціях. Розуміння функціонального використання ідіом у політичному дискурсі є ключовим для оцінки їх впливу на формування політичних наративів та взаємодії з аудиторією.

Пошук сучасних досліджень у галузі фразеології соціополітичного дискурсу привівів нас до цікавої роботи «New Bulgarian, Polish, and Ukrainian phraseology and language corpora» [110], проведеної болгарськими вченими. Вони виявили, що в болгарській, польській та українській мовах спостерігається інтенсивне збагачення фразеологічного фонду. Ці процеси зумовлені потребою у

нових номінативних засобах для опису нещодавно виниклих або знову актуалізованих явищ. Як загальні тенденції в роботі виділяються колоквіалізація, сленгізація та вульгаризація, які підсилюють експресивність мовних засобів, та водночас обмежена тенденція до інтелектуалізації. Вплив англійської мови призводить до інтернаціоналізації фразеологічного запасу, проте перевага віддається калькуванню замість прямого запозичення. Важливим є використання корпусних даних для аналізу життєвого циклу фразеологізмів, їх контексту та частоти використання [110].

В дослідженні «Phraseology and Institutional Discourse: Angela Merkel» [107] автори зосереджуються на когнітивно-комунікативному аналізі політичного тексту та ролі фразеологічних одиниць у формуванні національно специфічних особливостей мовного функціонування. Також обговорюється ідеологічна зв'язність та її вплив на мову в контексті політичної ідеології, а також семантичні аспекти політичного дискурсу. Ця робота важлива для розуміння механізмів взаємодії мови та політики та їх впливу на формування громадської думки. У дослідженні був застосований лінгвосеміотичний підхід для аналізу фразеології, яку використовує Ангела Меркель у своєму дискурсі, об’єктом вивчення стало як явне, так і приховане значення висловлювань Меркель та їх роль у політичному спілкуванні. Дослідження концентрується на тому, як мова Меркель відображає її політичну ідентичність та ідеології її партії. Методологія включає детальний аналіз мовних моделей Меркель, зокрема етнокультурні та ідеологемні аспекти її фразеології [107].

Аналіз фразеології західного соціополітичного дискурсу демонструє її ключову роль у формуванні емоційного забарвлення публіцистики та підкреслює виклики, з якими стикаються перекладачі при збереженні прагматичного навантаження та стилістичної насиченості цих виразів у процесі інтерлінгвістичної адаптації [123].

Робота «Interference and the Translation of Phraseological Units in a Parallel and Multilingual Corpusi» [104] Зуріньє Санс-Вільяр зосереджена на корпусному аналізі перекладу фразеологічних одиниць з німецької на баскську мову і досліджує феномен інтерференції. Дослідження базується на створенні цифрового паралельного та багатомовного корпусу, що містить німецькі оригінальні тексти, баскські переклади та проміжні версії для непрямих перекладів [104].

Мета дослідження - продемонструвати наявність "типової" інтерференції мови оригіналу в перекладених текстах та розглянути, як інтерференція виникає також від інших текстів і/або мов у свідомості перекладача, зазвичай іспанської мови в цьому дослідженні. Методологія є описовою та корпусною, вона входить до Досліджень Перекладу з Описом (Descriptive Translation Studies, DTS) і використовує цифровий паралельний та багатомовний корпус для аналізу. Корпус включав як прямі, так і непрямі переклади, що забезпечило різноманітність авторства та способів перекладу [104].

Результати показують, що при перекладі соматичних ФО (фразеологічних одиниць) з німецької на баскську є значний нахил до збереження фразеологічного характеру джерельних текстів у цільових текстах. Водночас є приклади як прямої, так і непрямої інтерференції, що свідчить про те, що перекладачі не тільки борються з впливом джерельного тексту, але й з іншими мовами, в яких вони володіють, зокрема іспанською [104].

1.2. Методологія дослідження

Для досягення мети та вирішення більш конкретних завдань у дослідження фразеологізмів соціополітичного дискурсу, а також для визначення проблем української інтерлінгвістики користуються як загальнонауковими, так і лінгвістичними та спеціалізованими методами дослідження. Якщо перші становлять узагальнені теоретичні установки й принципи, то другі розглядаються

в якості окремих методик, що спираються на загальні установки й методологічні принципи. Базою лінгвістичних методів дослідження є як емпіричні загальнонаукові методи (спостереження, опис), так і теоретичні (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, індукція, дедукція, таксономія, порівняння тощо).

Загальнонаукові методи будуть використані для розробки теоретичного фундаменту дослідження та формування наукової бази для подальшого аналізу. До них відносяться дедуктивний метод, системний аналіз, бібліографічний огляд, контент-аналіз, критичний огляд, мета-аналіз, історичний аналіз та синтезуючий аналіз. Ці методи допоможуть нам зібрати, систематизувати та оцінити наявну літературу, а також ідентифікувати важливі тенденції, що формують сучасний соціополітичний дискурс. Розглянемо сфери їх застосування більш детально.

Метод дедукції в дослідженні застосовується для логічного виведення конкретних властивостей та характеристик фразеологізмів з загальних теоретичних положень про мову і комунікацію, що дозволяє розкрити внутрішню структуру фразеологічних зворотів та їх функціональне призначення в дискурсі.

Системний аналіз допоможе розглянути фразеологічні одиниці як елементи ширшої системи мовних та соціокультурних зв'язків, зокрема їх роль у формуванні та відображенні політичних ідей та концепцій.

Бібліографічний аналіз застосовується для систематичного огляду існуючих досліджень, які відображають сучасний стан знань у сфері фразеології та соціополітичного дискурсу, і виявлення недостатньо досліджених напрямків.

Контент-аналіз включає детальне вивчення змісту наукових праць, статей та монографій для визначення основних тем, концепцій та методологічних підходів у галузі.

Метод критичного огляду буде застосовано для оцінки якості та значущості наукової літератури, а також для ідентифікації прогалин або суперечностей у наявних дослідженнях.

Мета-аналіз дозволить об'єднати результати різноманітних досліджень для отримання узагальненого висновку про стан вивчення фразеології в соціополітичному контексті та результати перекладацького аналізу промов, які досліджуватимуться в роботі.

Також буде задіюватися *історичний аналіз* для прослідковування еволюції наукових підходів та методів вивчення фразеології в історичній перспективі, враховуючи зміни у соціополітичних реаліях.

Синтезуючий аналіз дозволить нам інтегрувати висновки з різних джерел та напрямків дослідження для формування комплексного розуміння проблеми, що досліджується, забезпечуючи тим самим багатогранний підхід до аналізу та інтерпретації фразеологічних одиниць у соціополітичному дискурсі.

Крім цього, в рамках дослідження будуть застосовані різноманітні лінгвістичні методи для всебічного аналізу фразеологічних одиниць:

Згідно із [24] ФО набувають унікального значення в залежності від контексту, в якому вони використовуються. Виділено різні типи контекстів: внутрішній (де значення виражається безпосередньо), мініконтекст (найближче літературне оточення), макроконтекст (цілий текст), контекст творчості (аналіз використання ФО автором), соціокультурний контекст і словотвірний контекст (авторські коментарі). Автор розглядає взаємодію між ФО та контекстом, де контекст сприяє оказіональним змінам у ФО, що збагачує текст експресивністю і емотивністю. Автор підкреслює, що для повного розуміння ролі ФО в дискурсі потрібно враховувати їх реалізацію в контексті, оскільки ізольоване вивчення не дає повної картини [24]. В такому разі вважаємо необхідним застосування *контекстуального аналізу* в нашому дослідженні, який дасть змогу оцінити функціонування фразеологізмів у конкретних соціополітичних текстах та їх перекладах та виявити, як фразеологія впливає на змістовну насиченість та переконливість політичних промов, розкриваючи особливості сприйняття різними аудиторіями.

Фразеологічний аналіз допоможу зосередитись на особливостях вживання стійких виразів, аналізуючи їхній вплив на стиль, риторику та ефективність політичного мовлення. Метод допоможу ідентифікувати ключові фразеологічні звороти та їх комунікативну роль в промовах.

Структурний аналіз допоможе простежити за змінами у внутрішній будові фразеологічних одиниць. Він сприяє розкриттю механізмів і шляхів семантичного розвитку та допомагає послідовно аналізувати внесок кожного слова у стабілізацію або зміну встановленого значення фразеологізму. Аналіз допомагає виявити роль окремих компонентів у формуванні або зміні постійного виразу; він також висвітлює образність та припущення, що лежать в основі фразеологічних зворотів, які є ключем до розуміння процесу створення фразеологізмів і забезпечують глибинне конотативне забарвлення їх значень [27].

За допомогою *семантичного аналізу* в нашій роботі ми зможемо дослідити та розкрити значення фразеологічних одиниць у різних контекстах і з'ясувати, як вони варіюються залежно від ситуацій. Цей аналіз дозволить нам краще розуміти семантичні нюанси та внутрішню структуру фразеологічних виразів. Більше того, ми зможемо застосовувати семантичний аналіз для вивчення впливу перекладу на зміну семантики фразеологічних конструкцій, що особливо важливо в контексті перекладознавства. Ми дослідимо, як переклад впливає на сприйняття та інтерпретацію цих виразів в мові-реціпієнті та яким чином можна забезпечити максимальну точність та еквівалентність у передачі семантичних значень [32].

Для досягнення цілей дослідження та аналізу матеріалу кваліфікаційної роботи будуть застосовані наступні спеціалізовані методи:

Перекладацький аналіз є ключовим для порівняння оригінальних текстів політичних промов та їх перекладів на українську мову. Цей метод дозволить виявити, які стратегії та техніки перекладу використовуються при роботі з

фразеологічними одиницями, а також яким чином ці елементи адаптуються для українського мовного контексту та культурного простору.

Метод критичного дискурс-аналізу використовується для ідентифікації ідеологічних підтекстів та прихованих значень фразеологічних одиниць у політичному дискурсі. КДА дозволяє розглянути, як мова використовується для впливу та маніпуляції громадською думкою та як вона відображає соціально-політичні відносини та владні структури.

Інтеграція цих спеціалізованих методів з комплексом лінгвістичних підходів забезпечує багатовимірний аналіз досліджуваного явища. Перекладацький аналіз розкриває технічні та методологічні аспекти перекладу, тоді як критичний дискурс-аналіз розширює розуміння впливу мови на ідеологію та соціальні відносини. Використання цих методів дозволяє здійснити глибокий і всебічний аналіз фразеологізмів, їхньої ролі у соціополітичному дискурсі та особливостей їхнього використання та сприйняття в українському контексті.

Висновки до першого розділу

Огляд сучасної літератури виявив широкий спектр досліджень, присвячених фразеології в соціополітичному дискурсі та її інтерлінгвістичних аспектах. Роботи, охоплені оглядом, демонструють глибоке занурення у когнітивні, культурні та мовні структури, які формують фразеологічні одиниці в різних мовах. Розглядаючи від класичних підходів до найновіших когнітивно-лінгвістичних теорій, дослідження підкреслюють зв'язок між мовою та культурою, а також важливість розуміння метафоричної природи мови в політичному спілкуванні. Значну увагу приділено також механізмам появи, розповсюдження і перекладу фразеологічних одиниць, що відображає загальнолюдські досвіди та взаємозалежності між мовами.

Сучасні тенденції вказують на зростання інтересу до інтердисциплінарних досліджень, які інтегрують когнітивні науки, корпусну лінгвістику,

соціолінгвістику та інші галузі, щоб забезпечити більш глибоке та всебічне розуміння фразеології. Особливо це стосується вивчення фразеологічних одиниць у політичному контексті, де вони використовуються як інструменти впливу та переконання.

Висновки досліджень підтверджують складність і водночас необхідність точного перекладу фразеологічних одиниць з урахуванням їх семантичної насиченості та культурного багатства. Це стосується не лише традиційного перекладу, але й адаптації фразеології у медійному просторі та політичній риториці, де мова формує громадську свідомість та політичні наративи. Виклики, з якими стикаються перекладачі, включають встановлення точної ідіоматичної еквівалентності та збереження прагматичного навантаження у процесі інтерлінгвістичної адаптації. Водночас, важливо враховувати динаміку української мови, яка реагує на суспільно-політичні зміни, а також міжкультурну взаємодію на міжнародному рівні.

Огляд літератури в контексті фразеології політичного дискурсу демонструє важливість стійких виразів у формуванні політичних повідомлень та ідей. Фразеологія в політичному дискурсі не тільки відображає культурні та соціальні норми, але й активно формує політичний ландшафт, впливаючи на суспільну думку та ідеологію. Використання метафоричних та символічних виразів у політичному мовленні є не лише стилістичним прийомом, але й засобом переконання та впливу на аудиторію.

Сучасні дослідження підкреслюють, що фразеологічні одиниці у політичному дискурсі часто використовуються для вираження складних ідей у спрощеній та зрозумілій формі, що сприяє їх швидкому поширенню та запам'ятовуванню. Такі вирази можуть стати ключовими елементами в ідентифікації політичних кампаній та ідеологій, слугуючи як міцний зв'язок між політиком та його аудиторією.

Щодо перекладу фразеологічних одиниць, особливо в контексті політичного дискурсу, він вимагає глибокого розуміння культурних та контекстуальних особливостей. Перекладачі стикаються з викликом передати не лише буквальне значення фразеологізму, але й його конотації, емоційне забарвлення та суспільно-політичний контекст. Це вимагає не тільки мовної компетенції, але й глибокого розуміння політичних реалій та культурних особливостей країн-учасників комунікації.

Інтерференція мов, міжмовна комунікація та інтерлінгвістика займають важливе місце в сучасному лінгвістичному дослідженні, особливо у контексті глобалізації та посилення культурних обмінів. Сфера української інтерлінгвістики, яка вивчає взаємодію української мови з іншими мовами, є особливо актуальною в сучасних умовах багатомовності та міжкультурної комунікації.

Інтерференція мов, яка часто виникає у ситуаціях білінгвізму або мультилінгвізму, включає вплив однієї мови на іншу на рівнях фонетики, лексики, граматики та семантики. В контексті української мови, це особливо важливо через історичні та соціальні контексти, де українська мова вступала в контакт з іншими мовами, зокрема російською, польською, угорською та іншими мовами Європи.

Міжмовна комунікація та інтерлінгвістика також зосереджуються на вивченні явищ, пов'язаних з перекладом, адаптацією, запозиченням та код-змішуванням. Ці процеси мають значний вплив на розвиток мови та культурний обмін. Українська інтерлінгвістика займається аналізом цих явищ у контексті української мови, що дозволяє краще розуміти динаміку та особливості її розвитку.

Особливу увагу в українській інтерлінгвістиці приділяється вивченню як впливу інших мов на українську мову, так і впливу української мови на інші мови. Це включає дослідження запозичень, кальок, мовних інновацій та впливу

міжмовних контактів на розвиток сучасної української лексики та граматики. Інтерференція мов у контексті української інтерлінгвістики не обмежується лише вивченням впливу інших мов на українську, але й включає аналіз того, як українська мова впливає на інші мови, особливо в регіонах з великою кількістю україномовного населення.

Також важливим аспектом української інтерлінгвістики є вивчення мовних контактів та білінгвізму в Україні, які відіграють ключову роль у формуванні мовної політики та освітніх програм. Аналіз мовної інтерференції допомагає зрозуміти, як співіснування та взаємодія між мовами впливають на мовний розвиток і мовну поведінку мовців.

У контексті методології дослідження, вибір та застосування комплексного набору методів демонструє всебічний підхід до вивчення фразеології в соціополітичному дискурсі. Це включає як загальнонаукові методи, такі як системний аналіз, бібліографічний огляд, контент-аналіз, так і більш специфічні лінгвістичні методи, включаючи фразеологічний, структурний та семантичний аналіз. Кожен із цих методів вносить свій унікальний вклад у дослідження, дозволяючи глибше зрозуміти, як фразеологічні одиниці функціонують в мовленні, їх вплив на стиль, риторику та ефективність політичного мовлення. Структурний аналіз виявляє зміни у внутрішній будові фразеологічних одиниць та їхнє семантичне розвиток, а семантичний аналіз забезпечує глибоке розуміння значень фразеологічних одиниць у різних контекстах.

Поєднання цих методів надає можливість для всебічного аналізу, від вивчення внутрішніх механізмів фразеології до оцінки її впливу на більш широкі соціальні та культурні процеси. Важливим аспектом є також перекладацький аналіз, який розкриває виклики та стратегії перекладу фразеологічних одиниць, особливо в контексті їх адаптації до українського мовного та культурного контексту. Критичний дискурс-аналіз дозволяє виявити ідеологічні аспекти та приховані значення, що є ключовими для розуміння ролі фразеології у

формуванні політичних дискурсів та впливу на громадську думку. Цей метод важливий для ідентифікації способів, за допомогою яких мова може бути використана як засіб маніпуляції та впливу в політичних контекстах.

Отже, комплексний підхід до дослідження фразеології в соціополітичному дискурсі, який включає застосування різноманітних методів, є вирішальним для отримання глибокого та багатогранного розуміння цього явища. Він дозволяє не тільки виявити особливості використання фразеологічних одиниць у політичному мовленні, але й розкрити більш широкі соціальні, культурні та ідеологічні зв'язки, які формують та впливають на фразеологічний дискурс.

РОЗДІЛ ІІ. СУТНІСТЬ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ЯК СТІЙКИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ ТА ЇХ ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ В ІНТЕРЛІНГВІСТИЦІ

Даний розділ нашої роботи присвячений дослідженню фразеології західного соціополітичного дискурсу та її взаємодії з українською інтерлінгвістикою. У центрі уваги опиняються стійкі словосполучення, які є не лише мовними елементами, а й носіями культурних та ідентичних концепцій, що відіграють ключову роль у формуванні суспільної свідомості та політичних ідеологій.

Ми прагнемо охопити комплексні виклики, що виникають у контексті глобалізації та її впливу на міжмовну взаємодію. Глобалізація сприяє не лише культурному обміну, а й проблемам інтерференції, коли елементи однієї мови впливають на формування та вживання виразів іншої. Ці процеси стають особливо актуальними для української інтерлінгвістики, яка балансує між збереженням літературної норми і водночас адаптацією до глобальних змін у мовній практиці.

В розділі ми дослідимо, як міжмовні впливи та інтерференція формують сучасну українську мову, аналізуючи ефекти, які ці феномени спричиняють на літературну норму та мовне різноманіття. Особливу увагу буде приділено тому, як західні фразеологічні одиниці інтегруються в український соціополітичний дискурс, змінюючи його структуру та зміст, і як це впливає на розвиток української мови в епоху глобалізації.

2.1. Місце фразеологізмів як стійких словосполучень в теорії та практиці української інтерлінгвістики

У фразеологічних словниках кожної мови тісно переплітаються елементи, які є спільними для багатьох культур, та ті, що унікальні для кожної нації. Ця

унікальність відображає ідентичність мовної спільноти, що формується під впливом її історичного та культурного розвитку. Особливо це стосується фразеологічних одиниць, які вважаються одними з найбільш складних для перекладу елементів мови, оскільки вони глибоко вкорінені в національній свідомості та культурі [36, с. 27].

Інтерлінгвістикою у широкому сенсі називають науку про мову, що вивчає питання мовних контактів, двомовності, змішування мов, створення та функціонування штучних мов тощо [36, с. 62]. Зростання глобалізації у двадцятому столітті значно підсилило взаємозв'язки та взаємовпливи між різними мовами, збільшуючи доступність інформації та культурних досягнень на світовому рівні. Як зауважує Чередниченко, в процесі глобалізації відбувається консолідація домінантних цивілізаційних моделей, які прогресивно призводять до відступу менш впливових культур, впроваджуючи при цьому власні норми та парадигми розвитку. При цьому, важливою умовою міжнародного діалогу є вибір мови комунікації, де англійська мова, поміж інших, часто виступає як універсальний засіб. Вона обслуговує сотні мільйонів людей по всьому світу, будучи для деяких рідною та для інших — мовою освіти та міжнародних відносин [36, с.17].

Літературна норма мови зазнає постійного статистичного тиску узусу, який формується на основі взаємодії різних типів мовлення [36, с. 10]. Здатність літературної норми домінувати в цих процесах визначає її спроможність забезпечувати єдність мови на всій території її поширення. Водночас варіативність літературної норми є органічним явищем, зумовленим багатством мовних ресурсів та можливістю взаємопроникнення різних стилів та типів мовлення [36, с. 10]. Це відкриває шлях для мовних інновацій, викликаних потребами спілкування та інтелектуального пізнання.

Тиск, який виявляють глобальні мови та культури на менш поширені, часто призводить до явища мовної інтерференції. Цей процес може проявлятися через

різноманітні мовні та культурні запозичення. Зростаюча інтернаціоналізація мовних картин світу веде до розширення простору загальноприйнятих слів та виразів у кожній мові. Ці мовні елементи починають взаємодіяти з автохтонною лексикою, збільшуючи її експресивність і функціональність, при цьому адаптуючись під норми мови, яка їх приймає. Приміром, у політичній фразеології ми бачимо широке використання таких інтернаціоналізмів, як «*політичні ваговики*», «*дати зелене світло*», «*взяти/набрати друге дихання*», «*взяти курс*», «*набрати очки*», «*зійти зі сцени*» тощо [36, с. 58], що легко інтегруються у структуру мови.

У контексті української мови, процеси глобалізації та міжмовної взаємодії відіграють важливу роль. Існування України між Сходом і Заходом призводить до стихійного характеру мовної взаємодії, особливо під тиском російської та англійської мов. Запозичення з цих мов можуть мати як позитивні, так і негативні наслідки для української мови. Позитивно вони можуть вплинути на розширення лексичного запасу, концептуальне розмежування та культурний обмін, але водночас можуть порушити мовну гармонію та спричинити затінення власної лексики [36, с. 35].

Необхідність балансу між збереженням національної мовної та культурної унікальності та адаптацією до глобалізації вимагає ретельного підходу до мовної політики. Важливо відрізняти необхідні запозичення, які розширюють виразні можливості мови, від тих, що можуть її збіднювати [36, с. 36]. Паралельне функціонування власних та іншомовних ресурсів може допомогти в забезпеченні потреб комунікації у глобалізованому світі, зберігаючи при цьому національну мовну ментальність.

Науковці виділяють ряд проблем, пов'язаних із нестабільністю та неузгодженістю норм української літературної мови, особливо в правописі, які є викликом для мовної спільноти. Серед таких проблем вчені виокремлюють нестабільність правил правопису, розбіжності між традиційними та сучасними

підходами, регіональні варіації, вплив інших мов, відсутність єдиної мовної політики тощо. Вирішення цих проблем вимагає об'єднання зусиль мовознавців, державних діячів та громадськості. Відновлення державного органу з питань мовного регулювання та залучення до його діяльності широкого кола науковців і практиків може сприяти встановленню єдиного стандарту та забезпечити ефективне функціонування української мови як в сфері офіційного спілкування, так і у повсякденному використанні.

У контексті сучасної української інтерлінгвістики, вплив англійської мови як світової стає значущим фактором, що впливає на мовні зміни та розвиток літературної норми української мови. Це відображається в зростанні вживання англіцизмів та інших запозичених елементів у повсякденному мовленні та медіа. Таке збагачення мови свідчить про її динамічність та гнучкість у відповіді на сучасні виклики глобалізованого світу [36, с. 11].

Особливості мовних картин світу виявляються не лише через позначення спільних та відмінних денотатів, а й у неоднакових метафоризаціях слів конкретної семантики, які можуть перетворюватися на культурні символи [36, с. 11]. Це знаходить відображення у формуванні культурно маркованої фразеології, створенні стереотипних формул, а також у стильових ознаках мовлення, включаючи композиційні, модальні та експресивно-оцінні характеристики [36, с. 12].

Відомо, що фразеологічні одиниці є віддзеркаленням культурних та історичних особливостей мовної спільноти. Тому глобалізація виокремлюється як чинник, який змушує нас переосмислити підходи до збереження та розвитку цих одиниць. Вона виступає як каталізатор змін, що впливає на мовні картини світу, зокрема на фразеологію, стимулюючи адаптацію та інтеграцію нових елементів. Відтак, виникає необхідність глибшого вивчення теоретичних основ фразеології, які дозволять нам зрозуміти принципи та механізми, за якими відбувається ця інтеграція.

Теорія фразеології охоплює широкий спектр питань: від визначення самої суті фразеологічної одиниці та класифікації фразеологізмів до аналізу шляхів та засобів їхнього функціонування в мові. Важливим є дослідження процесів стабілізації та реформації фразеологічних одиниць, вивчення їхньої спроможності відображати зміни в соціокультурному середовищі та їхньої ролі в міжкультурному обміні.

Згідно із Літературознавчою енциклопедією «*фразеологія*» (грец. *phrasis* - мовний зворот і *logos* - слово, вчення) являє собою сукупність стійких, притаманних даній мові фразеологізмів, які від вільних словосполучень відрізняються регулярною відновлюваністю, поєднанням значень їх складників, експресивністю. Фразеологією називають також розділ мовознавства, який досліджує стійкі словосполучення, їх межі та склад, варіативність і сталість, синонімію, полісемію, омонімію, походження, здійснює порівняльний та зіставний аналіз, висвітлює їх використання у побуті та в художній літературі [36, с. 546].

Як зазначають Я. Баран та М. Зимомря в книзі «Теоретичні основи Фразеології» [2, с. 26], зазвичай фразеологічний рівень мови розглядається як проміжний рівень між лексично-семантичним і синтаксичним рівнями. Це означає, що фразеологія досліджує групи слів або словосполучень, які взаємодіють на мовному рівні і мають власні семантичні та синтаксичні характеристики. Ці групи слів або словосполучень мають специфічні значення, які не можна вивести зі значень окремих їх компонентів, і вони виступають як посередники між окремими словами і більш складними граматичними конструкціями в мові [2, с. 28].

Поняття предмета фразеології вимагає чіткого визначення своїх меж. В свою чергу, встановлення меж обсягу фразеології взаємодіє з питаннями щодо методів дослідження та критеріїв визначення фразеологізму [2, с. 32]. Зважаючи

на відсутність консенсусу щодо цих питань, загальноприйнятої межі обсягу фразеології не існує.

Одиницею фразеології, як центрального елемента фразеологічної системи, виступають різні лінгвістичні терміни. Тривалий час у дослідженнях фразеології в різних країнах використовували дещо неузгоджену термінологію [117, с. 224].

Як гіперонім, термін «фразеологічна одиниця» включає всі багатослівні одиниці мови, значення яких не може бути виведено з значення окремих його складових [2, с. 24]. В англійській мові зустрічаються терміни «phrase», «idiom», «collocation», «phrasal verb», «word combination», «stock phrase», «lexical bundle», «lexical item», «extended unit of meaning», «cluster», «multi-word unit», «concgram», «skipgram», «phrase-frame» і інші [99, с. 149]. В 2002 Елісон Рей в своїй впливовій «Formulaic Language and the Lexicon» роботі, присвяченій формальній мові та лексикону, опублікувала список з близько 70 термінів, які підпали під типологічні особливості фразеологічних одиниць [40, с. 12]. Однак, за останні роки, завдяки розвитку міжнародного співробітництва та стандартизації, вдалося досягти певного консенсусу щодо термінології.

Як стверджують Д. Добровольський та Е. Піірайнен в своєму дослідженні «Conventional figurative language and phraseology», термін «фразема» став загальноприйнятим і використовується в багатьох східно- та західноєвропейських мовознавчих дослідженнях. Проте, як зазначають автори, вживання терміну «фразема» більше характерне для європейських країн і потребує адаптації в Америці [58, с. 36].

Ігор Тепляков вказує, що в теорії фразеології відсутність єдності обумовлена складністю фразеологічного значення та змішуванням семасіологічного і ономасіологічного підходів. Зазначаючи ці проблеми, він вбачає об'єктивну можливість визначення значущості фразеологічних одиниць за їх сигніфікатом та денотатом. Підкреслюючи важливість обох аспектів, Тепляков прагне досягти більш повного розуміння фразеології, уникнути абсолютизації

одного з аспектів та згодити різні підходи до дослідження цього явища [33, с. 239].

Однак, не зважаючи на те, що критерії визначення складу фразеології викликають дискусії серед науковців, фразеологічні одиниці мають кілька основних типологічних особливостей, які відрізняють їх від інших лексичних одиниць мови. Серед них науковці називають наступні: семантична цілісність, структурна стійкість, експресивність, фіксованість, образність, стале вживання в мовленні, морфологічні та синтаксичні обмеження, сталість у вимові тощо.

Під «семантичною цілісністю» розуміється внутрішній смисловий зв'язок, який робить фразеологічні одиниці стійкими та незалежними від окремих компонентів. [2, с. 48]. Однак, семантика фразеологізмів залишається центральною проблемою фразеології, оскільки виникають важливі питання щодо сутності фразеологічного значення, тлумачення аспектів змістової структури, смислового обсягу та категоріальних ознак фразеологізму. До того ж залишається невирішеною проблема семантичної цілісності фразеологічної одиниці порівняно зі словом, а також можливості моделювання її семантики.

Розглядаючи фразеологізми як елементи мовної системи, ми виходимо з їх нерозривного зв'язку форми та змісту. Ця нерозривність не виключає можливості окремого дослідження семантики та формальної синтаксичної структури цих одиниць. З точки зору семантики, фразеологізми мають інтегроване глобальне значення, яке, хоч і може бути розчленованим на складові, у процесі комунікації сприймається як єдине цілісне поняття. Що стосується формальної сторони, фразеологічні одиниці мають чіткі межі. Серед них можна зустріти структури, аналогічні звичайним словосполученням, та конструкції, що нагадують речення. Фразеологізми також відрізняються за лексико-граматичними характеристиками, що проявляється у відносинах між ними як незалежними одиницями мови. У контексті мовлення вони підкоряються загальним правилам з'єднання одиниць, які мають визначені категоріальні ознаки [2, с. 66].

Структурна стійкість ФО виявляється у їхній відносній фіксованості та стабільності у вираженні конкретних концепцій чи ситуацій [9, с. 33]. Експресивної характеристики фразеологізмів, яка полягає в їхній здатності виражати відчуття, емоції або ставлення до предмету мовлення, підсилюючи його виразність [1, с. 3]. Крім того, важливою характеристикою виступає функціональна цілісність ФО, яка визначається їхньою спроможністю виконувати певні мовні або комунікативні функції, що робить їх невід'ємною частиною мовленнєвого акту. Морфологічні та синтаксичні обмеження вказують на особливості вживання ФО у певних морфологічних формах чи конструкціях речення та становлять ще одну типологічну характеристику [2, с. 48]. Окрім цього, ФО притаманна сталість у вимові, що вказує на те, що фразеологізми зберігають свою фонетичну форму незалежно від контексту.

Різноманітний характер ідіоматичних виразів ускладнює їхню систематизацію та класифікацію. Науковці в дослідженнях пропонують різні підходи до класифікації ФО, враховуючи структурні, семантичні, етимологічні, функціональні та інші аспекти цих лінгвістичних конструкцій.

Шарль Баллі, швейцарський лінгвіст, у своїх працях виділив чотири групи словосполучень. Перша - вільні словосполучення, які є нестійкими. Друга - узуальні словосполучення з відносно вільним зв'язком компонентів. Третя - фразеологічні зрощення, де два поняття поєднуються в єдине ціле. Четверта - фразеологічні єдності, де слова втрачають первинне значення та виражають лише одне поняття [48].

Серед визнаних підходів до класифікації фразеологічних одиниць, виділяємо семантичний підхід радянського вченого В. В. Виноградова, який розділяє фразеологічні одиниці на три типи: фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення [2]. М. М. Шанський запропонував додатковий клас фразеологічних виразів, які включають в себе предикативні словосполучення та номінативні сполучення. Б. О. Ларін пропонує

діахронічну класифікацію фразеологічних одиниць, розрізняючи перемінні словосполучення, стійкі словосполучення та ідіоми [37].

Згідно з класифікацією А. Куніна, фразеологічні одиниці поділяються на дві основні групи в залежності від того, як вони функціонують у мовленні. Перша група - номінативні одиниці, які називають предмети, явища, ознаки та можуть мати різні структури (наприклад, «*a bitter pill to swallow*», «*a wolf in sheep's clothing*», «*a cock-and-bull story*», «*to stir up a hornets' nest*», «*much cry and little wool*», тощо). Друга група - номінативно-комунікативні фразеологічні одиниці, які використовуються для підсилення мовлення і часто подібні до вигуків, незважаючи на різноманітність структурних типів (наприклад, «*birds of a feather*», «*this cat won't jump*», «*the fat's in the fire*», тощо) [21].

Із лінгвістичних досліджень випливає, що не тільки визначення ФО викликає складнощі, а й їх ідентифікація та кількісна оцінка ФО. Проблема визначення ФО полягає в їхній унікальності та відмінності від інших мовних одиниць. Часто ідіоми мають метафоричний або метонімічний характер, що додає до їхнього значення додатковий шар складності. В свою чергу, кількісна оцінка ідіом є складним завданням через їхню різноманітність та тенденцію змінюватися з часом. Ідіоми можуть виникати, еволюціонувати та втрачати свою актуальність, що робить їхнє точне визначення та кількісну оцінку завданням, яке вимагає систематичного дослідження та аналізу в мовознавчому контексті.

Дослідники акцентують увагу на концепції «принципу ідіоматичності», визначаючи форми ідіом, які вживаються ідіоматично («idiom principle» - далі ідіоматичний принцип) та буквально («open-choice principle» - далі «принцип вільного вибору»). Підходи, що використовують корпусний аналіз та кількісні методи, служать доказами для оцінки різниці між цими формами [61, с. 33].

Лінгвістична концепція «принцип ідіоматичноті» була введена Джоном Сінклером, видатним діячем у галузі корпусної лінгвістики. Сінклер стверджує, що мова не є виключно набором ізольованих слів з індивідуальними значеннями.

Натомість значна частина повсякденного використання мови включає в себе повторювані шаблони і комбінації слів, які використовуються мовцями і письменниками у звичний і шаблонний спосіб. [109, с. 23].

На відміну від «принципу ідіоматичноті», концепція «принцип вільного вибору» вказує на те, що граматичні одиниці мови дозволяють користувачам обирати з широкого спектру лексичних (словникових) варіантів. У цьому випадку, слова можуть бути замінені на інші слова з подібним значенням без втрати граматичності або зміни в значенні фрази. [117, с. 15].

Адам П. Кові вказує на тенденцію словосполучень до систематичного зсуву межі, яка раніше грубо відокремлювала «фразеологізми», у бік області, що раніше вважалася вільною. Ця тенденція вказує на поступове включення конструкцій, які колись розглядалися як вільні, до сфери активного дослідження, яке тепер охоплює широкий спектр мовних виразів [117, с. 19-20].

Встановлення чіткого розрізнення між вживанням ідіом у різних сенсах представляє собою складне завдання, як і питання визначення того, які саме ідіоми є найбільш значущими для дослідження. [117, с. 33]. Додатково виникають сумніви щодо того, наскільки ідіоми, занесені до словників та інших лінгвістичних ресурсів, реально використовуються як ідіоматичні вирази у реальному мовному спілкуванні [117, с. 24].

Виникнення фразеологізмів та інших ідіоматичних конструкцій являє собою складне явище, на яке впливають численні чинники. Науковці виділяють ключові фактори, що лежать в основі генезису та закріплення фразеологізмів у мовних системах.

Серед них, насамперед, важливу роль у сприянні розвитку фраземіки відіграють комунікативні потреби. Ефективність у спілкуванні, що проявляється через лаконічну передачу значення, спонукає до формулювання та прийняття сталих виразів. Крім того, експресивність, притаманна певним фразеологізмам,

збільшує їхню комунікативну ефективність, дозволяючи тонко артикулювати емоції, погляди та контекстуальні нюанси [2, с. 54].

Значний внесок у формування складу фразеологізмів роблять культурні та соціальні особливості. Закріплені в культурній спадщині мовних спільнот, фразеологізми часто містять у собі традиційну мудрість і суспільні норми. Соціальна взаємодія всередині спільноти функціонує як своєрідний механізм трансформації спільного досвіду у фразеологізми [2].

Семантичні та синтаксичні функції, притаманні фразеологізмам, мають важливе значення. Точність, яку надають певні фрази для передачі конкретних значень або відтінків значення, сприяє їх поширеності. Крім того, фіксовані синтаксичні структури, що характеризують фразеологізми, підвищують їхню стабільність і легкість інтеграції в речення.

Частота вживання є важливим фактором, що формує фразеологізм. Повторення сприяє консолідації словосполучень в усталені лінгвістичні моделі, ілюструючи принцип, що часте використання сприяє лінгвістичній стабільності.

Когнітивні процеси також відіграють певну роль у виникненні фразеологізмів. Схильність людини до лінгвістичних моделей, які полегшують когнітивну обробку, свідчить про формування фразеологізмів як когнітивних інструментів для створення та розуміння мови.

Динамічна природа мови, що характеризується постійними змінами та еволюцією, сприяє безперервному створенню фразеологізмів. Мовні зміни і тенденції з часом сприяють органічному розвитку та інтеграції нових виразів у фразеологічний склад.

Літературні та медійні впливи мають значний вплив на появу фразеологізмів. Літератори та письменники роблять значний внесок у формування та популяризацію фразеологізмів через літературні твори та медійну продукцію. Крім того, міжкультурні взаємодії та мовні запозичення сприяють урізноманітненню фразеології через вливання виразів з різних мовних джерел.

Прагматичні аспекти, окреслені контекстуальною та функціональною роллю фразеологізмів у комунікації, підкреслюють їхню важливість. Прагматичні функції, від вираження ввічливості до передачі гумору і солідарності, роблять значний внесок в усталення фразеологізмів у мовних рамках.

Фразеологізми виникають через складну взаємодію культурних, історичних та мовних факторів, стаючи унікальною частиною мови. Однак, з часом, ці фразеологічні вирази не лише закріплюються у мові, але й зазнають варіацій, які відображають динамічний характер мовних систем і суспільства, що їх використовує. Ці варіації можуть включати зміни у вживанні, модифікації в структурі виразу, а також створення нових значень і нюансів на основі оригінального фразеологізму. Це є свідченням не лише еволюції мови, але й адаптації мовної спільноти до змін у своєму соціокультурному оточенні.

Варіативність ФО є відносно добре дослідженою сферою фразеології. Зазначається, що для ФО характерний певний рівень варіативності, на який впливають різноманітні фактори та чинники. Варіативність ФО притаманна будь-якій мові і свідчить про багатошаровість мови та зміни в її вживанні, які відбуваються через історичні зміни, культурні впливи, регіональні особливості, а також індивідуальні мовні стилі. Саме завдяки варіативності відбуваються мовні зміни, і одні форми чи вживання витісняють інші в діахронії. На ряду з варіативністю, синонімія та генеративність ФО відображають динаміку мовленнєвого процесу [102]. Розглядаючи фразеологізми через призму синонімії та антонімії, ми можемо зрозуміти, як вони співвідносяться між собою, а також які відтінки значень вони несуть.

ФО можуть варіюватися морфологічно, синтаксично, семантично і прагматично. Повторювані та систематичні варіації можуть призвести до того, що фразеологізми можуть мати змінену форму запису в загальних словниках та словниках ідіом. Вставка прикметника може з часом стати настільки поширеним

явищем, що деякі ФО можуть розглядатися як такі, що мають відкриту лексикографічну форму [102].

Крім того, науковці підкреслюють, що ФО притаманний різний рівень варіативності, яка, в свою чергу, одним із основних критеріїв для визначення обсягу ФО в мові [2, с. 45].

В своїй роботі «Fixed Expressions and Idioms in English» Мун стверджує, що в англійській мові існує дуже мало незмінних фразеологізмів. Вирази «*take place*» та «*at all*», наприклад, мають найвищий рівень фіксованості і тому ніколи не варіюються. В той же час, частіше за все варіюються переважно дієслівні та іменні словосполучення [95].

Українська фразеологія досліджує варіативність ФО з різних точок зору. Відомі лінгвісти запропонували різні підходи до розуміння варіативності. Наприклад, В. Архангельський вважав, що ФО включають в себе всі варіанти на всіх рівнях, в той час як О. Федоров і Н. Бабич вважали, що варіанти є синонімами і будь-яка лексична заміна впливає на образність і емоційне забарвлення ФО. В. Жуков і О. Кунін класифікували варіативність ФО за різними критеріями, включаючи лексичні, граматичні та інші типи варіації. Л. Скрипник розділила варіанти ФО на лексичні, граматичні та змішані. О. Діброва використала семіологічний підхід для розуміння варіативності ФО і визначила, що варіатність пов'язана зі змінами в лексичній системі та впливає на здатність ФО актуалізувати різні значення та зберігати парадигматичні та синтагматичні відносини між їх компонентами.

Таким чином, можна стверджувати, що дослідження варіативності фразеологічних одиниць (ФО) включає аналіз їхньої різноманітності як у синхронному підході, так і в діахронному. Синхронне вивчення охоплює різноманітність ФО в сучасному мовленні, в той час як діахронний аспект дозволяє вивчати зміни в їхньому вживанні та значенні протягом історії мови.

Такий підхід надає можливість розуміти, як фразеологізми змінюються та адаптуються у різні періоди часу та історичні етапи мовної еволюції.

Автор Рамон Марті Солано в своїй статті «Фразеологічні одиниці в англійській мові: варіація через лексичну вставку» виділяє п'ять основних типів варіацій фразеологічних одиниць (ФО): лексична заміна, лексична вставка, скорочення, граматична трансформація та транскатегоризація [102].

Він зазначає, що лексична заміна є найбільш поширеним типом варіювання ФО і відбувається у предикативних словосполученнях, де дієслівний або іменний компонент може бути замінений іншим елементом того ж класу слів, що має різні семантичні відтінки. Це створює варіанти ФО, такі як «*shed/weep crocodile tears*» або «*right up your alley/street*», які, не змінюючи основне значення, можуть модифікувати ментальний образ відповідної метафори [102].

Інші типи варіацій, такі як скорочення, граматична трансформація та транскатегоризація, як зауважується, зустрічаються значно рідше. Скорочення включає вилучення частини ФО, як у виразі «*scrape (the bottom of) the barrel*» або «*weak link (in a chain)*». Граматична трансформація обмежена і не завжди набуває статусу лексикалізованого слова [102].

Однак, не всі ФО піддаються граматичній чи синтаксичній варіації, як, наприклад, вираз «*kick the bucket*», який не може бути пасивізованим. Також наводяться приклади плюралізації, такі як «*keep a straight face*» > «*keep straight faces*». Транскатегоризація (трансформація класу слів) дозволяє фразеологічним одиницям перетворюватися в одиниці іншого класу слів, щоб адаптуватися до синтаксичного контексту [102].

Особлива увага в статті відводиться лексичній вставці та акцентується на тому, що даний тип варіації ФО є дуже поширеним засобом, особливо в медійному дискурсі. Ці вставки є або результатом контекстуалізації фразеологічних одиниць, або процесів кількісного чи якісного оцінювання, які стосуються всіх лексичних одиниць мови, включаючи ФО [102].

Ця важлива тенденція була широко вивчена рядом науковців, серед яких важливе місце займають Т. Ніколя [101], Р. Мун [95], А. Накішон [98] та А. Ланглоц [90], але й досі привертає все більше уваги дослідників. У ході досліджень було виявлено, що при вивченні ФО існує певна закономірність в використанні прикметників, таких як «*political*», «*moral*», «*judicial*», «*domestic*», «*academic*», «*financial*», «*economic*», «*intellectua*», «*historical*», «*commercial*», «*statistical*» тощо, які утворюють понятійну парадигму. Ці прикметники використовуються як «розмежувачі доменів» [62, с. 61], або як «модифікація точки зору», що є поширеними формами внутрішньої модифікації ФО [101, с. 241]. Окрім прикметників, інші класи слів, такі як прислівники та іменники, також можуть використовуватися для модифікації ФО, але вони представляють або випадковість, або нетипові варіанти [102].

Такі прикметники-модифікатори були визначені як «*concern modifiers*» (модифкатори-занепокоїння) і можуть використовуватися з більшістю ідіом, включаючи найбільш усталені та фіксовані, однак також можуть допускати цей тип модифікації [112, с. 99].

Ще одним напрямком в сучасник дослідженнях ФО виступає оказіональність, оказіональні перетворення та інших суміжні аспекти. В даній сфері важливими є роботи таких вітчизняних та зарубіжних вчених, як І. Арнольд, Н. Арутюнової, Н. Бабенко, В. Заботкіної, О. Земської, С. Левінсона, Дж. Ліонса, Дж. Шмідта та ін.

Оказіоналізми виражають собою мовленнєві одиниці, які утворюються за стандартними та новими словотвірними моделями, з характерним експресивним забарвленням та індивідуальним характером [23, с. 5]. Аналіз наукової літератури показав, що термін «оказіоналізм» може дублювати наступні синонімічні поняття: письменницькі новоутворення, художні неологізми, творчі неологізми, стилістичні неологізми, індивідуальні неологізми, слова-саморобки, слова-

метеори, слова-одноденки, індивідуально-авторські новоутворення, утворення індивідуальної мовотворчості, а також ефемерні інновації.

Як зазначає в своєму дослідженні Ананьян Е. Л., вивчення оказіональності на перехресті двох загальнолінгвістичних опозиційних проблем, а саме «мова-мовлення» та «норма-аномалія», відкриває перед науковцями її сутність та призначення. Зазначено, що як факт мовлення, оказіональне може існувати лише в умовах наявності мовної норми. [23, с. 9] Іншими словами, оказіональним слід вважати таке індивідуально-авторське використання мовної одиниці, яке відхиляється від відповідної узуальної норми.

2.2. Англомовний соціополітичний дискурс та використання стійких словосполучень в українських перекладах

В аспекті англомовного соціополітичного дискурсу, особливе місце займають стійкі словосполучення, що в українських перекладах вимагають не лише лінгвістичної, але й культурної адаптації. Враховуючи їхню роль у формуванні політичних поглядів та громадської думки, цей підпункт досліджує виклики та стратегії, які виникають під час перенесення цих мовних конструкцій з англійської на українську мову, наголошуючи на важливості точності та культурної чутливості в перекладі.

Тен Адріанус ван Дейк, голландський лінгвіст та політолог, розглядає політичний дискурс як комунікативну подію, що охоплює усі мовні явища, пов'язані з політикою, включаючи вибори, законодавство, регулювання, владу та інше. Цей дискурс включає публічні виступи та промови політиків, медіа-публікації, дебати, виборчі кампанії, політичні публічні обговорення, лобіювання та інші аспекти політичної комунікації [116]. Д. Е. Аптер вказує на те, що політичний дискурс є ключовим елементом комунікативного середовища, що формує та інтерпретує значення політичних подій, впливаючи на сприйняття та рішення громадськості [25, с. 36]. Мішель Фуко розглядає дискурс як історично

дану матеріальну практику, через яку здійснюються владні відносини та яка служить засобом впливу та контролю у суспільстві, визначаючи його як інструмент влади, що включає використання риторичних прийомів та мовних засобів для створення силового ефекту та впливу на громадську думку [66]. Ван Дейк також відзначає, що політики є лише одними з численних учасників політичного дискурсу, до якого належать і різні групи населення, такі як громадськість, народ, громадяни та «маси» [115, с. 3].

Згідно з цим визначенням, англомовний соціополітичний дискурс охоплює широкий спектр мовних та комунікативних практик, які впливають на політичні переконання, рішення та взаємодії в суспільстві, підкреслюючи важливість мови як інструменту влади та контролю. Англомовний соціополітичний дискурс відіграє визначальну роль у сучасному глобалізованому світі, стаючи ключовим елементом міжнародного спілкування та взаємодії. У контексті глобалізації та її супутніх процесів, англійська мова займає статус загальноприйнятої глобальної мови, що значно посилює вплив англомовного дискурсу на міжнародній арені.

Особливості політичного дискурсу розкривають складні взаємозв'язки між мовою, владою та суспільством в політичному контексті [5]. Вчені підходять до визначення суб'єктів соціополітичного дискурсу, розглядаючи їх як активних учасників політичного процесу, які формують, транслюють, інтерпретують та впливають на політичну комунікацію.

Ван Дейк називає учасників політичного дискурсу, завважуючи, що незважаючи на те, що політики відіграють вирішальну роль у політичній науці, вони не є єдиними учасниками політичних практик. З інтеракційної точки зору автори включають різних реципієнтів політичних комунікативних подій, таких як громадськість, народ, громадяни, «маси» та інші групи чи категорії. Те ж саме стосується і визначення поля медіа-дискурсу, який також має орієнтуватися на свою аудиторію [114, с. 3].

Отже, Участь в політичному дискурсі беруть не лише політики, а й інші учасники, такі як громадськість чи члени громадських рухів. Однак, різні категорії людей та груп стають учасниками політичного дискурсу лише тоді, коли вони виконують політичні дії, такі як управління, законотворчість, протести чи голосування тощо. Цей підхід особливо актуальний для критичного політичного дискурс-аналізу, оскільки багато політичних дій є водночас дискурсивними практиками, де текст та розмова несуть політичні функції та мають важливі наслідки [117, с. 3].

Інтерактивність, як важлива риса сучасного політичного дискурсу, проявляється у зміцненні зв'язків між учасниками мовної комунікації, що сприяє більшому взаємовпливу. Ця властивість сприяє розвитку дискурсу в напрямку більшої діалогічності, що призводить до більшої обґрунтованості і виразності. Для досягнення цих цілей використовуються різноманітні мовні засоби, серед яких фразеологія відіграє важливу роль. Рівень взаємної відкритості та природності у відносинах між співрозмовниками визначає демократичний стиль політичного дискурсу. У випадку, коли відносини між ними є незворотніми та схованими, стиль може бути описаним як деспотичний [36, с. 57].

Пол Чілтон та Крістіна Шаффнер стверждують, що у політичному дискурсі мовлення не лише виражає думки, але й виступає як активна дія [49]. Вони розглядають цей аспект, стверджуючи, що жоден політичний обмін не може відбутися без призначення ролей учасникам цього процесу. Ці ролі включають соціальну та політичну «позицію», «місце» чи «роль» в більш загальному розумінні. Учасники політичного дискурсу можуть виступати як особи, що говорять, приймаючи важливі рішення та надаючи інформацію, або як ті, що слухають, приймаючи накази чи інформацію у формі «фактів» [49].

Тож яку роль відіграє мова в політиці. Для визначення цього складного концепту важливо підходити з точки зору когнітивної лінгвістики та дослідженню, як мова, включаючи всі її елементи, сприймається та

інтерпретується реципієнтами. Як стверджують сучасні вчені, мова є потужним інструментом, який використовується не лише для передачі інформації чи висловлення думок, але й для впливу на громадську думку, формування ідентичностей, створення політичних наративів та маніпулювання переконаннями.

Джордж Лакофф, відомий когнітивний лінгвіст, досліджує роль мови в політиці, визначаючи політичну мову як систему символів та фреймів, яка впливає на спосіб сприйняття політичних питань. У своїх роботах [89] він аналізує роль політичної мови в контексті взаємодії між політичною владою та громадянським суспільством, визначаючи кілька важливих функцій політичної мови, включаючи формування політичних «фреймів» [89], підсилення політичних переконань, маніпуляцію громадською думкою та формування образів та ідентичності. Отже, політичний дискурс формує спосіб, яким громадськість сприймає питання, впливаючи на формування політичних переконань та ухвалення рішень, і стає ключовим аспектом політичної культури [49].

Побудова наративу реальності має вирішальне значення, де агенти інтерпретують події та подають їх як соціокультурні тексти. Основний акцент ставиться на силі інтерпретації, де досвід відтворюється як уявна реальність, прийнята як вища та переконлива форма правди. Таким чином, політичний дискурс визначається тим, як події інтерпретуються та як ці інтерпретації впливають на дії політиків та сприйняття громадськістю в контексті дискурс-спільноти [41].

В умовах, коли англійська мова виступає найпопулярнішою мовою міжмовного спілкування, англомовний політичний дискурс в цьому аспекті розширює межі свого впливу на формування глобальної політичної та культурної ідентичності, яка об'єднує різні країни та національності навколо спільних цінностей та ідеалів, сприяючи тим самим обміну інформацією та ідеями між

різними культурними спільнотами. Це, в свою чергу, стало причиною розширення міжкультурної та міжмовної взаємодії, що мало наслідки вироблення спільних мовленнєвих стереотипів та їхнє закріплення у національних мовах [36, с. 57]. Як зазначає О. Чередниченко, цей процес відбувається як шляхом прямого калькування семантичних єдностей, які утворились в конкретній мові, так і завдяки незалежній ізосемії мовленнєвих форм, що належать до різних мов.

Пол Чілтон та Крістіна Шаффнер стверждують, що у політичному дискурсі мовлення не лише виражає думки, але й виступає як активна дія [49]. Вони розглядають цей аспект, стверджуючи, що жоден політичний обмін не може відбутися без призначення ролей учасникам цього процесу. Ці ролі включають соціальну та політичну «позицію», «місце» чи «роль» в більш загальному розумінні. Учасники політичного дискурсу можуть виступати як особи, що говорять, приймаючи важливі рішення та надаючи інформацію, або як ті, що слухають, приймаючи накази чи інформацію у формі «фактів» [49].

Як зазначає О. Череднеченко, головною прагматичною метою будь-якого політичного дискурсу є переконання адресати у правильності висловлюваний ідей задля залучення на свій бік якомога більшої кількості прихильників [36, с. 58]. Втім, як стверджує автор, це не виключає існевання додаткових прагматичних настанов (наприклад, відкритої чи прихованої полеміки з опонентом), які можуть реалізовуватися в конкретному тексті.

Дослідження у галузі політичної лінгвістики сприяють виявленню нових явищ і технік, відображених у мові у зв'язку з різними змінами і подіями у світовій політиці. Політики часто схильні приховувати свої цілі, що є однією з основних рис політичного дискурсу і може виявлятися в мові за допомогою номіналізації, еліпсів, метафор, спеціальних інтонацій та інших методів для впливу на свідомість виборців і опонентів [41].

Оскільки головною метою політичного тексту є вплив на аудиторію та її переконання, фразеологічні одиниці стає одним із засобів мовної маніпуляції, де відображаються різні зміни у мовних та культурних особливостях.

Фразеологія, як важлива складова символічного капіталу політичного дискурсу, впливає на громадську думку та формування політичного образу через ментальні образи. В політичному дискурсі науковці виокремити такі елементи, як «мовленнєві символи», які включають фразеологізми та ідіоми, що стають розпізнаваними та часто вживаними в політичних виступах та заявах [45, с. 240]. Мовлененєві символи виражаються в слоганах, ключових фразах та мовленнєвих оборотах та стають складовими частинами символічного капіталу, сприяючи конструкції та зміцненню іміджу політичних фігур [121].

Фразеологізми, як стійкі, роздільно оформлені мовні одиниці, які мають образний характер і використовують повне або часткове семантичне перетворення своїх компонентів, істотно збагачують експресивність політичного дискурсу. Ці одиниці часто побудовані на метафорі, метонімії або евфемізмі, що сприяє зростанню довіри та ефективності комунікації, розширюючи асоціативне поле мовлення.

Таке використання фразеологізмів та метафор відіграє важливу роль у залученні уваги слухачів і сприяє глибшому розумінню політичних повідомлень. Ці мовні одиниці можуть набувати значення, що виходить за рамки буквального, залучаючи культурні, історичні або літературні асоціації. Відзначаючись експресивністю, вони допомагають підсилити емоційне забарвлення мовлення та справити враження на аудиторію. Крім того, фразеологізми служать для комунікаційних цілей, допомагаючи виразити складні поняття та ідеї у лаконічній та зрозумілій формі. Їх використання дозволяє зробити мовлення більш доступним та сприйнятним для аудиторії.

У сфері політичного дискурсу ми можемо спостерігати використання як загальновідомих, так званих «узуальних», так і трансформованих фразеологізмів,

які ілюструють актуальні події та питання сучасності, такі як фінансові аспекти, співпраця з партнерами чи попередження про можливі негативні наслідки невірних дій. Різноманітні фразеологічні одиниці застосовуються з урахуванням контексту, мовної ситуації та інтенції автора.

Промовці часто використовують інтернаціональні фразеологізми з відсилкою до античності чи біблійних сюжетів, такі як «*le cheval de Troie*» (*троянський кінь*), «*le fil d'Ariane*» (*нитка Аріадни*), «*la pomme de discorde*» (*яблуко розбрату*), «*le talon d'Achille*» (*Ахіллесова п'ята*), «*reléguer/renvoyer aux calendes grecques*» (*відкласти до грецьких календ*), «*se laver les mains*» (*умивати руки*), «*porter sa croix*» (*нести свій хрест*) [36, с. 58]. Ці фразеологізми не лише збагачують мовлення, але й забезпечують глибше сприйняття політичних ідей, використовуючи багатство культурних та історичних аналогій [36, с. 58].

Більшість європейських мов включають загальні фразеологічні елементи, запозичені з грецької та латинської мов, що сприяє процесу глобалізації в політичній фразеології. О. Чередниченко в даному контексті пропонує розглядати термін "політична фразеологія" як частково умовний, оскільки багато фразеологізмів, спільних чи унікальних, знаходять застосування не тільки в політичному дискурсі [36, с. 58]. Більшість з них не мають першочергово політичного значення, але набувають його в контексті використання в політичному мовленні. Проте існують винятки, серед яких О. Чередниченко називає нещодавно поширений номінативний фразеологічний вираз «*політичні ваговики*» (англ. *political heavyweights*), який отримав явно виражену політичну маркованість через свою специфіку.

Асоціативне поле політичного дискурсу може перетинатися з різними областями людської діяльності, коли використовуються переосмислені мовні одиниці, які відображають конкретні об'єкти або ситуації. Це включає інтернаціональні фразеологічні вирази, які мають як номінативну, так і

комунікативну значимість, походячи від вільних словосполучень, характерних для певної галузі знань.

Застосовуючи семасіологічний підхід, О. Чередниченко пропонує семантичну (або тематичну) класифікацію стійких словосполучень, які використовуються в соціополітичному дискурсі (театр, спорт, гра, навігаційних рух, техніка, військова справа, читання) [36, с. 59], яку ми доповнили декількома додатковими темами (економіка, дипломатія, право та законодавство, міжнародні відносини, соціальна політика, екологія та навколишнє середовище, міграція та інтеграція, безпека та оборона, права людини та свободи, політичні процеси, зовнішня політика, кампанія та вибори) та прикладами до них згідно із The Longman Dictionary of English Idioms [92]:

1. Театр: укр. «вийти на сцену» - англ. «come on the *scene*»; укр. «*зійти зі сцени*» - англ. «*fade from the scene*»; укр. «*рятувати обличчя*» - англ. «*save face*»; укр. «*підвищити голос/тон*» - англ. «*raise the tone*» [36, с. 59].

2. Спорт: укр. «*взяти друге дихання*» - англ. «*take one's second breath*»; укр. «*набирати/втрачати очки*» - англ. «*gain/lose scores*»; укр. «*пограти мускулами*» - англ. «*flex one's muscles*»; укр. «*відбити м'яч*» - англ. «*return the ball*» [36, с. 59].

3. Гра: укр. «*розіграти карту*» - англ. «*play the card*»; укр. «*грати на руку (комусь)*» - англ. «*make a play for sb*» [36, с. 59].

4. Навігаційний рух: укр. «*дати зелене світло*» - англ. «*give the green light*»; укр. «*зберігати дистанцію*» - англ. «*keep up the distance*»; укр. «*взяти курс (на)*» - англ. «*set course for*»; укр. «*змінити курс*» - англ. «*change course*» [36, с. 59-60].

5. Техніка: укр. «*затягувати гайки*» - англ. «*tighten the screws*»; укр. «*затягти паски*» - англ. «*tighten the belts*»; укр. «*чинити тиск*» - англ. «*put pressure on*» [36, с. 60].

6. Військова справа: укр. «*піти в наступ*» - англ. «*launch an attack*»; укр. «*засідатися в обороні*» - англ. «*be on the defensive*»; укр. «*спалити мости*» - англ. «*burn bridges*»; укр. «*здійснити прорив*» - англ. «*make a breakthrough*» [36, с. 60].

7. Читання: укр. «*перегорнути сторінку*» - англ. «*turn the page*»; укр. «*відкрити нову сторінку*» - англ. «*open a new page*» [36, с. 60].

8. Економіка: укр. «*заламувати ціни*» - англ. «*to skyrocket prices*»; укр. «*падіння ринку*» - англ. «*market crash*»; укр. «*заморозити активи*» - англ. «*freeze assets*»; укр. «*економічний спад*» - англ. «*economic downturn*» [92] .

9. Дипломатія: укр. «*налагоджувати зв'язки*» - англ. «*establish connections*»; укр. «*розривати дипломатичні відносини*» - англ. «*sever diplomatic ties*»; укр. «*за кулісні переговори*» - англ. «*backchannel negotiations*»; укр. «*дипломатичний скандал*» - англ. «*diplomatic scandal*» [92].

10. Право та законодавство: укр. «*проводити закон*» - англ. «*pass a law*»; укр. «*законна сила*» - англ. «*legal force*»; укр. «*правовий вакуум*» - англ. «*legal vacuum*»; укр. «*судовий процес*» - англ. «*legal proceeding*», укр. «*приймати закони*» - англ. «*pass laws*»; укр. «*вносити поправки*» - англ. «*make amendments*»; укр. «*обговорювати проекти*» - англ. «*discuss bills*»; укр. «*затверджувати рішення*» - англ. «*approve decisions*» [92].

11. Міжнародні відносини: укр. «*вести холодну війну*» - англ. «*wage a cold war*»; укр. «*міжнародна ізоляція*» - англ. «*international isolation*»; укр. «*глобальна стратегія*» - англ. «*global strategy*»; укр. «*політика невтручання*» - англ. «*policy of non-intervention*» [92].

12. Соціальна політика: укр. «*зменшити соціальну напруженість*» - англ. «*reduce social tension*»; укр. «*боротьба з бідністю*» - англ. «*fight against poverty*»; укр. «*підтримка малозабезпечених*» - англ. «*support for the underprivileged*»; укр. «*соціальна рівність*» - англ. «*social equality*» [92].

13. Екологія та навколишнє середовище: укр. «*боротьба зі зміною клімату*» - англ. «*fighting climate change*»; укр. «*збереження природи*» - англ. «*nature conservation*»; укр. «*екологічна криза*» - англ. «*environmental crisis*»; укр. «*відновлювані джерела енергії*» - англ. «*renewable energy sources*» [92].

14. Міграція та інтеграція: укр. «*проблема біженців*» - англ. «*refugee issue*»; укр. «*контроль за міграцією*» - англ. «*migration control*»; укр. «*інтеграція іммігрантів*» - англ. «*immigrant integration*» [92].

15. Безпека та оборона: укр. «*національна безпека*» - англ. «*national security*»; укр. «*оборонний потенціал*» - англ. «*defensive potential*»; укр. «*військові операції*» - англ. «*military operations*»; укр. «*стратегія оборони*» - англ. «*defense strategy*».

16. Права людини та свободи: укр. «*захист прав людини*» - англ. «*human rights protection*»; укр. «*свобода слова*» - англ. «*freedom of speech*»; укр. «*гендерна рівність*» - англ. «*gender equality*»; укр. «*боротьба з дискримінацією*» - англ. «*fighting discrimination*» [92].

17. Політичні процеси: укр. «*зайняти керівну позицію*» - англ. «*take the lead*»; укр. «*втратити підтримку*» - англ. «*lose support*»; укр. «*подолати кризу*» - англ. «*overcome a crisis*»; укр. «*вести переговори*» - англ. «*conduct negotiations*» [92].

18. Зовнішня політика: укр. «*налагоджувати відносини*» - англ. «*establish relations*»; укр. «*відновлювати дипломатію*» - англ. «*restore diplomacy*»; укр. «*підписувати угоди*» - англ. «*sign agreements*»; укр. «*вести переговори*» - англ. «*engage in talks*» [92].

19. Кампанія та вибори: укр. «*запускати кампанію*» - англ. «*launch a campaign*»; укр. «*набирати голоси*» - англ. «*gain votes*»; укр. «*ведення виборчої боротьби*» - англ. «*conducting an electoral fight*»; укр. «*оголошувати перемогу*» - англ. «*declare victory*» [92].

Важливим аспектом фразеології в комунікації, особливо в контексті політичного дискурсу, є її здатність нарощувати або інтенсифікувати смисл у процесі комунікації. Навіть за умови семантичної самодостатності мовних фразем, вони можуть змінювати або розширювати своє значення, залучаючи додаткові контексти та асоціації. Це відбувається, зокрема, шляхом додавання лексичних компонентів, які актуалізують фразеологічну одиницю, надаючи їй конкретного політичного забарвлення [36]. Наприклад, вирази «*побити всі*

історичні рекорди лицемірства», «*розіграти етнічну карту*», «*звести внутріполітичні рахунки*», «*розбивати каміння бюрократії», «заводити млини пропаганди*» чи «*кидати рукавичку опоненту»* [36] використовують додаткові елементи для підсилення первісного значення.

Зміна смислової структури фразеологізму можлива також через заміну ключового компонента на його антонім або синонім з метою створення нового або зміненого смислу. Цей прийом ефективно використовується для введення іронії, сарказму або для подачі іншої перспективи на вже знайомі поняття [36, с. 60]. Наведемо декілька можливих прикладів:

1) оригінальний фразеологізм: «*to hold one's ground*» (знач. *стояти на своєму, не відступати*); зі зміненим компонентом: «*to lose one's ground*» (знач. *втратити свої позиції, відступити*) [36, с. 60];
2) оригінальний фразеологізм: «*to play with fire*» (знач. *ризикувати, займатися небезпечною справою*); зі зміненим компонентом: «*to play with ice*» (*може використовуватися для створення іронії, означаючи діяти обережно або займатися безпечною справою*) [36, с. 60];
3) оригінальний фразеологізм: «*to turn the tables*» (знач. *повністю змінити ситуацію на користь себе*); зі зміненим компонентом: *«to steady the tables*» (*може використовуватися для висловлення ідеї про стабілізацію ситуації, уникнення різких змін*) [36, с. 60];
4) оригінальний фразеологізм: «*to hit the nail on the head*» (знач. *точно вказати на суть проблеми*); зі зміненим компонентом: «*to miss the nail on the head*» (*може використовуватися для іронічного висловлення про те, що хтось повністю проігнорував суть проблеми*) [36, с. 60].

Такі комунікативні трансформації є інструментом маніпуляції у політичній риториці, де мета - не просто інформувати, але й впливати на сприйняття, переконання та емоції аудиторії. Це робить фразеологію ключовим елементом у мистецтві політичного мовлення [36].

Семасіологічний підхід фокусується на значенні окремих мовних одиниць, в той час як ономасіологічний підхід розглядає, як різні мови виражають одні й ті ж ідеї. Когнітивна лінгвістика, зосереджуючись на мовних засобах як засобах передачі ідей, сприяє глибшому розумінню того, як люди використовують мову для вираження своїх думок та ідей, зокрема в політичному контексті [36, с. 60].

Ідея збору та аналізу фразеологічних одиниць, які виражають, наприклад, концепти політичної злагоди та протистояння у різних мовах, є цікавим та значущим напрямком дослідження. Ономасіологічний підхід, який ставить на перше місце ідею за мовною формою, дозволяє оцінити, як різні культури та мовні спільноти концептуалізують ці загальнолюдські явища [36, с. 60]. Приведемо декілька знайдених нами прикладів таких фразеологізмів:

1) політична злагода: англ. «*to see eye to eye*» - буквально «*дивитися очі в очі*», що означає повну згоду або узгодженість поглядів; укр. «*знайти спільну мову*» - досягнення взаєморозуміння або угоди [36, с. 60];

2) політичне протистояння: англ. «*at loggerheads*» - означає бути в глибокому конфлікті або протистоянні; укр. «*на ножах*» - буквально «на ножах», означає гостру конфронтацію або протистояння [36, с. 60].

Прозорість внутрішньої форми фразеологічної одиниці збільшує її зрозумілість для іншомовних реципієнтів і може сприяти використанню калькування (прямий переклад фразеологізму, де зберігаються не тільки семантичне значення, а й структура оригінального виразу) в перекладі.

Успішне вживання таких калок у політичному дискурсі може сприяти їхньому включенню до фразеологічного фонду цільової мови, роблячи їх узуальними (звичайними, стандартними) виразами. Це є прикладом того, як міжкультурний вплив та переклад можуть збагатити мову та сприяти розвитку її фразеологічного різноманіття.

Міграція фразеологічних одиниць між різними мовами відображає універсальність певних ідей та концепцій, які є спільними для різних культур,

особливо у контексті політичного дискурсу. Цей процес підкреслює тяжіння мовців виражати схожі думки за допомогою спільних мовних засобів, що є важливим аспектом міжкультурної комунікації та політичної взаємодії.

Фразеологічні одиниці несуть не лише номінативну функцію (тобто пряме називання понять або явищ), але й виконують ряд прагматичних функцій у тексті. Ці функції включають можливість вираження емоцій, створення образних порівнянь, натяків, іронії або сарказму, а також здатність формувати певні рамки сприйняття та інтерпретації подій або ідей. У контексті політичного дискурсу це особливо важливо, оскільки фразеологія може використовуватися для переконання, маніпуляції громадською думкою або формування політичних ідентичностей.

Висновки до другого розділу

Розділ 2 має вагоме значення для розуміння складнощів та важливості фразеології в політичному дискурсі, який є відображенням інтелектуальних, культурних та соціальних процесів у суспільстві. Аналіз показує, що фразеологічні одиниці (ФО) є не просто засобом вираження думки, але й мають велику переконавчу силу, яка здатна впливати на сприйняття та емоції аудиторії.

Дискусія про семантичну цілісність і структурну стійкість ФО підкреслює їх значення в політичній риториці. Вони виступають як інструменти мовленнєвого впливу та маніпуляції, що дозволяє політикам формувати бажані ментальні образи та емоційні реакції. Підкреслення експресивності та фіксованості фразеологізмів забезпечує їх ефективність як риторичного засобу.

Особлива увага в розділі приділяється механізмам адаптації та трансформації фразеологічних одиниць в процесі перекладу, що відіграє вирішальну роль у забезпеченні точності та відповідності культурному контексту. Розглядаючи вплив культурних та історичних факторів на фразеологію, автори наголошують на значимості знаходження відповідностей,

які враховують ці аспекти, підкреслюючи необхідність глибокого розуміння міжкультурних взаємодій.

Аналіз та класифікація фразеологічних одиниць, представлених в розділі, виявляється особливо цікавим у контексті різноманітності тем, які охоплюються політичним дискурсом. Від традиційних областей, таких як театр або спорт, до більш специфічних, як екологія чи міжнародні відносини, фразеологічні одиниці відіграють важливу роль у відображенні та формуванні політичних ідей та позицій. Їхня варіативність та адаптація у мовленні політиків і перекладацькій практиці відображають динаміку суспільних змін та інтелектуальних тенденцій.

Міжмовна міграція фразеологічних одиниць, як вказано в розділі, підкреслює універсальність деяких концептів, які перетинають культурні кордони та знаходять своє місце в різних мовних системах. Це демонструє, як політичний дискурс може сприяти обміну ідеями та зближенню різних культур через спільні фразеологічні образи.

Розділ також підкреслює важливість когнітивного підходу до аналізу політичного мовлення, який дозволяє зрозуміти механізми впливу фразеології на сприйняття та прийняття рішень. Використання фразеологічних одиниць як інструментів мовленнєвої маніпуляції в політичній риториці є індикатором їх сили та важливості у сучасних комунікативних стратегіях.

Окремий акцент робиться на необхідності критичного підходу до вивчення фразеології, що дозволяє розкрити глибші шари політичної комунікації та розуміння того, як мова впливає на формування політичної свідомості та поведінки. Критичний аналіз фразеологічних одиниць відкриває можливості для розгляду не лише їхньої декоративної функції у мові, але й їхньої ролі в ідеологічних процесах та владних відносинах.

Важливим є зазначення, що фразеологічні одиниці в політичному дискурсі часто набувають нового життя та значень, еволюціонуючи та адаптуючись до змінюваних соціокультурних умов. Їхня пластичність та здатність до

реінтерпретації роблять фразеологію важливим інструментом для вивчення політичної історії та культури.

Розділ 2 надає цінний внесок у вивчення політичного дискурсу через призму фразеології, демонструючи її важливість у політичній комунікації та культурних перетвореннях. Цей розділ відкриває широкі перспективи для подальших досліджень інтеракцій між мовою та політикою, а також стимулює рефлексію щодо методів і підходів, які можуть бути застосовані при перекладі та інтерпретації політичної риторики в мультикультурному та глобалізованому світі. У цьому контексті, політична фразеологія виступає не просто як засіб вираження певних ідей, але й як маркер культурних та ідентичних змін, що відбуваються в суспільстві. Впливовість фразеологічних одиниць полягає в їхній здатності конденсувати складні концепти та ідеї в компактні й ефективні мовні форми, що роблять політичне повідомлення більш запам'ятовуваним та переконливим.

Розуміння ролі фразеології в політичному дискурсі вимагає від науковців та аналітиків глибокого знання не лише лінгвістичних особливостей мови, але й історичних, соціальних та культурних контекстів, у яких ці фразеологічні одиниці використовуються. Кожен фразеологізм несе в собі шари значення, які можуть бути повністю зрозумілими лише в контексті певних культурних та історичних реалій.

Враховуючи ці аспекти, дослідження політичного дискурсу через призму фразеології відіграє ключову роль у розкритті механізмів політичної переконливості та впливу. Таке вивчення може привести до розвитку нових стратегій в перекладі політичних текстів, де особлива увага приділяється не тільки точному відтворенню лексичного значення, але й передачі культурної коннотації та емоційного впливу оригіналу. Це особливо важливо в умовах міжнародних відносин, де адекватний переклад може сприяти кращому взаєморозумінню та співпраці між народами.

Крім того, аналіз фразеологічних одиниць в політичному дискурсі підкреслює необхідність освіти та підвищення обізнаності серед політичних комунікаторів та громадян про використання мовних засобів. Освіченість у цій сфері може сприяти критичному сприйняттю політичних повідомлень та зменшити вразливість до маніпулятивних технік.

Висновок другого розділу може також наголошувати на важливості міждисциплінарного підходу до вивчення фразеології у політичному дискурсі, залучаючи знання з соціології, політології, культурології, історії та психології. Такий підхід може допомогти в повній мірі оцінити вплив фразеологічних одиниць на формування політичної свідомості та культурних ідентичностей.

В цілому, другий розділ є внеском у розуміння складної взаємодії між мовою та політикою, відкриваючи перспективи для подальшого розвитку політичної лінгвістики та культурних студій.

РОЗДІЛ ІІІ. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ СТІЙКИХ СЛОВОСПОЛУЧЕНЬ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ В МЕЖАХ АНГЛОМОВНОГО СОЦІОПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

У третьому розділі нашого дослідження ми зосередимося на складнощах і нюансах, що виникають під час перекладу стійких словосполучень з англійської мови на українську в рамках соціополітичного дискурсу. Фразеологізми як лексично стабільні одиниці несуть у собі глибинні культурні, історичні та ідеологічні пласти, які часто залишаються непомітними для носія мови, але представляють собою виклик для перекладача. Через їхню стійкість та насиченість конотаціями, переклад таких виразів вимагає не лише вміння відтворювати лінгвістичний зміст, але й глибокого розуміння контекстуальних і культурних реалій, що лежать в їхній основі.

Особливу увагу в цьому розділі ми приділимо аналізу перекладу стійких словосполучень у промовах Вінстона Черчілля, які стали канонічним зразком англомовного соціополітичного дискурсу. Черчілль відомий своїм використанням яскравих, потужних і впливових фразеологізмів, які не лише відображають його особистісні характеристики, але й епоху, в якій він жив і працював. Переклад таких виразів вимагає не тільки мовної компетенції, але й інтерлінгвістичної чутливості, оскільки перекладач має відчувати і передавати політичні, історичні та культурні відтінки, інкапсульовані у виразах оригіналу.

3.1. Особливості перекладу англійських фразеологізмів інтерлінгвістичного характеру на українську мову

Переклад фразеологізмів з англійської на українську мову у соціополітичному дискурсі вимагає не тільки лінгвістичної точності, але й глибокого розуміння культурних та контекстуальних аспектів. Кожен компонент ФО відіграє роль у формуванні загального значення, тому перекладач мусить

бути уважним до деталей та обізнаним в культурних аспектах. Збереження емоційного та образного забарвлення також є суттєвим, враховуючи тонкі нюанси міжкультурної комунікації.

Мона Бейкер, професорка перекладу та директорка Центру перекладу та міжкультурних досліджень Манчестерського університету, називає у своєму дослідженні основні труднощі, що виникають під час перекладу фразеологічних та сталих виразів. Вона визначає дві ключові проблеми, пов'язані із здатністю правильно розпізнати та інтерпретувати фразеологізми та труднощами у передачі різних аспектів значення, яке фразеологізм як сталий вираз передає цільовою мовою. Серед основних труднощів виділяються відсутність еквівалента фразеологізму в мові перекладу, культурно-специфічність, або використання фразеологізму в різних контекстах, що ускладнює правильне відтворення їх значення та виразності [43, с. 63].

О.Чередниченко виокремлює чотири функції перекладу: комунікативну, когнітивну, креативну та охоронну [36]. *Комунікативна* функція перекладу виступає як критичний елемент у взаємодії між культурами, дозволяючи не лише обмін інформацією, а й взаєморозуміння на різних рівнях: від повсякденного спілкування до міжнародних дипломатичних і бізнес-відносин. Вона відкриває доступ до глобальних інформаційних потоків, сприяє розповсюдженню ідей і інновацій, а також допомагає уникнути непорозумінь та конфліктів, що можуть виникати через мовні бар'єри [36, с. 162]. Комунікативній функції мови сприяють такі особливі характеристики як виразність та емоційність, які є ключовими елементами фразеологізмів. Поряд з цим, фразеологізми відіграють важливу роль у економії мовлення. Вони функціонують як мовленнєві *shortcuts*, дозволяючи мовцю уникнути непотрібної деталізації, одночасно зберігаючи суть висловлювання.

У комунікативній моделі перекладу, яку пропонує О. Чередниченко [36, с. 161], взаємодія між автором оригіналу, перекладачем, та реципієнтом перекладу

виходить на перший план. Автор, як ініціатор комунікації, вносить в контент не лише своє бачення реальності, але й культурні та епохальні особливості свого середовища, що формують його світогляд та стиль. Перекладач, стаючи первинним реципієнтом, занурюється в процес дешифрування тексту, де його завдання полягає у сприйнятті, аналізі та трансформації інформації у нову мовну оболонку, водночас зберігаючи контекст та стилістику оригіналу. Кінцевий одержувач перекладу, взаємодіючи з перекладом у своїх культурних рамках, залежно від індивідуальних та соціокультурних умов, може інтерпретувати текст по-різному. Тут перекладач стикається з викликом адаптації тексту, що може вимагати внесення змін через синонімічні, антонімічні заміни чи стилістичні трансформації, проте без надмірного спотворення оригіналу, щоб зберегти його смислову цілісність та стилістичну унікальність.

Ще одна функція перекладу, *когнітивна*, тісно пов'язана з його комунікативною функцією, оскільки основною метою перекладу є передача інформації, що сприяє інформаційному збагаченню та розширенню фонових знань одержувача. Таким чином, переклади сприяють глобальній інтеграції та взаєморозумінню, відкриваючи шлях до обміну знаннями між різними культурами [36, с. 162].

Чередниченко підкреслює, що зростання обсягу спільних знань сприяє змінам у концептуальних картинах світу різних мов, які виявляють тенденцію до зближення через збільшення кількості спільних фрагментів [36, с. 164]. Це особливо помітно у включенні етноспецифічних фрагментів концептуальної картини світу, які відбивають ментальну та культурну унікальність нації, у загальні фонові знання через переклади, формуючи периферію фонових знань у носіїв інших мов. Автор також звертає увагу на важливість глобалізації, яка сприяє інтернаціоналізації знань та збільшенню кількості інтернаціоналізмів у словниках природних мов. Це стосується не тільки прямих запозичень з різних

мов, а й перекладацьких кальок, які дозволяють надавати новим концептам цілком питомого вираження [36, с. 165].

Чередниченко також зазначає, що переклади сприяють однаковому структуруванню знань у різних мовах, особливо щодо спільних базових концептів. Він розглядає фрейми як інструмент аналізу когнітивних структур, показуючи, що наповнення фрейму для концепту, наприклад такого як тероризм, є ідентичним у мовах одного культурного ареалу. Зближення концептуальних і мовних картин світу через переклади сприяє постійному оновленню номінативних ресурсів, створюючи передумови для досягнення семантичної еквівалентності в перекладі.

Як зазначає О. Чередниченко, у практиці перекладу часто використовуються перекладацькі кальки, які включають як прямі, так і вторинні номінації предметів або процесів, а також образні фразеологічні звороти. Ці кальки поповнюють фонд спільних стереотипних метафор, які функціонують в різномовних дискурсах. Вони служать як засіб для передачі концептуальних ідей та культурних особливостей від однієї мови до іншої, забезпечуючи глибше розуміння і сприяючи міжкультурному діалогу [36].

У рамках академічного дослідження перекладознавства особлива увага приділяється процесам перенесення мовних одиниць між культурами. Якщо взяти до уваги такі фразеологізми, як «*залізна леді*» (англ. Iron Lady), «*голуби і яструби*» (англ. doves and hawks), «*політичні ваговики*» (англ. political heavyweights), вони ілюструють, як переклад може вносити новітні вирази та поняття до лексикону культури-реципієнта. Фраза «*плавильний котел*» (англ. melting pot), взята з американської історії, стає символом культурної інтеграції, тоді як «*Ахіллесова п'ята*» (Achilles' heel) з давньогрецької міфології перетворюється на універсальний образ слабкості [36].

Перекладачі, виконуючи роль культурних медіаторів, не лише переносять слова, але й забезпечують передачу концептуальних значень через мовні

кордони. Такі концепти, як «*Чорний лебідь*» (Black Swan) у фінансах або «Троянський кінь» (Trojan Horse) у технологіях, втілюються в перекладах із збереженням їх ідіоматичності та нюансів, але з урахуванням специфіки приймаючої мови і культури. Задача перекладача полягає в тому, щоб збагатити цільову мову, не втрачаючи при цьому глибини та багатства оригіналу [36].

Таким чином, переклад служить платформою для стандартизації знань у різномовному контексті, особливо у сфері базових концептів. Він об'єднує інтелектуальні простори, зменшуючи культурні та мовні дивергенції та сприяючи гармонізації знань і культурних взаємодій.

Переклад відіграє ключову роль у стимулюванні розвитку жанрово-стилістичного розмаїття цільової мови, що є виразом його *креативної* функції [36, с. 166]. Переклад фразеології соціополітичного дискурсу включає в себе не тільки мовне перенесення виразів, але й передачу глибоких концептів, що стоять за ними. Це може призвести до появи нових стилістичних засобів у цільовій мові, а також до розширення її жанрового спектру. Наприклад, соціополітичні фразеологізми, що містять у собі історичні алегорії або культурні референції, можуть стати основою для розвитку нових літературних форм або жанрів у цільовій культурі. В цьому контексті, фразеологізм «залізна завіса» (англ. Iron Curtain, англійська) у перекладі на українську мову не просто зберігає історичну пам'ять про поділ світу під час холодної війни, але й стимулює рефлексію в українській літературі щодо свободи, цензури та ізоляції.

В контексті нашого наукового інтереса, значущою функцією перекладу виступає *охоронна* функція мови – в нашому випадку – української. Охоронна функція перекладу фразеологічних одиниць відіграє ключову роль у збереженні та розвитку української мовної та культурної спадщини, особливо у контексті глобалізації та мовних контактів з домінантними мовами. Ця функція сприяє не лише збереженню унікальних виразів та ідіом, які формують основу культурної та мовної ідентичності, але й забезпечує гнучкість та виразність мови [15].

Важливою є також роль перекладу у популяризації української мови, адже включення перекладених фразеологічних одиниць допомагає українській мові адаптуватися та розвиватися, приймаючи нові концепти.

У контексті двомовності та багатомовності, що формуються у глобальному суспільстві, зростає значення перекладацької діяльності, адже незважаючи на здатність людей спілкуватися на декількох мовах, складна інформація частіше сприймається легше рідною мовою. Таким чином, переклад стимулює розвиток перекладацької діяльності, незважаючи на зростаючу двомовність. Однак, збільшення впливу глобальних мов створює ризик втрати культурної ідентичності, що може призвести до змін у літературних нормах національних мов. У цьому контексті переклад виконує функцію фільтра, що пропускає корисне для розвитку та затримує те, що може зашкодити національному характеру мови [12].

Переклад ідіоматичних виразів вимагає не лише мовної компетентності, а й глибокого розуміння культурно-контекстуальних аспектів, що супроводжують первісний текст. Важливо точно відтворити лексичний склад ФО, зберігаючи при цьому його граматичну структуру та семантичну цілісність, що часто не має прямих відповідників у цільовій мові. Перекладач мусить бути чутливим до контексту, який визначає значення ФО, і до культурних особливостей, які можуть потребувати адаптації чи додаткових пояснень для реципієнта.

Емоційне та образне забарвлення фразеологізмів також має бути передане, щоби зберегти вплив оригіналу на читача. Фіксованість ФО вимагає збереження стійкості виразів при перекладі, гарантуючи збереження їх функціональності та естетики. Оптимальний вибір стратегії та техніки перекладу забезпечить адекватність перекладу, враховуючи всі ці складові та забезпечуючи прийнятність для цільової культури.

Для успішного перекладу фразеологізмів потрібно використовувати різні словники, де описано лексичний матеріал фразеологічної структури обох мов.

Однак, іноді знайти точний еквівалент ідіоми у мові призначення може бути важко. У такому випадку перекладач повинен застосовувати перекладацькі трансформації, щоб передати сутність фразеологічного виразу з максимальною точністю та відповідністю контексту [95].

Перекладацькі трансформації представляють собою зміни, які застосовуються для перетворення фразеологічної одиниці з однієї мови на іншу [95, с. 536]. Цей метод включає в себе заміни або зміни характеристик мовного виразу. Перекладацькі трансформації відзначаються двома основними ознаками: вони впливають на переклад з однієї мови на іншу і спрямовані на досягнення відповідності або адекватності між оригіналом і перекладом [95, с. 536].

У сучасній лінгвістиці існує широкий спектр класифікацій перекладацьких трансформацій, розроблених різними дослідниками. Л.К. Латишев, наприклад, розділяє ці трансформації на морфологічні, синтаксичні, стилістичні, семантичні та змішані, засновуючи їх на характері відхилень від міжмовних відповідностей [14]. Я.Й. Рецкер виділяє граматичні та лексичні трансформації, включаючи методи конкретизації та генералізації [14]. Л.С. Бархударов пропонує класифікацію за формальними ознаками: перестановка, додавання, заміна, опущення, зазначаючи, що такий поділ є умовним [14].

А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька в своїй спільній праці класифікують перекладацькі трансформації як граматичні, стилістичні та лексичні, описуючи різні методи, включаючи синонімічні заміни та описовий переклад [14]. О. Д. Швейцер розглядає трансформації на трьох рівнях: компонентному, референціальному та стилістичному, включаючи такі методи, як конкретизація, генералізація, заміна реалій, реметафорізація, та інші [14].

Р.К. Міньяр-Білоручев виділяє лексичні, граматичні та семантичні трансформації, наголошуючи на методах генералізації, конкретизації та пасивізації [14]. Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне обговорюють прийоми прямого та

непрямого перекладу, включаючи дослівний переклад, калькування, запозичення, еквіваленцію, транспозицію, адаптацію, модуляцію [14].

М.К. Гарбовський розширює уявлення про перекладацькі трансформації, включаючи також деформації, які можуть бути пов'язані з формою та семантикою мовленнєвого твору, а також розглядає неусвідомлені перекладацькі помилки, що виникають з різних причин [14]. Він підкреслює складність у визначенні межі між трансформаціями та деформаціями, а також важливість вибору відповідників у перекладному тексті, враховуючи різні підходи та мети перекладу.

В класифікації Архіповою розрізняють два головних типи перекладацьких трансформацій: граматичні та лексико-семантичні. Граматичні трансформації включають в себе такі зміни, як додавання сполучників та займенників, опускання лінгвістичних одиниць, заміна граматичних форм, заміна частин мови, заміна синтаксичних конструкцій та інші. Лексико-семантичні трансформації включають додавання нових слів або словосполучень, опускання лексичних одиниць, лексичне розгортання (заміна слова словосполученням) та лексичне згортання (заміна словосполучення словом).

У типології еквівалентності фразеології Вернер Коллер виділяють чотири категорії [87]:

а) Повна еквівалентність: семантична відповідність, лексико-синтаксична кореспонденція, мінімальні розбіжності у конотації.

б) Еквівалентність заміною фраземи: семантична відповідність, різні лексеми.

в) Часткова еквівалентність: семантична відповідність, невеликі розбіжності в лексемах або структурі.

г) Нульова еквівалентність: відсутність семантичного еквівалента, потребує перефразування.

3.2. Перекладацький аналіз англійських фразеологізмів як стійких словосполучень у перекладі на українську мову на матеріалі промови Вінстона Черчілля

У цій частині нашого дослідження ми зосередимося на перекладі англійських фразеологічних одиниць, виявлених у промовах Вінстона Черчілля, на українську мову. Вибір саме цих матеріалів для перекладацького аналізу не випадковий. Промови Черчілля, відомі своєю риторичною майстерністю та виразністю, є багатими на фразеологізми, що відображають британську культуру та мовні особливості. Це робить їх ідеальним матеріалом для аналізу особливостей перекладу фразеологічних одиниць, зіставлення різних підходів та методів перекладу, а також виявлення потенційних проблем і викликів, які можуть виникнути під час цього процесу.

З метою проведення перекладацького аналізу ми розробили для себе алгоритм дій для ефективного його проведення:

1. Виявлення та ідентифікація ФО в текстах промов. Для виявлення ФО в тексті ми будемо користуватися наступною класифікацією ФО:

Фразеологічні зведення (Ідіоми) - стійкі словосполучення, що мають фіксовану структуру та часто - переносне значення, яке не можна вивести з літерального значення його компонентів.

Фразеологічні сполучення - словосполучення, що має певну ступінь фіксованості, але деякі його компоненти можуть бути замінені без істотної зміни загального значення.

Фразеологічні з'єднання - Це тип фразеологічного словосполучення, де можливість заміни елементів є ще більшою, і загальне значення виразу відносно стабільне.

Ця класифікація дозволяє нам систематизувати та аналізувати фразеологічні вирази в контексті їхнього використання в мові, а також виявити потенційні виклики, пов'язані з їх перекладом.

2. Визначення та аналіз методів, які були використані перекладачем, є фундаментальними для розуміння того, як конкретно були передані нюанси, стилістика та культурні особливості оригіналу. Це дозволяє нам оцінити не лише точність перекладу, але й творчий підхід перекладача, його здатність адаптувати складні мовні засоби до нового мовного та культурного контексту.

У цьому розділі ми зосередимося на таких перекладацьких методах як калькування, метод фразеологічних еквівалентів, метод фразеологічних аналогів, описовий переклад та опущення фразеологізму. Кожен з цих методів має свої особливості та може бути застосований з різними метами в залежності від контексту, змісту та призначення перекладу. Їхнє вивчення та аналіз дасть нам змогу більш повно зрозуміти, як відбувається переклад фразеологічних одиниць, які виклики можуть виникати та які стратегії можуть бути найбільш ефективними для досягнення високої якості перекладу.

3. Згідно із визначеною методологією, наш перекладацький аналіз буде включати декілька ключових аспектів: перекладацький, структурний, семантичний, морфологічний та контекстуальний аналіз. Такий підхід надасть нам можливість глибшого розуміння механізмів функціонування фразеологічних одиниць у промовах Вінстона Черчілля та особливостей їх перекладу на українську мову.

Особлива увага буде приділена контекстуальному аналізу. Це передбачає не лише розгляд мовних та культурних контекстів, в яких були використані фразеологічні одиниці, але й занурення в історичний фон, що є критично важливим для повного розуміння промов Черчілля. Для адекватного контекстуального аналізу ми маємо бути обізнаними з історичними подіями та обставинами, які мали місце під час виголошення цих промов, а також зрозуміти,

як ці події могли вплинути на вибір словесних конструкцій і їхній вплив на аудиторію.

Цей історичний контекст є невід'ємною частиною аналізу, оскільки він допоможе нам краще зрозуміти не тільки мовні, але й культурні, соціальні та політичні аспекти, що впливали на риторику Черчілля. Таким чином, наш аналіз буде ґрунтуватися на глибокому розумінні історичного контексту, що дасть нам можливість повноцінно оцінити інтерпретацію та переклад фразеологічних одиниць.

4. Зведення результатів аналізу: Ми систематизуємо отримані результати для оцінки ефективності застосованих перекладацьких методів та для виявлення особливостей фразеологічних одиниць у контексті мовної та культурної адаптації.

Обрання промов Вінстона Черчилля для аналізу в роботі, присвяченій фразеології західного соціополітичного дискурсу та української інтерлінгвістики, обґрунтоване його історичною значущістю та впливом на політичний дискурс. Майстерне використання Черчиллем фразеології робить його промови ідеальним матеріалом для дослідження перекладу й адаптації цих мовних елементів в український контекст.

Це важливо для розуміння, як західні мовні впливи інтегруються в український соціополітичний дискурс та впливають на його еволюцію, особливо в контексті глобалізації та культурних змін, які переживає Україна. Такий підхід не лише сприяє кращому розумінню міжкультурної комунікації, але й підкреслює необхідність збереження української мовної ідентичності.

Доступність та документація промов Черчилля спрощує детальний аналіз, а включення знань з історії, політології, та лінгвістики робить дослідження багатогранним і актуальним для української інтерлінгвістики.

У промові Вінстона Черчілля від 13 травня 1940 року (дивитись Додаток А) перед парламентом використовуються наступні Фразеологічні одиниці.

1) Вираз "*I beg to move*" [84] є типовим прикладом фразеологічного з’єднання, що вживається в британському парламенті та вказує на початок виступу. Український переклад: "*Прошу дозволу почати*" [29, с. 112] в контексті промови вірно передає інтенцію оригінального вислову. Структурний аналіз показує, що фразеологічний вираз залишився без змін і включає в себе прохання (I beg) та дію (to move), пов'язану з початком виступу. Перекладачем був обраний метод фразеологічних аналогів в даному випадку. Контекстуальний аналіз враховує особливості використання цього фразеологізму у конкретному тексті чи ситуації. У даному випадку, фразеологізм "I beg to move" використовується в формальному парламентському засіданні для оголошення наміру ініціювати обговорення. Український переклад "Прошу дозволу почати" враховує цей контекст і виражає адекватну формальність та прохання про дозвіл у контексті парламентського засідання.

2) Фраза "*to prosecute the war*" [84] в тексті оригіналу є фразеологічним сполученням, де компоненти мають певну ступінь фіксованості, але деякі з них можуть бути замінені без значної втрати загального значення. У даному випадку, "*prosecute the war*" передає ідею активного ведення війни проти Німеччини. Метод перекладу, використаний для цього фразеологізму, є методом фразеологічних аналогів, оскільки в українському перекладі використано фразу "*вести війну*" [29, с. 112], що передає схожу семантику та контекст оригіналу. У цьому випадку, структура і семантика фразеологізму зберігаються у перекладі.

3) Фразеологізм "*key positions*" [84] є прикладом фразеологічного сполучення і в словнику вказаний як колокація [47], яка вказує на важливі посади або ролі в конкретному контексті. У даному випадку, це може відноситися до посад, які мають стратегічне значення або вплив на події. У процесі перекладу був використаний метод фразеологічних аналогів, що передбачає використання еквівалентного фразеологізму в мові перекладу. Таким чином, фразеологічний аналог "*ключові посади*" [29, с. 112] відображає ту саму семантику та ідею, що і

оригінальний фразеологізм. Семантичний аналіз свідчить про те, що обидва фразеологізми передають ідею важливих посад або ролей. Український переклад "ключові посади" відтворює цю семантику, роблячи зрозумілим контекст інтерв'ю. Структурний аналіз показує, що обидва фразеологізми мають схожу структуру, складаючись з двох слів, і це допомагає зберегти структурну цілісність фразеологізму під час перекладу.

4) *"The three party Leaders have agreed to serve, either in the War Cabinet or in high executive office."* [84] Фразеологізм "*War Cabinet*" [84] э прикладом фразеологічного з'єднання і в даному контексті вказує на створення особливого уряду, який діє під час війни для керівництва військовими справами та прийняття стратегічних рішень. Структурно він складається з двох слів, де "War" вказує на військовий контекст, а "Cabinet" означає урядовий орган. Український переклад (метод фразеологічних аналогів) "*кабінет військових міністрів*" [29, с. 112] є відповідним та передає ту саму семантику, яка виражена в оригінальному фразеологізмі.

5) Фразеологізм "*high executive office*" [84] є фразеологічним сполученням, (згідно із [47] "*executive office*" – колокація) оскільки в ньому об'єднуються слова в сталий вираз зі специфічним значенням. Метод перекладу, використаний для цього фразеологізму, є методом фразеологічних аналогів. Український переклад "*вищий виконавчий офіс*" [29, с. 112] відтворює аналогічне фразеологічне сполучення для передачі семантики та ідеї оригінального фразеологізму. Семантичний аналіз показує, що обидва фразеологізми вказують на вищі посади в уряді або адміністрації, та український переклад передає цю семантику. Структурний аналіз показує, що обидва фразеологізми мають схожу структуру, де слова розташовані в певному порядку.

6) Вираз *"I considered it in the public interest to suggest that the House should be summoned to meet today."* [89] було перекладено *" Я визнав, що в загальних інтересах запропонувати, щоб Палату було скликано сьогодні."* [29, с.

112]. Фраза "*in the public interest*" перекладена на українську як "*в загальних інтересах*" і може бути класифікована як фразеологічне сполучення. Вона використовується для позначення дій або рішень, які вважаються корисними для суспільства загалом. У даному випадку застосовано метод фразеологічних еквівалентів, де вибрано відповідний вираз у цільовій мові, що точно відображає сенс оригіналу. У виступі Черчилля ця фраза використана для обґрунтування пропозиції скликати засідання Палати на основі того, що це відповідає громадським інтересам. Оригінальна фраза складається з прийменника "*in*" (в), іменника "*public interest*" (громадський інтерес). У перекладі ця структура зберігається, але адаптована до українського мовного контексту. Переклад відтворює первісне значення фрази, передаючи ідею дій чи рішень, які вважаються важливими для суспільства в цілому, підкреслюючи соціальну відповідальність та загальну користь.

7) Цитата *"It was necessary that this should be done in one single day, on account of the extreme urgency and rigour of events."* була перекладена як *"Було потрібно зробити все це за один день, беручи до уваги нагальність і суворість подій."* Фраза *"extreme urgency and rigour of events"* перекладена на українську як *"нагальність і суворість подій"* і може бути класифікована як фразеологічне з'єднання, оскільки вона використовує стійке поєднання слів для опису певної ситуації, але допускає певну варіативність у використанні. В даному випадку використано метод фразеологічних аналогів, де перекладач вибирає відповідний вираз у цільовій мові, який передає загальний сенс оригіналу, хоча і не є його дослівним відтворенням. У контексті виступу Черчилля ця фраза використана для підкреслення терміновості та серйозності обставин, які вимагали швидких дій. Оригінальна фраза містить прикметники *"extreme"* (крайня) і *"rigour"* (суворість) та іменники *"urgency"* (нагальність) *і "events"* (події). У перекладі ця структура адаптована, з використанням відповідних українських еквівалентів.

Переклад відтворює первісне значення фрази, відображаючи критичність та серйозність ситуації, яка потребує негайних дій.

8) "*The unity of the nation*" [84] - це фразеологічне з'єднання, яке описує єдність нації. Тип перекладу: калькування. "*Єдність нації*" [29, с. 112] - український переклад фразеологічного з'єднання, який є адекватним у контексті і передає ідею єдності нації. Структурний аналіз показує, що фразеологічне з'єднання було збережено без змін. Семіотичний аналіз вказує на збереження семантичного значення. В Cambridge dictionary варіант цього виразу вказан як «national unity” [47] і є колокацією.

9) Цитата “*I can say: It is to wage war, by sea, land and air, with all our might and with all the strength that God can give us; to wage war against a monstrous tyranny, never surpassed in the dark, lamentable catalogue of human crime.*” [84] була перекладена українською як «*Я відповім: вести війну на морі, суходолі і в повітрі, з усією потужністю і силою, яку дає нам Бог; вести війну проти жахливої тиранії, що перевершує будь-який людський злочин.*» [29, с. 113]. Фразеологічне сполучення "*to wage war*" в оригінальному тексті передає ідею активного ведення війни на різних фронтах і в різних видах бойових дій. Метод перекладу, використаний для цього фразеологізму, є методом фразеологічних аналогів. Семантика виразу "*to wage war*" включає в себе ідею активного проведення війни та призводить до поняття боротьби і рішучості. Фразеологічне сполучення "*to wage war*" має структуру глагол + іменник. У перекладі на українську мову структура залишається подібною, де "*вести*" - глагол, а "*війну*" - іменник. Отже, переклад фразеологізму вірно передає семантику і контекст оригіналу і використовує схожу структуру фразеологічного сполучення.

10) Цитата "*I can answer in one word: It is victory, victory at all costs, victory in spite of all terror, victory, however long and hard the road may be; for without victory, there is no survival.*" [84] була перекладена як "*Я можу відповісти одним словом: перемога, перемога за будь-яку ціну, незважаючи на все жахіття,*

перемога, хоч яким би довгим і важким був шлях, тому що без перемоги не буде життя." [29, с. 112] Фраза "*at all costs*" [84] є фразеологічним зведенням або ідіомою з повністю фіксованим складом і значенням. Ідіома передає узагальнену ідею про необхідність досягнення мети незалежно від витрат або труднощів. Перекладач у даному випадку перекладу «*за будь-яку ціну»* [29, с. 112] застосував метод фразеологічних аналогів. Український переклад "за будь-яку ціну" відтворює семантику оригіналу, яка виражає ідею невідступності і готовності до будь-яких жертв для досягнення мети. Структурний аналіз вказує на відповідність структурі оригінальному виразу: «прийменний – неозначений займенник – іменник», однак із характерною для української мови зміни порядку слів.

11) Цитата *"I hope that any of my friends and colleagues, or former colleagues, who are affected by the political reconstruction, will make allowance, all allowance, for any lack of ceremony with which it has been necessary to act."* [89] була перекладена українською як *Я сподіваюся, що кожен з моїх друзів і колег чи колишніх колег дозволить сьогоднішній церемонії бути коротшою, ніж належить."* [29, с. 112]. Переклад фразеологізму "*make allowance for…*" як "дозволить …" відповідає методу фразеологічних аналогів, де вибирається найближчий за змістом вираз у цільовій мові, що не є дослівним перекладом. Сам фразеологізм "*make allowance for*" є фразеологічним сполученням, яке допускає деяку варіативність у використанні без зміни загального значення. Фразеологізм "*make allowance for*" складається з "*make*" (дієслово), "*allowance*" (іменник, що означає дозвіл або врахування) та "*for*" (прийменник). У перекладі на українську мову структура змінюється, з використанням "*дозволить*" (дієслово) і решти фрази, яка описує ситуацію. У своєму виступі Черчилль використовує "*make allowance for*" для звернення до терпіння й розуміння з боку своїх колег щодо незвичайних обставин. Переклад на українську відтворює цю ідею, акцентуючи на необхідності прийняття тимчасових змін у формальностях.

12) *“I would say to the House, as I said to those who have joined this Government: "I have nothing to offer but blood, toil, tears and sweat*." [84] "*Blood, toil, tears, and sweat*" – фраза, що стала однією з найвідоміших ідіом Черчілля. Вона символізує величезні зусилля та жертви, необхідні для досягнення перемоги у війні. В українському перекладі *"Я повторюю перед палатою те, що вже сказав тим, хто приєднався до нового уряду: "Я не можу запропонувати нічого, крім крові, тяжкої праці, сліз і поту""* [29, с. 112] перекладач застосовує метод калькування - прямий переклад, при якому структура та окремі слова оригінальної фрази переносяться в цільову мову максимально точно, зберігаючи первісну форму та порядок слів. Фраза відповідає типу ФО - фразеологічне зведення, або ідіома з повністю фіксованим складом і значенням. Вона стала відомою ідіомою, яка синтезує важливі концепти та емоційні стани, необхідні для досягнення складної мети, зазвичай у контексті національних зусиль у воєнний час.

13) Фраза "*ordeal of the most grievous kind*" [84] відноситься до категорії фразеологічних сполучень. У цьому випадку, ми маємо справу з виразом, де компоненти мають певну ступінь фіксованості, але деякі з них можуть бути замінені без значної втрати загального значення. "*Ordeal*" (випробування) є ключовим словом у цьому сполученні, і воно може поєднуватися з різними описами (як "*the most grievous kind*") для створення різних відтінків значення. Цей тип фразеологічного виразу дозволяє певну гнучкість у використанні, одночасно зберігаючи основний семантичний зміст. Переклад українською «*На нас чекає суворе випробовування*» [29, с. 113] більш відповідає такому методу передачі фразеологічних одиниць, як метод фразеологічних аналогів. Перекладач вибирає український фразеологізм або вираз, який не є прямим еквівалентом англійської фрази, але який передає схожий сенс або емоційний зміст.

14) Фраза "*But I take up my task with buoyancy and hope*" [89] перекладена на українську як "*Але я беруся до цього завдання з енергією і надією*". [29, с. 113]

В оригінальній фразі використовується фразеологічне з'єднання, де словосполучення допускає заміну елементів зі збереженням загального значення. У даному випадку застосовано метод фразеологічних аналогів, де вибрано відповідний вираз у цільовій мові, що відображає сенс оригіналу, але не є його прямим відтворенням. У своєму виступі Черчилль використовує цю фразу для висловлення своєї рішучості та оптимізму при виконанні важливого завдання, підкреслюючи свою мотивацію і позитивний настрій. Оригінальна фраза складається з дієслова "*take up*" (братися до), прикметника "*buoyancy*" (енергія, жвавість) і іменника "*hope*" (надія). У перекладі ця структура адаптована, зберігаючи основні компоненти, але використовуючи відповідні слова української мови. Переклад відтворює первісне значення фрази, передаючи Черчилля як енергійну та надійну особу, готову до викликів, які стоять перед ним.

Промова Вінстона Черчилля від 18 червня 1940 року, відома як "Their Finest Hour" [85], є однією з найбільш відомих його виступів під час Другої світової війни. Ця промова була виголошена в період, коли Велика Британія опинилася у надзвичайно скрутному становищі: Франція капітулювала перед нацистською Німеччиною, а Британські острови зіткнулися з реальною загрозою інвазії [29, с. 113].

У своїй промові Черчилль намагався підняти моральний дух нації, підкреслюючи відвагу та рішучість британського народу у боротьбі проти нацистської агресії. Він говорив про необхідність підготовки до оборони та висловлював впевненість у кінцевій перемозі, незважаючи на поточні виклики. Ця промова стала символом британського опору і рішучості в обличчі здающе непереможного ворога і відіграла ключову роль у формуванні британського воєнного духу.

Для аналізу промови Вінстона Черчилля від 18 червня 1940 року, ми ідентифікували наступні ключові фразеологічні вирази та стилістичні особливості, які він використовував:

15) «*The French Government will be throwing away great opportunities and casting adrift their future if they do not continue the war in accordance with their Treaty obligations, from which we have not felt able to release them.*» [86] Згідно із Cambridge Dictionary “*throw something away*” [47] є ідіомою і означає змарнувати навичку чи можливість. Отже, робимо висновок, що цей вираз є фразеологічни зведенням. Фразеологічний вираз "throwing away great opportunities" містить два основні компоненти, що формують його структуру: дієслівний фразеологічний компонент "throwing away" та іменниковий фразеологічний компонент "great opportunities". "Throwing away" є фразовим дієсловом, що в переносному значенні означає "відкидати", "знехтувати" або "втратити". Компонент "great opportunities" поєднує прикметник "great" (великі) і іменник "opportunities" (можливості), вказуючи на значні або важливі можливості. Семантично, вираз передає ідею недбалого або нерозумного ставлення до значних можливостей, які можуть мати велике значення для майбутнього. Таке використання метафорично підкреслює втрату потенціалу через недбалість або невміння. Контекстуально, у промові Черчілля цей вираз використовується для акцентування на серйозності ситуації та потенційному прорахунку, який може мати довгострокові наслідки. Він слугує як попередження та стимул до дії, підкреслюючи важливість використання наявних можливостей. Українською мовою цитата перекладена як «*Уряд Франції втратить чудові можливості і пустить на самоплив своє майбутнє, якщо не продовжуватиме й далі війну відповідно до зобов'язань за договором, від яких ми не можемо його увільнити.*» [29, с. 113] В перекладі фрази "*throwing away great opportunities"* на українську мову як "*втратить чудові можливості*" використано метод фразеологічних еквівалентів. В цьому методі первинний вираз замінюється на фразеологічний еквівалент мови перекладу, зберігаючи при цьому його основне значення та емоційний вплив.

16) Вираз *«casting adrift their future»* [86] є фразеологічним зведенням і складається з дієслова "*casting adrift"* та іменникового виразу "*their future*".

Дієслово "*casting adrift*" в буквальному сенсі означає відпускати на воду без кермування або викидати на воду без прив'язки. У переносному значенні це означає відмову від контролю або направлення. Іменник "*future*" вказує на майбутнє або майбутні події. Семіотично, ця фраза має сильне символічне навантаження. "*Casting adrift*" тут використовується для передачі ідеї відмови від відповідальності або управління, що призводить до невизначеності та потенційної хаотичності майбутнього ("*their future*"). Цей вираз підкреслює недбале чи безвідповідальне ставлення до майбутнього, яке може мати серйозні наслідки. У контексті промови Черчілля, цей вираз використовується для підкреслення потенційної небезпеки, яка виникає, коли нація чи уряд не вживають достатніх заходів для захисту або направлення свого майбутнього. Він відображає серйозність ситуації та можливі наслідки недбалості. Таким чином, фразеологічне зведення "*casting adrift their future*" в контексті промови Черчілля використовується не тільки для передачі певного сенсу, але й для створення сильного емоційного ефекту. Переклад "*casting adrift their future*" як "*пустить на самоплив своє майбутнє*" [29, с. 113] ефективно передає суть оригінального виразу, зберігаючи його семантичну глибину та емоційний вплив. Використання методу фразеологічних еквівалентів, що забезпечує збереження риторичної сили оригінального тексту, адаптуючи його до культурного та мовного контексту української аудиторії.

17) *“The House will have read the historic declaration in which, at the desire of many Frenchmen-and of our own hearts-we have proclaimed our willingness at the darkest hour in French history to conclude a union of common citizenship in this struggle.*” [86] Фраза "*darkest hour*" і її переклад на українську як "*найтемніший час*" [29, с. 113] є прикладом фразеологічного зведення, що зберігає семантичну цінність оригінального виразу. У структурному плані обидва вирази мають схожу будову: вони складаються з прикметника ("darkest" / "найтемніший") та іменника ("hour" / "час"), що разом створюють метафоричний образ. Семіотично, ці фрази

використовують метафору темряви для опису періоду кризи або екстремальних труднощів. "*Темність*" тут символізує невизначеність, страх, або важкі обставини. У контексті промови, як англійська, так і українська фрази використовуються для підкреслення критичності моменту в історії Франції. Це підсилює урочистість та серйозність ситуації, закликаючи до єднання та спільної боротьби. Метод перекладу, використаний тут, - це прямий еквівалентний переклад, де оригінальний фразеологічний оборот переведено дослівно, зберігаючи його фразеологічну цілісність та емоційний вплив.

18) Фраза *"union of common citizenship*" [86] у промові Вінстона Черчилля та її переклад на українську як "*союз загального громадянства*" [29, с. 113] є прикладом фразеологічного сполучення, яке зберігає семантичну цінність оригінального виразу. Семантично, цей вираз використовується для опису ідеї створення спільної єдності або товариства між народами, особливо у контексті спільної боротьби або підтримки. У цьому випадку, він відноситься до потенційного союзу між Великобританією та Францією під час Другої світової війни. Структурний аналіз показує, що фраза складається з "*union*" (союз) і "*common citizenship*" (загальне громадянство). Ця комбінація слів створює образ спільності та єдності, який є важливим для контексту промови. Метод перекладу, використаний для цього виразу, є методом фразеологічних еквівалентів. В цьому методі первинний фразеологічний зворот замінюється на фразеологічний еквівалент мови перекладу, зберігаючи при цьому його основне семантичне значення та емоційний вплив. Такий підхід дозволяє зберегти сутність фразеологічного виразу, гарантуючи, що його вплив та значення залишаються незмінними в обох мовах.

19) Оригінальна цитата “*We abate nothing of our just demands; not one jot or tittle do we recede.”* [86] перекладена українською як *“Ми не відступимо ні на крок від своїх справедливих вимог.”* [29, с. 114] Оригінальний вираз "*Not one jot or tittle do we recede*" [86] використовує ідіоматичну фразу "*not one jot or tittle*",

що означає "*абсолютно нічого*", тобто повне невідступлення або незмінність позиції. В даному випадку її можна класифікувати як фразеологічне зведення. В українському перекладі ця ідея передана через фразу "*не відступимо ні на крок*" [29, с. 114], що також підкреслює повну непохитність та рішучість. В оригінальному виразі "*jot*" і "*tittle*" є мінімальними частками (в англійській традиції) і їх використання підсилює ідею незначності будь-яких відступлень. В українському перекладі використання "*ні на крок*" зберігає цю ідею, зосереджуючись на образі фізичного нерухомого стану. У цьому випадку застосований метод фразеологічних аналогів, де первісна ідіома замінюється на найближчий відповідник у мові перекладу, що відтворює схожий семантичний ефект. Цей підхід дозволяє зберегти емоційну насиченість та риторичну силу оригінального вислову.

20) *"If we can stand up to him, all Europe may be free and the life of the world may move forward into broad, sunlit uplands."[86] – "Якщо ми зумієм йому протистояти, уся Європа стане вільною і життя всього світу знову потече вперед, до просторої і світлої далини."* [29, с. 114] . Фраза *"broad, sunlit uplands"* є фразеологічним зведенням, що має метафоричне значення. Він поєднує слова "*broad*" (просторий), "*sunlit*" (освітлений сонцем) та "*uplands*" (височини), які разом створюють образ позитивного, світлого майбутнього. Метафора тут використовується для передачі ідеї надії, оптимізму та бачення кращого майбутнього після перемоги у війні. У перекладі на українську мову ("*просторої і світлої далини*") використано метод фразеологічних аналогів. Цей метод передбачає заміну оригінального фразеологічного зведення на аналогічне у цільовій мові, зі збереженням основного метафоричного змісту, але з деякими варіаціями у виборі слів. Український переклад успішно передає образ світлого майбутнього, хоча й використовує дещо інші слова для створення схожого метафоричного зображення.

21) “*This was their finest hour*.” - «*Це був час їхньої найбільшої доблесті*». Вираз "*finest hour*" є відомим фразеологічним зведенням, яке стало популярним завдяки промові Вінстона Черчілля і означає момент найбільшого досягнення або слави. Її переклад на українську як "*Це був час їхньої найбільшої доблесті*" демонструє цікавий підхід до передачі глибинного значення та емоційного впливу оригінального вислову. Оригінальний вираз та його переклад складаються з простих компонентів, але разом утворюють метафоричне значення. "*Finest hour*" лаконічно і точно передає ідею визначного моменту, тоді як "*час їхньої найбільшої доблесті*" розширює це значення, додаючи емоційну глибину та наголос на героїзм. Обидва вирази використовують метафоричну мову для створення візуального та емоційного образу. Вони надають значення певному історичному моменту, підкреслюючи його важливість та вплив на історію. У контексті промови Черчілля ці фрази використовуються для надихання та мобілізації народу. Вони підкреслюють значимість випробувань, які переживала нація, і закликають до єдності та рішучості. Переклад використовує метод фразеологічних аналогів, де оригінальна фраза адаптується до контексту мови-реціпієнта зі збереженням її основного змісту. Цей підхід забезпечує відповідність емоційного навантаження глибині оригінальної фрази.

22) Фраза "*heavy burdens, duties, and responsibilities*", що перекладається як "*безліч різних турбот і обов'язків*", може бути розглянута як фразеологічне сполучення. Вона використовується для опису важкого навантаження, з яким зіштовхується особа, зазвичай у контексті зайнятої або відповідальної позиції. Фраза складається з ад'єктива "*heavy*", який вказує на значну вагу або труднощі, та іменників "*burdens*", "*duties*", і "*responsibilities*", які відображають обов'язки та відповідальності, що лягають на людину. У перекладі використовується схожий структурний підхід, де "*безліч*" вказує на велику кількість, а "*різних турбот і обов'язків*" передають ідею різноманітності та складності зобов'язань. Кожне слово в цій фразі несе окремий семантичний внесок. "*Heavy*" підсилює важкість;

"*burdens*" асоціюється з чимось, що утруднює рух або діяльність; "*duties*" відноситься до обов'язків, які мають виконуватися; "*responsibilities*" вказують на зобов'язання, які мають моральне чи юридичне обґрунтування. У перекладі фраза зберігає цю багатовимірність, наголошуючи на повноті спектра обов'язків. У контексті промови Черчілля, ця фраза використовується для підкреслення значущості ролі Президента США, який попри велику кількість власних завдань, знаходить час для участі в академічних заходах, демонструючи свою підтримку та вшанування зусиль Черчілля. У перекладі використовується метод фразеологічних еквівалентів, де зміст оригінальної англійської фрази передається через українські слова, які мають схоже значення та викликають аналогічні асоціації. Фраза "*безліч різних турбот і обов'язків*" добре відображає вагу та обсяг відповідальностей, які лежать на лідерах, і це відповідає загальному враженню, яке створюється оригінальним англійським виразом "heavy burdens, duties, and responsibilities".

Промова Вінстона Черчилля в Вестмінстерському коледжі, виголошена 5 березня 1946 року, вважається історично значущою через використання ним терміна "залізна завіса" для опису поділу Європи після Другої світової війни. Ця промова, відома як "Sinews of Peace", підкреслила зростаючу прірву між західними демократіями та східними комуністичними країнами, передбачаючи початок холодної війни. Черчилль наголосив на важливості єдності серед західних держав для протидії впливу Радянського Союзу та захисту демократичних цінностей. Ця промова відома своєю проникливістю та впливом на формування післявоєнної геополітики. Розглянемо ФО в ній.

23) Фраза "*traveled a thousand miles*" [52], яка в українському перекладі відтворена як "*здійснив шлях у тисячу миль*" [29, с. 125] , є фразеологічним сполученням. Вона часто вживається для підкреслення подоланого довгого шляху або великих зусиль, витрачених на досягнення мети. Вираз може бути використаний як в буквальному, так і в переносному значенні і складається з

дієслова "*traveled*" (здійснив подорож, шлях) і кількісного визначення "*a thousand miles*" (тисячу миль). "*Thousand*" у цьому контексті використовується для підкреслення значної кількості або масштабу, і коли воно поєднується з "*miles*", це створює враження далекої подорожі або великих зусиль. Така комбінація надає виразу вагомості та важливості. У контексті Черчілля, цей вираз має більше, ніж буквальне значення. Він підкреслює зусилля та відданість Президента США, який долає значні відстані, щоб відвідати захід, що підкреслює його підтримку та прихильність до обговорюваних питань. Переклад виразу "*traveled a thousand miles*" як "*здійснив шлях у тисячу миль*" здійснено з використанням <u>методу калькування</u>, де оригінальний вираз перекладений дослівно, зберігаючи пряме значення числівника та одиниці виміру. Такий переклад відповідає оригіналу і передає ідентичний зміст, незважаючи на культурні та мовні відмінності, та зберігає фразеологічне навантаження.

24) «*I shall certainly avail myself of this freedom, and feel the more right to do so because any private ambitions I may have cherished in my younger days have been satisfied beyond my wildest dreams.*» [52]. "*Я, зрозуміло, скористаюся цією наданою мені волею і почуваю за собою тим більше право зробити це, що будь-які особисті амбіції, які я міг мати за моїх молодих літ, давно задоволені понад мої найбільші мріяння.*" [29, с. 125] Фраза "*beyond my wildest dreams*" [52], перекладена як "понад мої найбільші мріяння" [29, с. 125], є <u>фразеологічним зведенням</u>, яке використовується для вираження ідеї, що реальність перевищила найсміливіші очікування або фантазії. Структурно, ця фраза об'єднує "*beyond*" (поза, за межами), "*my wildest dreams"* (мої найсміливіші мріяння), зберігаючи основний зміст і структуру оригінального виразу. Семантично, як оригінальний вираз, так і його переклад передають ідею надзвичайного здивування та задоволення від досягнутих результатів, які перевершили всі очікування. У контексті промови Черчилля, ця фраза підкреслює велику вдячність та неймовірне задоволення від досягнень у його житті. Переклад використовує

метод прямого відтворення змісту, забезпечуючи вірність оригінальному сенсу. Перекладач вибрав відповідники, які точно передають значення оригіналу у контексті української мови та культури, демонструючи ефективне використання мовних засобів для передачі основного змісту та емоційного навантаження виразу. Це відповідає методу фразеологічних еквівалентів у перекладі, де вираз адаптовано так, щоб він резонував з культурним та мовним контекстом української аудиторії, зберігаючи при цьому первісний зміст та емоційне навантаження.

25) Фраза *"nothing here but what you see"* [52] може бути класифікована як фразеологічне сполучення і передає ідею прямоти і відкритості, де немає нічого прихованого за тим, що явно присутнє. Це вираз може бути використаний для підкреслення прозорості ситуації або чесності особи. Вираз складається зі слів "*nothing*" (нічого), "*here*" (тут), "*but*" (але, тільки), "*what*" (що) і "*you see*" (ви бачите), які разом формують фразу, що демонструє повну відповідність між реальністю та її сприйняттям. Кожне з цих слів несе окреме семантичне навантаження, але разом вони створюють вираз, що відкидає можливість існування чогось невидимого або неявного. "*Nothing here*" (нічого тут) заперечує присутність чогось іншого, а "*but what you see*" (крім того, що ви бачите) підтверджує, що реальність обмежується тим, що можна сприйняти зором. У контексті промови Черчілля вираз "*nothing here but what you see*" може слугувати запевненням у відсутності прихованих мотивів або незаявності таємних порядків денних. Це вказує на прозорість його намірів і підкреслює, що він виступає відкрито та щиро, без будь-яких прихованих мотивів. Український переклад виразу "*nothing here but what you see*" як "*Отож перед вами тільки те, що ви бачите*" [29, с. 125] може бути розглянутий як метод прямого перекладу або калькування. Перекладач вибрав відповідники, які точно відображають первісне значення оригінальної фрази, тим самим зберігаючи її прозорість та ясність.

Такий метод забезпечує збереження стилістичної та семантичної цілісності оригіналу у перекладі.

26) Фраза "*experience of a lifetime*" [52] може бути класифікована як фразеологічне зведення, оскільки вона поєднує звичайні слова в стійке виразне словосполучення з переносним значенням. Фраза складається з двох частин: "*experience*" (досвід) і "*of a lifetime*" (життєвий, буквально "*за все життя*"). "*Experience*" означає знання або вміння, отримані в результаті безпосередніх переживань чи спостережень, тоді як "*of a lifetime*" підкреслює, що цей досвід охоплює значну частину або всю життєву дорогу особи. "*Experience*" в цьому контексті несе в собі значення глибокого розуміння або мудрості, яке приходить з часом і практикою. Коли це слово поєднується з "*of a lifetime*", воно набуває відтінку унікальності та цінності, оскільки передає ідею досвіду, який може бути здобутий лише за довге життя. У контексті промови Черчілля цей вираз використовується для підкреслення його особистого життєвого досвіду, який має велике значення для вирішення сучасних проблем. Це також вказує на те, що його думки та ідеї базуються на глибокому розумінні та знаннях, набутих за багато років. Український переклад "*experience of a lifetime*" [29, с. 125]. У перекладі фрази *"досвід прожитого мною життя"* перекладач застосував методу фразеологічних еквівалентів.

27) Фраза "*absolute victory*" [52] є фразеологічним зведенням, яке використовується для підкреслення ідеї повного та незаперечного успіху. Вона вживається для опису ситуації, в якій перемога або успіх є цілковитим та беззаперечним. Фраза складається з двох слів: "*absolute*" (абсолютний) та "*victory*" (перемога). "*Absolute*" підкреслює повноту та необмеженість, в той час як "*victory*" означає виграш або успіх у змаганні, боротьбі чи конфлікті. "*Absolute*" має семантичне навантаження, яке вказує на незаперечність та кінцевість, підкреслюючи те, що перемога не підлягає сумніву або обговоренню. Таке поєднання слова "*victory*" з "*absolute*" надає йому значення повної домінування

або остаточного торжества. У контексті промови Черчілля, вираз "*absolute victory*" може використовуватися для опису повного та остаточного успіху у військових діях або інших значущих досягненнях. Це підкреслює важливість і значення досягнутого результату, який не має альтернатив чи компромісів. Переклад "*цілковита перемога*" [29, с. 125] ефективно передає глибину та значущість оригінальної фрази, зберігаючи при цьому її емоційне навантаження. Цей переклад використовує метод фразеологічних еквівалентів.

28) Фраза "*sense of duty done*" [52] може бути класифікована як фразеологічне зведення, яке використовується для опису відчуття задоволення та спокою, яке настає після виконання важливого або обов'язкового завдання. Ця фраза складається з трьох елементів: "*sense*" (відчуття), "*of duty*" (обов'язку) та "*done*" (виконаного). "*Sense*" в цьому контексті означає емоційне сприйняття або усвідомлення, "*duty*" відноситься до завдань або обов'язків, які варто виконати, а "*done*" підкреслює, що ці завдання були завершені. У поєднанні ці слова створюють образ внутрішнього задоволення або морального спокою, який виникає, коли людина відчуває, що виконала свій обов'язок належним чином. Вираз "*sense of duty done*" відображає як особисте усвідомлення виконання обов'язку, так і внутрішнє підтвердження цінності власної діяльності. У контексті промови Черчілля, ця фраза може використовуватися для підкреслення важливості завершення відповідальних завдань, що були покладені на нього чи інших осіб. Це відчуття може бути пов'язане як з особистими зусиллями, так і з виконанням державних чи суспільних обов'язків. Фраза "*sense of duty done*" перекладена як "*почуття виконаного обов'язку*" [29, с. 125], що свідчить про застосування методу фразеологічних еквівалентів у перекладі. Переклад *"почуття виконаного обов'язку"* зберігає первинне значення оригінальної фрази, включаючи емоційну складову, яка відчувається після виконання обов'язків.

29) Фраза "*level of achievement*" [52] може бути класифікована як фразеологічне сполучення, що використовується для опису ступеня або міри

досягнутих успіхів або здобутків. Фраза складається з двох слів: "*level*" (рівень, ступінь) і "*achievement*" (досягнення, здобуток). "*Level*" використовується для вказівки на вимірювання або класифікацію, а "*achievement*" означає досягнуте, виконане, чи здобуте. У поєднанні ці слова передають ідею вимірювання або оцінки успіху чи здобутків. "*Level*" надає кількісного виміру, в той час як "*achievement*" відноситься до якісного аспекту досягнень. У контексті промови Черчілля, вираз "*level of achievement*" може використовуватися для оцінки того, наскільки великими або значущими були досягнення в певній сфері. Це може стосуватися як особистих досягнень, так і досягнень на національному або міжнародному рівні. Фраза "*level of achievement*" у цьому контексті перекладена як "*рівні того, що від вас очікується*" [29, с. 125]. Цей переклад можна вважати прикладом <u>методу описовий.</u>

30) В цитаті «*I can therefore allow my mind, with the experience of a lifetime, to play over the problems which beset us on the morrow of our absolute victory in arms, and to try to make sure with what strength I have that what has been gained with so much sacrifice and suffering shall be preserved for the future glory and safety of mankind.*» [52] *"The morrow of our absolute victory in arms*" [52] є <u>фразеологічним сполученням</u>, де слова поєднуються для передачі конкретного значення, яке виходить за рамки їх буквального сенсу. У цьому контексті, "*the morrow*" (що буквально означає "*наступний день*") використовується у переносному значенні для опису періоду після "*absolute victory in arms*" (абсолютної військової перемоги). Цей вираз передає ідею наступної фази або часу після повної та остаточної військової перемоги. Він звертає увагу на період, який слідує за важливою подією, тобто на те, що відбувається після вирішального моменту в історії чи конфлікті. У перекладі фрази на українську мову як "*поміркувати про ті проблеми, що обсідають нас відразу ж після нашої цілковитої перемоги на полях боїв*" [29, с. 125] перекладач використав метод <u>фразеологічних аналогів</u>. Цей метод полягає у використанні виразів, які не є прямими лексичними

еквівалентами оригіналу, але зберігають його основне значення та емоційний відтінок. У даному випадку, перекладач відтворив суть оригінального вислову, зберігаючи його переносне значення. В українському перекладі ця ідея відтворена через фразу "*відразу ж після нашої цілковитої перемоги на полях боїв*", що передає аналогічний контекст і зберігає емоційний заряд оригіналу.

31) Фраза "*What has been gained with so much sacrifice and suffering*" [52] є фразеологічним сполученням, яке використовується для опису досягнень або здобутків, отриманих за високу ціну, з великими жертвами та стражданнями. Вона має глибокий емоційний відтінок, підкреслюючи важкість і вагомість зусиль, необхідних для досягнення певної мети або результату. Український переклад цієї фрази "*забезпечити збереження того, що було здобуто з такими жертвами і стражданнями в ім'я грядущої слави і безпеки людства*" [29, с. 125], передає основний зміст оригінального виразу, але робить це, використовуючи дещо іншу структуру. У цьому випадку перекладач вибирає описовий метод для передачі глибокого змісту та емоційного навантаження оригінальної фрази, використовуючи дещо розширену структуру, що дозволяє повніше виразити ідею в контексті української мови та культури. Це включає не тільки буквальне значення фрази, але й її емоційний та концептуальний вміст. Семантичний та емоційний контент збережено.

32) *«The United States stands at this time at the pinnacle of world power»* [52]. Для фрази "The pinnacle of world power" [52] (оригінал), перекладач використовує метод калькування перекладу "*На вершині всесвітньої могутності*" [29, с. 125], зберігаючи основний сенс та структуру оригінального виразу. В оригіналі, цей вираз використовується для підкреслення домінуючого становища Сполучених Штатів у світовій арені на той час. Фразеологічне сполучення "*pinnacle of power*" є поширеним у англійській мові для опису найвищого рівня влади або досягнень. У перекладі на українську мову цей вираз зберігає основну ідею - позицію найвищої могутності. Важливо відзначити, що у

перекладі використовується літературний відповідник "*вершина могутності*", який добре відомий українському читачеві і відображає аналогічний ступінь домінування чи впливу, як і в оригіналі. Цей переклад є прикладом збереження не тільки літературного змісту, але й емоційної ваги та стилістичної виразності оригіналу.

33) *«To reject it or ignore it or fritter it away will bring upon us all the long reproaches of the after-time.”* [52] Вираз "*Fritter it away*" є фразеологічним сполученням, а згідно із Cambridge dictionary – фразове дієслово, яке в англійській мові використовується для опису безглуздого або неефективного використання часу, ресурсів або можливостей. Цей вираз має негативний відтінок і часто використовується для підкреслення важливості цінності та обережності у використанні ресурсів чи можливостей. У перекладі на українську мову цей вираз був перекладений як "*без користі розтратити*" [29, с. 125], що ефективно передає основний сенс оригінального виразу. Цей переклад демонструє використання методу фразеологічних аналогів, де відповідний фразеологізм з однієї мови замінюється еквівалентним чи близьким за значенням виразом іншої мови. Важливо, що при цьому зберігається сенс та емоційний вплив оригінальної фрази.

34) “*And here I speak particularly of the myriad cottage or apartment homes where the wage-earner strives amid the accidents and difficulties of life to guard his wife and children from privation and bring the family up in the fear of the Lord, or upon ethical conceptions which often play their potent part*.” [52]. Фраза "*the fear of the Lord*" [52] є фразеологічним зведенням, що відображає релігійний аспект поваги та шанування божественних законів і принципів. Це вираз, який глибоко укорінений у багатьох релігійних традиціях, особливо у християнстві, де він використовується для підкреслення важливості релігійної відданості та поваги до Божественних заповідей. Фраза "*the fear of the Lord*" була перекладена як "*страх перед Господом*" [29, с. 125], що є прикладом методу фразеологічних

еквівалентів. У контексті промови Черчилля цей вираз використовується для підкреслення традиційних релігійних цінностей у вихованні сім'ї. Він може відображати уявлення про те, що релігійні принципи та "*страх перед Господом*" важливі для формування моральних і етичних засад у суспільстві.

35) Фраза "*ground to pulp*" [52] є фразеологічним зведенням (ідіомою), яке використовується для підкреслення повного руйнування або знищення, часто з використанням образу подрібнення або розмелювання чогось до стану м'якоті. Вона має сильний візуальний та емоційний заряд і часто вживається для опису ситуацій, де щось було знищено або розбито з особливою жорстокістю чи ретельністю. У перекладі на українську мову ця фраза була перекладена як "*стерто на порох*" [29, с. 125]. Цей переклад вдало передає зміст оригінальної ідіоми, зберігаючи її сильний візуальний образ і емоційний заряд. Такий переклад можна віднести до методу фразеологічних еквівалентів, де перекладач підбирає відповідний фразеологічний вираз у мета-мові, який відтворює аналогічний ефект і має подібне значення.

36) Вираз "*The long reproaches of the after-time*" [52] є фразеологічним сполученням, яке в англійській мові використовується для опису тривалого періоду критики або докорів, які можуть виникнути у майбутньому як наслідок певних дій або рішень, прийнятих у минулому. Це вираз має дещо поетичний характер і використовується для підкреслення потенційних довготривалих наслідків сучасних дій. У перекладі на українську мову цей вираз був перекладений як "нескінченні докори прийдешніх часів" [29, с. 125]. Цей переклад вірно передає сенс оригінального виразу, зберігаючи його емоційний заряд і символічне значення. Такий переклад може відноситися до методу фразеологічних аналогів, де перекладач знаходить найбільш відповідний вираз у мета-мові, який максимально точно передає зміст і атмосферу оригінального тексту.

37) *«When American military men approach some serious situation they are wont to write at the head of their directive the words "Overall Strategic Concept."* [52]. Фразеологічне сполучення *"Overall Strategic Concept"* [52] у англійській мові використовується для позначення головної стратегічної ідеї або плану, особливо у контексті військового планування або організаційного управління. Цей вираз має конкретне та чітко визначене значення, що передає ідею комплексного та всебічного стратегічного підходу. У перекладі на українську як "*Загальна стратегічна концепція*" [29, с. 125], цей вираз зберігає оригінальний сенс та структуру. Перекладач використовує метод калькування, оскільки переносить структуру фрази безпосередньо з англійської мови в українську. Це вдале використання калькування, адже воно дозволяє зберегти як конкретне значення виразу, так і його технічний і спеціалізований характер.

38) В англійській мові "*shudder to visualize*" [52] може бути класифіковано як фразеологічне з'єднання. Це стабільне словосполучення, де кожне слово зберігає своє первісне значення, але разом вони формують нове, переносне значення. Використаний метод перекладу тут - описовий переклад. Замість прямого перекладу англійського виразу, український варіант надає описовий еквівалент, який передає основну ідею оригінального фразеологізму. В контексті всього речення, фраза "*здригаюся від думки*" [29, с. 125]. відповідно передає емоційний стан особи, яка глибоко стурбована або перелякана потенційними подіями. Семантично, фраза "*здригаюся*" передає відчуття сильного емоційного розладу або страху, що відповідає англійському "*shudder*". "Від думки" відповідає "*to visualize*", передаючи процес уявлення або візуалізації чогось в умі. У структурному аспекті, переклад відтворює первісну структуру англійського виразу, замінюючи безпосередній образ візуалізації на більш абстрактну "*думку*". Це дозволяє зберегти плавність і природність виразу в українській мові.

39) Фраза "*famine stalks the earth*" [52] в англійській мові є яскравим прикладом метафори, де голод уособлюється, ніби він - істота, яка блукає планетою. В українському перекладі "коли планету вразить голод", ми бачимо, як було використано інший підхід. В оригіналі "famine stalks the earth" є фразеологічним з'єднанням. Це стійке словосполучення, яке містить образне, переносне значення. У перекладі було використано метод фразеологічних еквівалентів. Хоча прямого еквіваленту фразеологізму "*famine stalks the earth*" [29, с. 125] в українській мові не існує, вибрана альтернатива "*коли планету вразить голод*" передає подібний сенс та емоційний відтінок. В контексті цілого речення, український переклад відповідно передає загальний сенс загрози та всепроникності голоду, який нависає над планетою. Семантично, фраза "*планету вразить голод*" передає раптовість та серйозність ситуації, аналогічно до оригінального виразу. Відсутність уособлення голоду в перекладі може бути пояснена різницею в стилістичних і культурних традиціях. Структурно, переклад відрізняється від оригіналу відсутністю уособлення. Проте, вибір слова "*вразить*" вносить елемент несподіваності та сили, що допомагає зберегти емоційний заряд оригінального виразу. У цілому, переклад "*famine stalks the earth"* як "коли планету вразить голод" ефективно передає загальний настрій і значення оригінальної фрази, адаптуючи її до української мови та культурного контексту.

40) В оригіналі "*guard the homes of the common people*" [52] можна класифікувати як фразеологічне з'єднання. Це стійке словосполучення, яке має переносне значення, відображаючи ідею захисту благополуччя та безпеки звичайних людей. У даному випадку використано метод калькування. Переклад відтворює структуру оригінального виразу, але замінює слово "*homes*" на "*родини*" для більшої адекватності контексту. Переклад ефективно вписується в контекст речення, передаючи ідею захисту не тільки фізичних будинків, але й загального добробуту людей. Семантично, "*захистити родини*" добре

кореспондує з "*guard the homes*", передаючи ідею захисту як фізичного, так і морального аспекту життя звичайних людей. Структурно, переклад зберігає первісну структуру фрази, але злегка адаптує її до культурних та контекстуальних особливостей української мови. В цілому, переклад "*guard the homes of the common people*" як "*захистити родини простих людей*" [29, с. 125] є точним та ефективним у передачі змісту та емоційного підтексту оригінального виразу, відповідаючи мовним та культурним особливостям української мови.

41) Переклад англійського виразу "*horrors and miseries of another war*" [52] на українську як "*жахи та нещастя ще однієї війни*" [29, с. 125] є точним і зберігає глибину оригінального вислову. Оригінальний вираз "*horrors and miseries of another war*" можна класифікувати як <u>фразеологічне сполучення</u>. Це вираз, що містить сильні емоційні слова, які разом створюють вагоме і насичене зображення наслідків війни. В цьому випадку використано <u>метод калькування</u>. Український переклад дослівно відтворює структуру англійського виразу, зберігаючи використання сильних емоційних слів для опису наслідків війни. Переклад ефективно передає загальний зміст і емоційний тон оригінального речення, яке наголошує на важких наслідках війни для людей і суспільства. Семантично, "жахи" і "нечастя" відповідають "horrors" і "miseries" у англійській мові, точно передаючи ідею сильного негативного впливу війни. Структурно, переклад вірно відтворює оригінал, зберігаючи порядок слів і загальний зв'язок між ними.

42) Переклад англійського виразу "*We are all agreed on that*" [52] на українську як "*У цьому ми всі одностайні*" [29, с. 124] є вірним відображенням змісту та інтенції оригінального вислову. Розглянемо його детальніше: Оригінальний вираз "*We are all agreed on that*" можна класифікувати як <u>фразеологічне сполучення</u>. Це поширений вислів, який використовується для висловлення одностайності або консенсусу серед групи людей. У цьому випадку використано <u>метод фразеологічних еквівалентів</u>. Український переклад дослівно

відтворює структуру англійського виразу, зберігаючи його основний зміст та форму. Переклад відповідно передає ідею загальної згоди або одностайності, що є ключовою для розуміння загального контексту повідомлення. Семантично, "У цьому ми всі одностайні" точно передає ідею "*We are all agreed on that*", висловлюючи загальну згоду серед групи людей. Структурно, український переклад відображає оригінальну структуру вислову, зберігаючи порядок слів та зміст. В цілому, переклад "*We are all agreed on that*" як "*У цьому ми всі одностайні*" є точним та відображає інтенцію оригінального вислову, демонструючи однодумність або консенсус серед групи людей, відповідаючи лінгвістичним та культурним особливостям української мови.

43) В уривку "*In front of the iron curtain which lies across Europe are other causes for anxiety*" [52] та його перекладі на українську "*По інший бік «залізної завіси, що опустилася впоперек Європи, інші причини для занепокоєння*" [29, с. 130]. Фразеологізм "*залізна завіса*" (фразеологічне зведення) використовується для опису геополітичної та ідеологічної реальності, яка склалася в Європі після Другої світової війни. Фраза "*In front of the iron curtain*" [52] / "*По інший бік «залізної завіси»*" [29, с. 130] вказує на те, що існують певні проблеми або виклики, які знаходяться за межами безпосереднього впливу СРСР, але все ще викликають занепокоєння. Фразеологізм "*залізна завіса*" надає тексту вагомості, акцентуючи на розподілі Європи та символізуючи різке протистояння між Східними та Західними блоками. Він підкреслює існування конфліктів та проблем, які виходять за рамки цього розділення. У перекладі на українську мову структура фрази збережена, і вона точно передає зміст англійського вислову, що підкреслює універсальність і значущість цього фразеологізму у різних мовах. Фраза "*залізна завіса*" та її контекстуалізація у цьому уривку відіграє ключову роль у передачі складного політичного клімату та напруженості, яка характеризувала повоєнний період, а також підкреслює, що проблеми та занепокоєння не обмежуються лише однією стороною цієї метафоричної завіси.

Використання методу калькування у перекладі дозволяє зберегти первісне значення та емоційний вплив фрази, роблячи її зрозумілою для україномовної аудиторії, при цьому зберігаючи її глибоке символічне значення.

44) *"Nevertheless the future of Italy hangs in the balance."* [52] – "*Проте ситуація в Італії залишається невизначеною*." [29, с. 125]. Фраза "*Hangs in the balance*" [52] (фразеологічне зведення) та переклад українською "*залишається невизначеною*" [29, с. 125] (описовий метод) використовується для опису ситуації, яка знаходиться в стані невизначеності або непевності, коли майбутнє чогось не можна точно передбачити. Фраза "*hangs in the balance*" використовує метафору ваг, де результат ще не визначений і може перехилитися в будь-яку сторону. Це означає, що майбутнє чогось знаходиться в делікатному стані та може мати різні наслідки залежно від того, як розвиватимуться події. У фразі "*Nevertheless the future of Italy hangs in the balance*" підкреслюється, що майбутнє Італії не є чітко визначеним на даний момент, і існують різні можливості щодо того, як ситуація може розвиватися. Переклад на українську мову "*Проте ситуація в Італії залишається невизначеною*" зберігає основне значення оригінальної фрази, але використовує трохи іншу формулювання, що є типовим для перекладу, оскільки він адаптує вираз під структуру і норми цільової мови. Фраза "*hangs in the balance*" та її український еквівалент ефективно використовуються для передачі ідеї невизначеності та непевності майбутнього, що є дуже важливим у контекстах, де висловлюється невизначеність політичних, соціальних або економічних ситуацій. У даному випадку, цей вираз використовується для підкреслення невизначеного майбутнього Італії у період післявоєнної невизначеності та змін.

45) Цитата "*However, in a great number of countries, far from the Russian frontiers and throughout the world, Communist fifth columns are established and work in complete unity and absolute obedience to the directions they receive from the Communist center*." [52] перекладена українською як *«Однак у багатьох країнах*

по всьому світу далеко від кордонів Росії створені комуністичні п’яті колони, що діють у цілковитій єдності й абсолютному підпорядкуванні директивам, які вони отримують з комуністичного центру.» [29, с. 125] . Термін "*п'яті колони*" використовується для опису груп або осіб всередині суспільства, які таємно підтримують зовнішнього ворога або працюють на користь ворожої ідеології, часто підриваючи свою країну зсередини. Розглянемо цей вираз детальніше: Фраза "*п'яті колони*" походить від іспанського генерала Еміліо Моли, який під час Іспанської громадянської війни заявив, що у нього є чотири колони військ, що наступають на Мадрид, а п'ята колона - це ті, хто підриває місто зсередини. Відтоді термін використовується для опису внутрішніх загроз. У цьому контексті "*комуністичні п'яті колони*" описують групи, які підтримують комуністичні ідеології або СРСР і працюють всередині несоціалістичних країн, часто піддаючи ці країни ризику субверсії або розвалу зсередини. У цьому випадку, як у оригінальному англійському тексті, так і в перекладі на українську, фраза "*п'яті колони*" використовується для підкреслення структурованої та організованої природи цих субверсивних груп, які діють в унісон за наказами зовнішнього комуністичного керівництва. зовнішньої субверсії та внутрішньої загрози для країн, що стоять поза безпосереднім впливом СРСР або комуністичної ідеології. Це підкреслює серйозність і глобальність впливу комунізму в той час, оскільки "*п'яті колони*" виступали як інструменти впливу та розповсюдження комуністичної влади у всьому світі. Це є прикладом фразеологічного зведення, тому що вираз увібрав у себе конкретне історичне значення, що перевищує буквальну суму значень окремих слів, які входять до його складу. Переклад здійснен матодом калюкування.

46) Цитата “*Except in the British Commonwealth and in the United States where Communism is in its infancy, the Communist parties or fifth columns constitute a growing challenge and peril to Christian civilization*.” [52] перекладена українською як “*За винятком Британської співдружності і Сполучених Штатів,*

де комунізм перебуває в немовлячому віці, комуністичні партії, або п'яті колони, являють собою все зростаючий виклик і небезпеку для християнської цивілізації." [29, с. 130]. Фраза "*In its infancy*" (фразеологічне сполучення) або в перекладі "*в немовлячому віці*" (метод калькування) використовується для опису чогось, що знаходиться на самому початку свого розвитку або існування. Давайте детальніше розглянемо це використання: Вислів "в немовлячому віці" порівнює ранню стадію розвитку якогось явища, процесу чи руху з періодом немовлячого віку в житті людини. Це передбачає, що процес або явище тільки почалося та не досягло повного розвитку або зрілості. У контексті фрази "*де комунізм перебуває в немовлячому віці*", це означає, що комуністичний рух або вплив у цих регіонах (Британська співдружність та Сполучені Штати) є досить новим і не досяг такого рівня впливу або розвитку, який він має в інших частинах світу. Фраза використовується в обох варіантах (англійському та українському) з однаковим смисловим навантаженням, що свідчить про ефективність перекладу та збереження первісного змісту. Вислів "*In its infancy" / "в немовлячому віці*" ефективно передає ідею про те, що комунізм у цих регіонах ще не має міцного фундаменту чи значного впливу, у порівнянні з іншими частинами світу, де він глибше вкорінений та розвинений.

47) Цитата "*These are somber facts for anyone to have to recite on the morrow of a victory gained by so much splendid comradeship in arms and in the cause of freedom and democracy."* [52] перекладена українською як «*Усе це тяжкі факти, про які доводиться говорити відразу ж після перемоги, здобутої таким чудовим товариством по зброї в ім'я миру і демократії.*» *[129, с. 130]*. Фраза "Somber facts" [52] або "тяжкі факти" *[129, с. 130]* використовується для опису реалій, які є серйозними, неприємними або пригнічуючими. Цей вираз відображає важливість і вагомість інформації, навіть якщо вона носить негативний характер. "Somber" (похмурий) описує щось, що викликає серйозність або пригнічення, тоді як "facts" (факти) відносяться до інформації або

даних. Коли ці два слова поєднуються, вони створюють вираз, який передає ідею важливої, але неоптимістичної або пригнічуючої інформації. У контексті фрази "*These are somber facts for anyone to have to recite on the morrow of a victory gained by so much splendid comradeship in arms and in the cause of freedom and democracy*" [52], цей вираз підкреслює контраст між радісною перемогою та важкими реальностями, які все ще існують і потребують уваги. Український переклад "*тяжкі факти*" адекватно передає сенс оригінального вислову "*somber facts*", зберігаючи важливість і серйозність контексту. Фраза "somber facts" / "тяжкі факти" (фразеологічне з'єднання/методом фразеологічних еквівалентів) ефективно використовується для підкреслення серйозності та важливості інформації, навіть у контексті після перемоги або успіху. Це підкреслює, що, незважаючи на позитивні події, все ще існують серйозні проблеми або виклики, які не можна ігнорувати або мінімізувати.

48) Речення "*But we should be most unwise not to face them squarely while time remains.*" [52] Було перекладено як "*Але було б найвищою мірою нерозумно не бачити їх, доки ще залишився час." [129, с. 130].* Фразеологічна одиниця "*face them squarely*" *[129, с. 130].* (укр. "бачити їх проблеми") є прикладом фразеологічного з'єднання та використовується для підкреслення необхідності відкрито та без ухилу зіткнутися з проблемами, викликами чи неприємними фактами. "Face" у цьому контексті означає "зустрітися" або "прийняти", тоді як "squarely" підкреслює відкритість, чесність та прямолінійність. Таким чином, вираз "face them squarely" наголошує на необхідності відкрито та чесно визнати та зіткнутися зі складностями або проблемами. У контексті ", фраза підкреслює, що ігнорування або уникнення цих "сумних фактів" буде нерозумним рішенням, особливо коли ще є час для вирішення цих проблем. При перекладі застосовано описовий метод Переклад фрази зберігає основний зміст оригінального виразу, підкреслюючи важливість прямого вирішення проблем, замість їх ігнорування чи відкладання. Використання фразеологізму "face them squarely" у цьому контексті

відіграє ключову роль у підкресленні необхідності активного і відкритого вирішення проблем. Це підкреслює, що ухилення від реалій або їх ігнорування не лише нерозумне, але й може призвести до гірших наслідків у майбутньому.

Проаналізувававши три уривки промов Вінстона Черчилля ми виявили 48 фразеологічних одиниць. Серед методів, використаних перекладачем у опрацьованих статтях, наявні:

- калькування (дослівний переклад);
- фразеологічні еквіваленти (повні та неповні);
- фразеологічні аналоги;
- описовий переклад.

Серед опрацьованих фразеологізмів 11 перекладено методом калькування, 16 - методом фразеологічних еквівалентів, 16 - методом фразеологічних аналогів, 5 - описовим методом. У відсотковому співвідношенні це становить: калькування – 22.92%, метод фразеологічних еквівалентів – 33,33%, метод фразеологічних аналогів - 33,33%, описовий переклад – 10,42%.

Рис 1. Кількісне співвідношення способів перекладу ФО в промовах Вінстона Черчілля

Найчисельнішими виявились категорії перекладу методом фразеологічних еквівалентів (табл. 1) та методом фразеологічних аналогів (табл. 2), що означає, що перекладач часто вибирав еквіваленти або аналоги у цільовій мові, які найкраще відтворюють смислове навантаження оригінальної фразеологічної одиниці.

Застосування цих методів свідчить про те, що перекладач намагався зберегти як лінгвістичний, так і культурний контекст оригіналу, вибираючи фразеологізми, які були зрозумілі та відповідні для української аудиторії. Це також вказує на гнучкість у виборі стратегій перекладу, оскільки кожна з цих методик вимагає врахування як точності перекладу, так і адекватності його прийняття цільовою аудиторією.

Таблиця 1

Приклади перекладу методом фразеологічних еквівалентів

ФО англійською мовою	Відповідник українською мовою
in the public interest	*в загальних інтересах*
throwing away great opportunities	*втратить чудові можливості*
casting adrift their future	*пустить на самоплив своє майбутнє*
the darkest hour	*найтемніший час*
union of common citizenship	*союз загального громадянства*
heavy burdens, duties, and responsibilities	*безліч різних турбот і обов'язків*
beyond my wildest dreams	*понад мої найбільші мріяння*
experience of a lifetime	*досвід прожитого мною життя*
absolute victory	*цілковита перемога*
sense of duty done	*почуття виконаного обов'язку*
fritter it away	*без користі розтратити*
the fear of the Lord	*страх перед Господом*
ground to pulp	*стерто на порох*
famine stalks the earth	*коли планету вразить голод*
somber facts	*тяжкі факти*
We are all agreed on that	*У цьому ми всі одностайні*

Таблиця 2

Приклади використання методу фразеологічних аналогів

ФО англійською мовою	Відповідник українською мовою
I beg to move	*Прошу дозволу почати*
to prosecute the war	*вести війну*
key positions	*ключові посади*
the War Cabinet	*кабінет військових міністрів*
high executive office	*вищий виконавчий офіс*
extreme urgency and rigour of events	*уваги нагальність і суворість подій*
to wage war	*вести війну*
at all costs	*за будь-яку ціну*
make allowance	*дозволить*
ordeal of the most grievous kind	*суворе випробовування*
take up my task	*беруся до цього завдання*
not one jot or tittle do we recede	*не відступимо ні на крок*
broad, sunlit uplands	*просторої і світлої далини*
finest hour	*час їхньої найбільшої доблесті*
The morrow of our absolute victory in arms	*відразу ж після нашої цілковитої перемоги на полях боїв*
The long reproaches of the after-time	*без користі розтратити*

Методом калькування було перекладено 11 фразеологічних одиниць (табл. 3), що становить 22.92% від загальної кількості проаналізованих фразеологізмів. Калькування як метод перекладу включає дослівний переклад елементів фразеологічної одиниці, зберігаючи їх структуру та образність у цільовій мові.

Цей метод часто використовується, коли у цільовій мові немає точних фразеологічних еквівалентів або аналогів, або ж коли бажано зберегти специфіку та унікальність оригінального виразу. Використання калькування свідчить про спробу перекладача зберегти близькість до оригінального тексту, водночас намагаючись передати його смисл та відтінки значень для української аудиторії. Описовим методом було перекладено 5 фразеологічних одиниць, що становить приблизно 10.42% від загальної кількості проаналізованих фразеологізмів (табл. 4).

Таблиця 3

Приклади використання методу калькування

ФО англійською мовою	Відповідник українською мовою
The unity of the nation	*єдність нації*
blood, toil, tears and sweat	*крові, тяжкої праці, сліз і поту*
traveled a thousand miles	*здійснив шлях у тисячу миль*
nothing here but what you see	*перед вами тільки те, що ви бачите*
fifth columns	*п'яті колони*
at the pinnacle of world power	*На вершині всесвітньої могутност*
Overall Strategic Concept	*Загальна стратегічна концепція*
guard the homes of the common people	*захистити родини простих людей*
horrors and miseries of another war	*жахіть і нещасть ще однієї війни*
the iron curtain	*залізна завіса*
in its infancy	*в немовлячому віці*

Описовий переклад використовується, коли перекладач вибирає описати або пояснити зміст оригінального виразу, замість того щоб шукати прямий або еквівалентний переклад. Цей метод часто застосовується, коли оригінальний фразеологізм має унікальний культурний чи контекстуальний відтінок, який важко або неможливо точно відтворити у цільовій мові. Використання описового методу дозволяє перекладачу зберегти основний смисл і ідею оригіналу, при цьому адаптуючи їх для кращого розуміння українською аудиторією. Цей підхід допомагає зберегти інформативність і значення оригінального тексту, навіть якщо точний лінгвістичний аналог відсутній.

В промовах Вінстона Черчілля ми ідентифікували 48 ФО, серед яких 17 – фразеологічне зведення, 21 – фразелогічне сполучення, 10 – фразеологічне з'єднання. У відсотковому співвідношенні частка фразеологічних зведень складає приблизно 35.42%, фразеологічне сполучення 43.75%, фразеологічне зє'днання – 20,83% (рис. 2). Це відображає різноманітність і багатство мови, яку використовував Черчілль у своїх промовах.

Таблиця 4

Приклади використання описового методу

ФО англійською мовою	Відповідник українською мовою
What has been gained with so much sacrifice and suffering	*що було здобуто з такими жертвами і стражданнями в ім'я грядущої слави і безпеки людства*
shudder to visualize	*здригаюся від думки*
hangs in the balance	*залишається невизначеною*
face them squarely	*не бачити їх, доки ще залишився час*
level of achievement	*рівні того, що від вас очікується*

Відсоткове співвідношення цих типів фразеологічних одиниць показує наступне:

- Фразеологічні зведення (35.42%) - це вирази, які зберігають своє буквальне значення, але у поєднанні набувають нового, переносного значення. Їх значна частка відображає використання Черчіллем метафор та символізму в своїх промовах.
- Фразеологічні сполучення (43.75%) - це сталі вирази, де слова поєднуються за певними правилами. Це найбільш часто використовуваний тип фразеологічних одиниць у промовах Черчілля, що підкреслює його майстерність у використанні традиційних мовних конструкцій для висловлення своїх думок.
- Фразеологічні з'єднання (20.83%) - це вирази, де слова зберігають своє первісне значення, але разом створюють специфічне значення. Ця частка відображає використання Черчіллем конкретних і точних виразів для підкреслення своїх поглядів.

Загалом, ці дані відображають високий рівень мовної майстерності Черчілля та його здатність використовувати фразеологію для ефективного комунікативного впливу.

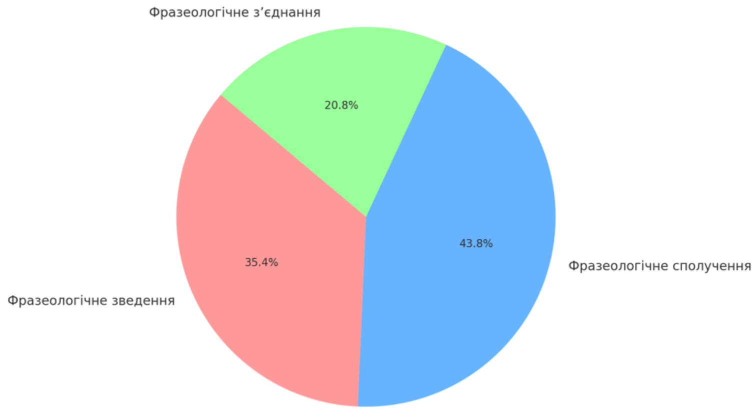

Рис. 2. Відсоткове співвідношення типів ФО в промовах Вінстона Черчілля

Висновки до третього розділу

У третьому розділі дослідження представлено аналіз перекладу стійких словосполучень з англійської на українську мову у контексті соціополітичного дискурсу. На основі фрагментів промов Вінстона Черчілля було досліджено особливості перекладу фразеологізмів інтерлінгвістичного характеру та їхній вплив на передачу смислового змісту та емоційного впливу у перекладі.

Основні висновки цього дослідження вказують на складність та багатогранність процесу перекладу фразеологічних одиниць. Виявлено, що перекладач використовує різноманітні методи, такі як калькування, фразеологічні еквіваленти та аналоги, а також описовий переклад. Це свідчить про творчий підхід та гнучкість у процесі перекладу, з метою збереження не тільки лінгвістичного, але й культурного контексту оригінального тексту.

Інтерлінгвістика, як наука про взаємодію між мовами, відіграє важливу роль у розумінні процесів, що відбуваються при перекладі фразеологічних одиниць. Вона допомагає перекладачеві адаптувати текст до нового культурного

середовища, зберігаючи при цьому його первісний зміст, стиль та емоційну насиченість.

Ключовим аспектом є здатність перекладача враховувати не лише лексичне значення фразеологізмів, але й контекст їх вживання. Це особливо важливо при перекладі іронічних та саркастичних висловів, де необхідно передати інтенцію автора в контексті української мови та культури. Вибір між дослівним і перефразувальним перекладом також є важливим, оскільки це впливає на точність і адекватність передачі смислу оригіналу.

Узагальнюючи, можна сказати, що переклад фразеологічних одиниць з англійської на українську мову в рамках соціополітичного дискурсу є складним процесом, який вимагає від перекладача не тільки глибокого розуміння обох мов, але й культурних особливостей обох народів. Перекладач повинен проявляти творчість, гнучкість та здатність до адаптації, щоб ефективно передати смисл, стиль та емоційний вплив оригінального тексту в новому лінгвокультурному контексті.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У даному дослідженні був проведен аналіз фразеології західного соціополітичного дискурсу та її впливу на українську мову. Основною метою було визначити особливості фразеологічних одиниць у промовах англомовних політиків та їх перекладу українською мовою, а також вивчити вплив цих елементів на розвиток українського політичного мовлення в умовах глобалізації та інтерлінгвістичної взаємодії.

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що сучасний світ переживає епоху глобалізації, де мова стає потужним інструментом впливу на суспільну свідомість та політичні процеси. Фразеологія, в якій закладені культурні та історичні аспекти, відіграє ключову роль у цьому процесі, впливаючи на формування громадської думки та політичних рішень.

У ході дослідження було визначено, що фразеологічні одиниці з англійського соціополітичного дискурсу можуть бути складні для передачі в українському перекладі через культурні та мовні відмінності. Аналіз фразеологічних конструкцій у промовах Вінстона Черчілля підкреслив важливість врахування контексту та інтенції автора при їх перекладі.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що воно допомагає краще зрозуміти, як мовні засоби використовуються для досягнення комунікативних цілей у політичному діалозі. Крім того, аналіз фразеологічних елементів у промовах та їх перекладів сприяє підвищенню якості перекладів та ефективності міжкультурного діалогу.

Загальні висновки цього дослідження свідчать про важливість вивчення фразеології західного соціополітичного дискурсу та її ролі в українському мовному просторі, а також підкреслюють необхідність ретельного аналізу та адаптації мовних елементів для збереження мовної самобутності в умовах глобалізації.

Глобалізація та міжкультурні взаємодії призводять до інтерференції мовних елементів, що потребує адекватного аналізу та адаптації для збереження мовної самобутності. У ході цього дослідження було виявлено, що фразеологічні одиниці з англійського соціополітичного дискурсу можуть бути складні для передачі в українському перекладі через культурні та мовні відмінності.

Це важливо для розуміння процесів, які відбуваються у мовній сфері в сучасному світі. Фразеологія західного соціополітичного дискурсу є важливим елементом мовної системи та має значущий вплив на комунікацію та політичний діалог в Україні. Аналіз фразеології в контексті глобалізації та інтеркультурних взаємодій допомагає краще зрозуміти, як мовні засоби використовуються для досягнення комунікативних цілей у політичному спілкуванні.

Загальні висновки цього дослідження підкреслюють необхідність ретельного аналізу та адаптації мовних елементів для збереження мовної самобутності в умовах глобалізації, а також вказують на важливість подальших досліджень у цій області.

Аналіз фразеологічних одиниць та їх перекладів українською мовою вказує на складність та важливість перекладу фразеологічних конструкцій у політичному дискурсі. Дослідження показало, що такі фразеологічні одиниці часто не мають прямого еквівалента в українській мові, і їх переклад вимагає глибокого розуміння культурних, історичних та політичних контекстів. Неадекватний переклад фразеологічних конструкцій може призвести до втрати смислу або навіть спричинити непорозуміння в політичному діалозі.

Ця проблема особливо актуальна в умовах глобалізації та зростаючої міжкультурної взаємодії, коли політичні повідомлення швидко поширюються через різні мовні та культурні середовища. Тому важливо розвивати методи адекватного перекладу фразеологічних одиниць у політичному контексті, що сприятиме якіснішому розумінню та комунікації в сучасному політичному діалозі.

Результати дослідження свідчать про необхідність розвитку та вдосконалення методів перекладу та адаптації фразеологічних конструкцій українською мовою з метою збереження мовної самобутності в умовах глобалізації та міжкультурної взаємодії. Такий підхід сприятиме якіснішому розумінню та інтерпретації політичних повідомлень та сприятиме вдосконаленню мовного виразу в політичному дискурсі.

Дослідження також підкреслило важливість збереження мовної ідентичності та самобутності в умовах інтернаціоналізації політичного мовлення. Адекватний переклад та адаптація фразеологічних одиниць допоможе підтримувати мовну різноманітність та сприяти впровадженню мовних інновацій, які відповідають потребам сучасного суспільства.

У великій мірі, результати дослідження можуть бути корисними для фахівців у галузі перекладознавства, лінгвістики, політології та всіх, хто цікавиться впливом мови на суспільні та політичні процеси. Розуміння мовних механізмів у політичному дискурсі сприяє підвищенню ефективності комунікації та сприяє вирішенню актуальних політичних завдань.

Результати цієї магістерської роботи можуть служити основою для подальших досліджень у галузі фразеології та перекладу політичних текстів, сприяючи подальшому розвитку цієї академічної області. Вивчення фразеології західного соціополітичного дискурсу та її впливу на українську мову відкриває нові можливості для покращення міжнародного спілкування та сприяє поглибленню розуміння мовних та культурних аспектів сучасного світу. Засвоєння методології дослідження та практичних навичок аналізу фразеологічних одиниць у політичному контексті може бути корисним для студентів та науковців, що спеціалізуються у галузі лінгвістики, перекладу, та політології. Нарешті, ця робота відкриває можливість для поглиблення знань та розуміння важливості мовних процесів у політичному та суспільному житті, сприяючи розвитку критичного мислення та аналітичних навичок.

Наступні дослідження в цій галузі можуть допомогти розширити нашу наукову базу та розуміння впливу мови на суспільні та політичні процеси в Україні та за її межами, сприяти подальшому вдосконаленню мовної політики, а також формуванню ефективних комунікативних стратегій в умовах глобалізації та міжкультурної взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьян, Е. Л. Фразеологічна оказіональність як лінгвістична проблема (на матеріалі сучасної англійської мови). Збірник наукових праць «Наукові записки. Серія «Філологічна». Випуск 20» Острозька академія: Національний університет. 2011. С. 448

2. Баран Я. А., Зимомря М. І.. Теоретичні основи фразеології. Ужгород, 1999. С. 176 I8IШ 5-7707-2710-6

3. Бєлова А.Д. Лінгвістичні аспекти аргументації. Київ, 2003. С. 304

4. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. К., 1996.

5. В. Кулик. Фуко Мішель // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. К.: Парламентське видавництво, 2011. С. 755 ISBN 978-966-611-818-2

6. Ваінрайх У. Мовні контакти / Пер. з англ. і коммент. Ю. А. Жлуктенко; передмова А. Мартіне. К., 1979.

7. Віноградов Віктор Володимирович/ Л. О. Родніна. // Українська мова: енциклопедія / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; ред. В. М. Русанівський [та ін.]. К.: Українська енциклопедія, 2000. ISBN 966-7492-07-9.

8. Герасімова О. Адекватність перекладу фразеологічних одиниць та ідіоматичних виразів з англійської на українську мову / О. Герасімова // Наук. зап. Вінницького держ. пед. ун-ту ім. Михайла Коцюбинського. Сер. Філологія (мовознавство). 2014. Вип. 20. С. 219–224.

9. Ґазда Ї., Лазурова Н.О. Політичний дискурс: функції слова в політичному мовленні (на матеріалі української та чеської мов). Мовознавство. Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. 2011. Випуск 16. С. 38–43.

10. Демецька В. В., Адаптація як поняття перекладознавства і культурології / В. В. Демецька. «Вісник СумДу. Серія Філологія». 2007. Том 2, № 1. С. 96 - 102.

11. Денисенко І.І. Структурно-семантичні аспекти соматичних ідіом англійської мови. Молодий вчений. 2017. Вип. 12.1(52.1). С. 30–33

12. Жлуктенко Ю. А. Лінгвістичні аспекти двомовності. К., 1974.

13. Жмаєва Н. С., Корольова Т. М. Стратегії, тактики та операції перекладу: Proceedings of XX International scientific conference. Practical Applications of Research Findings. Morrisville : Lulu Press, 2018. P. 60–63.

14. Журавель, Т. В., & Хайдарі, Н. І. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія, (19), 2015, Том 2. УДК 81’25. ISSN 2409-1154.

15. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою) / Р. П. Зорівчак. Л. : Вид-во Львів. ун-ту, 1989. – 216 с.

16. Зубрик А. Р. Особливості та труднощі перекладу англійських фразеологізмів / А. Р. Зубрик // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Сер. Філологічна. 2013. Вип. 36. С. 317–318.

17. Інтерлінгвістика / О. Б. Ткаченко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2011. Режим доступу : https://esu.com.ua/article-12405

18. Кожуховська Л. Системні класифікаціï фразеологічних одиниць в україніс-тиці [Текст] / Л. Кожуховська // Мовознавчі студіï. Випуск 2: Фразеологізм і слово у тексті і словнику (За матеріалами Всеукраïнськоï науковоï конференціï на пошану 75-річчя від дня народження професора Мар’яна

Демського) / упорядники : К. Іваночко, О. Кушлик, П. Мацьків, М. Стецик, М. Яким, Я. Єрмоленко, Л. Баранська. Дрогобич : Посвіт, 2010. С.192-198.

19. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця: Нова книга, 2003. С. 448

20. Костін Я. А. Способи та прийоми перекладу різних груп англомовних фразеологізмів / Я. А. Костін // Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Сер. Філологічна. 2013. Вип. 37. С. 157–159.

21. Кунін, А. Курс фразеології сучасного англійської мови. Видавництво Фенікс. 2005 ISBN: 5-9279-0047-X

22. Матвієнків, О. С. Контекстуальний аналіз фразеологічних одиниць в англомовному художньому тексті доби постмодерну. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, 4(1), 2021 С. 32. https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-1/32. Дата доступу: 30.09.23.

23. Мовчан Б. В. Збереження стилістичної функції фразеологізмів у англійсько-українському перекладі (на матеріалі творів художньої прози) / Б. В. Мовчан // Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 46 (3). С. 17–24.

24. Мовчан Д. В. Особливості методики дослідження німецьких антонімів. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С.112-115.

25. П. Молочко. Аптер (Apter) Девід // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). К.: Парламентське видавництво, 2011. С. 36. ISBN 978-966-611-818-2.

26. Новікова Т. В. Переклад фразеологізмів крізь призму теоретичних досліджень. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна» : збірник наукових праць / укладачі : І. В. Ковальчук, О. Ю. Костюк, С. В. Новоселецька. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. Вип. 52. С. 203- 208.

27. Орел, І. І. Структурний аналіз у дослідженні модифікацій значення фразеологічних одиниць. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного

університету. Серія: Філологія, 2021(51), Том 1. https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.51-1.20 Дата доступу: 30.09.23.

28. Плавуцька, О. П., Закордонець, Н. І., & Обіход, І. В. Лексико-семантичні особливості фразеологізмів з компонентом "EDUCATION" в англійській мові. Перекладознавство. 2021. DOI: https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.2-2/09. Дата доступу: 30.09.23.

29. Промови, що змінили світ / пер. В. М. Верховеня; упоряд. та авт. іст.-біогр. П181 нарисів Хорошевський А. Ю.; худож.-оформлювач О. А. Гугалова-Мешкова. 2-ге вид., перероблене. Харків: Фоліо, 2023. С. 314: іл. (Великий наук. проект)

30. Сегол Р. І. Редагування перекладу текстів англомовних телесеріалів : дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.05 / Р. І. Сегол. Київ, 2010. 206 с. Бібліогр.: С. 189–206.

31. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія / О.О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2011. С. 844

32. Семчинський С. В. Семантична інтерференція мов. К., 1974.

33. Тепляков І. Про деякі парадокси фразеології / І. Тепляков // Проблеми слов'янознавства. 2012. Вип. 61. С. 237-243. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ps_2012_61_28

34. Фразеологія // Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / авт.-уклад. Ю. І. Ковалів. Київ : ВЦ «Академія», 2007. Т. 2 : М. Я. С. 546-547

35. Фразеологія: знакові величини / Я. А. Баран, М. І. Зимомря, О. М. Білоус, І. М. Зимомря. Вінниця: Нова книга, 2008. 256 с. (ISBN 978-966-382- 142-9).

36. Чередниченко, О. І. Про мову і переклад. Київ: Либідь. 2007. С. 247 ISBN 978-966-06-0478-0.

37. Шанський М. М. «Фразеологія сучасного українського мовлення». Київ: Вища школа, 1972.

38. Швець Л. А. Переклад фразеологізмів у англомовному кінотексті / Л. А. Швець // Мовні і концептуальні картини світу. 2013. Вип. 46 (4). С. 293–300.

39. Яцків М. Ю, Здобутки сучасної української фразеології у контексті новітніх парадигм лінгвістичних дослідженьМіжнародний науковий вісник: збірник наукових статей за матеріалами XXVII Міжнародної науково-практичної конференції, Ужгород - Будапешт, 26-29 листопада 2013 року /ред. кол. В.І.Смоланка (голова), І.В.Артьомов та ін. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2014. Вип. 8(27). С. 253-262.

40. Alison Wray, Cardiff University Cambridge University Press. [Formulaic Language and the Lexicon]. Online publication date: October 2009., 2002. P. 327 Online ISBN: 9780511519772. DOI: https://doi.org/10.1017/CBO9780511519772

41. Apter, D. E. Political Discourse. International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences, 11644-11649. 2001. Доступно за адресою: https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B0080430767040833#preview-section-abstract (Дата доступу: 2024-01-11).

42. Arleo, A. George Lakoff and Mark Johnson, Metaphors we live by [note critique]. Cahiers de l'APLIUT, 12(3), 106-108. Fait partie d'un numéro thématique: Actes du XIVe Congrès de l'APLIUT: pédagogie multi-media et enseignement à distance. 1993.

43. Baker, Mona. In other words: a coursebook on translation. 1992. https://www.academia.edu/4073132/Mona_Baker_in_Other_Words_Coursebook

44. Bissel P., Herzberg B. The Rhetorical Tradition // Readings from Classical Times to the President. Second Edition. Boston, New York, 2001. 1673 P. 3

45. Burnier, D. Review of Constructing Political Reality: Language, Symbols, and Meaning in Politics. Political Research Quarterly, 47(1), P. 239-253. https://www.jstor.org/stable/448911

46. BYU ScholarsArchive Citation VanWagoner, Kaitlyn Alayne, "Idioms or Open Choice? A Corpus Based Analysis". Theses and Dissertations. 7291. 2017 P. 54 https://scholarsarchive.byu.edu/etd/7291

47. Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Cambridge University Press, 2008. 1798 p.

48. Charles Bally Papers. Odyssée (French). Geneva: Bibliothèque de Genève Département des manuscrits et des archives privées. Архів оригіналу за 22 грудня 2015. Процитовано 23 серпня 2015.

49. Chilton, Paul & Schaffner, Christina (2002) Politics as Talk and Text: Analytic Approaches to Political Discourse, Norwich: University of London Press.

50. Chomsky, N. (1988). Language and Politics. Montreal: Black Rose Books.

51. Chomsky, N., & Herman, E. S. (1988). Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media. New York: Pantheon.

52. Churchill, Winston. "Sinews of Peace" (Iron Curtain Speech). Delivered on March 5, 1946. America's National Churchill Museum. Accessed December 1. National Churchill Museum.

53. Colson, Jean-Pierre. 2008. “Cross-linguistic phraseological studies”. Phraseology. An interdisciplinary perspective, edited by Sylvian Granger / Fanny Meunier, 191–206. Amsterdam: John Benjamins.

54. Cotta Ramusino, P., & Mollica, F. (Eds.). (2020). Contrastive Phraseology: Languages and Cultures in Comparison. Cambridge Scholars Publishing. ISBN 978-1-5275-4218-1. 584 сторінки. Доступно за адресою: https://www.researchgate.net/profile/Paola-Cotta-Ramusino/publication/340716257_Contrastive_Phraseology_Languages_and_cultures_in_comparison/links/5e99c2c24585150839e3d70b/Contrastive-Phraseology-Languages-and-cultures-in-comparison.pdf (Дата доступу: 2024-01-11).

55. Cotta Ramusino, V., & Mollica, F. (року видання книги). Widespread Idioms and Widespread Idiomatic Patterns: Results for Phraseology and Related

Disciplines. В Contrastive Phraseology: Languages and Cultures in Comparison (стор. 598). Cambridge Scholars Publishing. Доступно за адресою: https://www.academia.edu/42721116/Contrastive_Phraseology (Дата доступу: 2024-01-11).

56. Cowie, A.P. (ed.) (1998). Phraseology: Theory, Analysis, and Applications. Oxford: Oxford University Press.

57. Crystal, D. (2006). A Dictionary of Linguistics and Phonetics (6th ed.). London: Blackwell Publishing. Доступно за адресою: https://hslcorner.files.wordpress.com/2019/09/david-crystal-a-dictionary-of-linguistics-and-phonetics-1.pdf (Дата доступу: 2024-01-11).

58. Dobrovol'skij, D., & Piirainen, E. (2022). Conventional figurative language and phraseology. В Figurative Language. De Gruyter Mouton. https://doi.org/10.1515/9783110702538-002

59. Drazdauskiene, Marija Liudvika. "Idioms and the Directness of Language in Politics." Athens Journal of Humanities & Arts, vol. 10, no. 1, January 2023, pp. 15-36. DOI: 10.30958/ajha.10-1-1.

60. English idioms. Oxford; New York: Oxford University Press. URL: http://ngoaingu.vimaru.edu.vn/wp-content/uploads/documents/Oxford-Dictionary-ofIdioms-1.pdf

61. Erman, B. 2007. Cognitive processes as evidence of the idiom principle. International Journal of Corpus Linguistics 12(1): 25–53.

62. Ernst Th., 1981, “Grist for the linguistic mill: idioms and ‘extra’ adjectives”, Journal of Linguistic Research, 1, 3, pp. 51-68.

63. Fairclough, Isabela and Fairclough, Norman (2013) Political discourse analysis: a method for advanced students. London: Routledge.

64. Fauconnier, G., & Turner, M. (2003). The Way We Think: Conceptual Blending And The Mind's Hidden Complexities. Paperback edition. 464 pages.

65. Fernando C. Idioms and Idiomaticy. URL: https://www.goodreads.com/book/show/124030.Idioms_and_Idiomaticity

66. Foucault, M. (1972). The Archeology of Knowledge and the Discourse on Language (transl. by Sheridan-Smith,A.M.).New York: Pantheon Books

67. Garavito de, J.B., John W. Schweiter. Introducing Linguistics. Theoretical and Applied Approaches. Cambridge University Press, 2021.638 p.

68. Gibbs, R. W. [1994] 1999. The Poetics of Mind: Figurative Thought, Language and Understanding. Cambridge: CUP.

69. Gibbs, R. W. & Steen, G. (eds). 1999. Metaphor in Cognitive Linguistics. Amsterdam: John Benjamins.

70. Gibbs, R. W. 1995. Idiomaticity and human cognition. In Idioms: Structural and Psychological Perspectives, M. Everaert, E. J. van der Linden, A. Schenk & R. Schreuder (eds), 97–116. Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates

71. Gibbs, R. W. 1999a. Intentions in the Experience of Meaning. Cambridge: CUP

72. Gibbs, R. W. 1999b. Researching metaphor. In Researching and Applying Metaphor, L. Cameron & G. Low (eds), 29–47. Cambridge: CUP.

73. Gibbs, R. W. 2002. Psycholinguistic comments on metaphor identification. Language and Literature 11(1): 78–84.

74. Gibbs, R. W. 2003. Prototypes in dynamic meaning construal. In Cognitive Poetics in Practice, J. Gavins & G. Steen (eds), 27–40. London: Routledge.

75. Gibbs, R. W. 2006. Embodiment and Cognitive Science. Cambridge: CUP

76. Gibbs, R. W. 2007. Experimental tests of figurative meaning construction. In Aspects of Meaning Construal, G. Radden, K.-M. Köpke, T. Berg & P. Siemund (eds), 19–32. Amsterdam: John Benjamins.

77. Gibbs, R. W. Jr. (ed.). 2008. The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought. Cambridge: CUP.

78. Gibbs, R. W. Jr. 1990. The process of understanding literary metaphor. Journal of Literary Semantics XIX: 65–79.

79. Gibbs, R. W. Jr. 1993. Why idioms are not dead metaphors. In Idioms: Processing, Structure, and Interpretation, C. Cacciari & P. Tabossi (eds), 57–78. Hillsdale NJ: Lawrence Erlbaum Associates

80. Glucksberg, Sam. 2001. Understanding figurative language: from metaphor to idioms. Oxford University Press. Hervey, Sándor–Higgins, Ian. 2002 [1992]. Thinking French translation. London and New York: Routledge. URL: https://sciendo.com/article/10.1515/ausp-2016-0018 (дата звернення: 22.02.2023).

81. Gobbo F. Introduction to Interlinguistics. Grin Veriag Publisher, 2020. 164 p.

82. Greenberg, J. H. (1974). Language Typology: A Historical and Analytic Overview (Vol. 10). Mouton. 82 p.

83. Hacker, K.L. (1996). Political Linguistic Discourse Analysis. In: The Theory and Practice of Political Communication Research (pp. 28-55). New York: State University of New York Press.

84. Herasimova O. (2014), „English-Ukrainian adequate translation of phraseological units and idioms" (2014). Scientific papers of Vinnitsa State Pedagogic University named after M. Kotsubynskyi, Philology series, Vol. 20, pp. 219–224.

85. International Churchill Society. (2024). "BLOOD, TOIL, TEARS AND SWEAT." In 1940: The Finest Hour. Retrieved January 1, 2024, from [https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/blood-toil-tears-sweat/].

86. International Churchill Society. (2024). "Their Finest Hour" (Excerpt). In 1940: The Finest Hour. Retrieved January 1, 2024, from [https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/their-finest-hour/].

87. Koller, Werner. 1992. Einführung in die Übersetzungswissenschaft, 4., völlig neu bearbeitete Auflage. Heidelberg-Wiesbaden: Quelle & Meyer. [Uni-Taschenbücher, 819.] Google Scholar

88. Kostin Ya. (2013), „Ways and methods in translation for different kinds of English phraseological units", Scientific papers of National University „Ostroh Academy", Philology series, Vol. 37, pp.157–159.

89. Lakoff, G. 1986. A figure of thought. Metaphor and Symbolic Activity 1: 215–225.

90. Langlotz, A. (2006a). Idiomatic Creativity: A Cognitive-Linguistic Model of Idiom Representation and Idiom-Variation in English (pp. 340). John Benjamins. Доступно за адресою: file:///Users/Taya/Downloads/Idiomatic_Creativity_A_Cognitive-Linguis.pdf (Дата доступу: 2024-01-11).

91. Lauscher, Susanne. (2001). 'Translation quality assessment: Where can theory and practice meet?'. The Translator. 6(2): 149-168.

92. Longman, The Longman Dictionary of English Idioms. Longman Group Limited, 1979.

93. Martin Salcedo J. Fraseología española en uso Brasília, DF: Consejería de Educación de la Embajada de España, 2017. 108 p.

94. Milizia, D. (Year of Publication). Title: Keywords and Phrases in Political Speeches. John Benjamins Publishing Company. University of Bari, Italy. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/300466282_Keywords_and_phrases_in_political_speeches. Accessed on November 13, 2023.

95. Moon R., 1998, Fixed Expressions and Idioms in English: A Corpus-based Approach, Oxford University Press, Oxford

96. Movchan B. (2013), „Preservation of the stylistic function of phraseologicasl units in the English-Ukrainian translation (based on works of artistic prose)”, Language and conceptual world’s view, Vol. 46(3), pp. 17–24.

97. Naciscione A., 2001, Phraseological Units in Discourse: towards Applied Stylistics, Latvian Academy of Culture, Riga. ;

98. Naciscione, A. (2010). Stylistic Use of Phraseological Units in Discourse. John Benjamins Publishing Company. 309 pages. ISBN 978 90 272 1176 7 (hb; alk. paper), ISBN 978 90 272 8769 4 (Eb). p. 309

99. New Webster’s Dictionary and Thesaurus of the English Language. USA: LexicoPublications, Inc., 1993. 248 p.

100. Newmark, Peter. (1981). Approaches to Translation. Oxford: Pergamon

101. Nicolas T., 1995, “Semantics of idiom modification”, in M. Everaert, E-J van der Linden, A. Schenk & R. Schreuder (eds.), Idioms: Structural and Psychological Perspectives, Lawrence Erlbaum Associates, Hillsdale, pp. 233-252. ;

102. Ramon Marti Solano. Phraseological Units in English: variation through lexical insertion. Rassegna Italiana di Linguistica Applicata, 2011. ffhal-01645058f, p. 18.

103. Sagadiyeva, Z., Satenova, S., Yeskindirova, M., Alshinbayeva, Z., & Konyratbayeva, Z. (2021). Political discourse: the translation aspect. Journal of Language and Linguistic Studies, 17(3), 1615-1627. Doi: 10.52462/jlls.117

104. Sanz-Villar, Z. (2018). Interference and the Translation of Phraseological Units in a Parallel and Multilingual Corpus. Meta, 63 (1), 72–93. https://doi.org/10.7202/1050515ar

105. Schafroth, E. (2020). Why equivalence of idioms in different languages is the exception. In P. Cotta Ramusino & F. Mollica (Eds.), Contrastive Phraseology: Languages and Cultures in Comparison (pp. 123-145). Cambridge Scholars Publishing.

106. Schubert, K. (1989). Interlinguistics – Its Aims, Its Achievements, and Its Place in Language Science. У Klaus Schubert (mit Dan Maxwell) (Hg.), Interlinguistics

– Aspects of the Science of Planned Languages (стор. 7-44). Trends in Linguistics, Studies and Monographs 42. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.

107. Sedykh, Arkadiy; Dugalich, Natalia; Dmitrieva, Elena Grigoryevna; Kupriyanova, Milana. (September 2020). "Phraseology and Institutional Discourse: Angela Merkel."

108. Segol R. (2010), „Editing of translation for television series texts: thesis for Candidate's Degree in Social Communications by specialty 27.00.05", Kyiv: National Technical University of Ukraine „Kyiv Polytechnic Institute", 206 p.

109. Sinclair J. 2002. Phraseognomy. In S. Nuccorini (ed.),Data and Descriptions. Bern: Peter Lang: 17-26

110. Sosnowski, W. P., Blagoeva, D., & Tymoshuk, R. (2018). New Bulgarian, Polish, and Ukrainian phraseology and language corpora. Cognitive Studies | Études cognitives, 2018(18).

111. Stanford Encyclopedia of Philosophy. (1997, November 18). Mental Imagery. Retrieved December 8, 2021, from https://plato.stanford.edu/entries/mental-imagery/#MentImagEmpiScie

112. Stathi K., 2007, "A corpus-based analysis of adjectival modification in German idioms", in C. Fellbaum (ed.), Idioms and Collocations. Corpus-based Linguistic and Lexicographic Studies, Continuum, London, pp. 81-108.

113. Syzonov, D. (2018). Media Phraseology and the Dynamics of the Ukrainian Language: the Psycholinguistic and Stylistic Paradoxes. Psycholinguistics, 24(2), 277–291. doi: 10.31470/2309-1797-2018-24-2-277-291.

114. Teun A. van Dijk (1998). "What is Political Discourse Analysis?" In Jan Blommaert and Chris Bulcaen (Eds.), Political Linguistics (Belgian Journal of Linguistics 11, pp. 11–52). DOI: https://doi.org/10.1075/bjl.11.03di

115. Van Dijk T A (2001). 'Discourse, ideology and context.' Folia Linguistica 35(1–2), 11–40. Van Dijk T A (2003). 'Text and context of parliamentary debates.

116. Van Dijk, T. A. (1998). Ideology: A Multidisciplinary Approach. SAGE Publications Ltd. Доступно за адресою: https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/06/Teun-A.-van-Dijk-1998-Ideology.-A-Multidisciplinary-Approach.pdf (Дата доступу: 2024-01-11), стор. 390.

117. VanWagoner, Kaitlyn Alayne. (2017). Idioms or Open Choice? A Corpus Based Analysis. Theses and Dissertations, 7291. Доступно за адресою: https://scholarsarchive.byu.edu/etd/7291. Schubert K. Interlinguistics. // Mode access : http://www.klausschubert.de/material/Schubert1989InterlinguisticsItsAims.pdf

118. Veisbergs, A. (2020). "Phraseology in General Bilingual Dictionaries." У: P. Cotta Ramusino та F. Mollica (ред.), Contrastive Phraseology: Languages and Cultures in Comparison. Cambridge Scholars Publishing. ISBN 978-1-5275-4218-1. (331-343)

119. Wafaa Saleh Alrashidi. "Strategies in Translating Collocations in Political Texts: Case study of the Beirut Port Explosion 2020." International Journal of Arabic-English Studies (IJAES), vol. 23, no. 2, 2023, p. 211. DOI: https://doi.org/10.33806/ijaes.v23i2.461.

120. Weinreich, U. (1953). Languages in Contact, Findings and Problems. Linguistic Circle of New York. p. 148.

121. Wodak, R. (1989). Language, Power, & Ideology: Studies in Political Discourse. Amsterdam: Walter Benjamins.

122. Yemelianova, O. V., & Maga, T. M. (2019). Political Phraseology and Features of Its Translation in Modern English Journalistic Discourse. Філологічні трактати, 11(1). Retrieved from [UDK: 81’26] available at https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream download/123456789/72901/1/Yemelianova.pdf

123. Yemelyanova, Olena; Matsak, Karina; Yemelyanov, Dmytro. (Year). "Peculiarities of Pragmatic Potential of Political Phraseology in the Modern English Publicist Discourse." UDC: 811.111’342.9. DOI: https://doi.org/10.36550/2522-4077.2020.187.39

124. Yu, Xing (2013). Language and State: An Inquiry into the Progress of Civilization. United States of America: University Press of America. ISBN 978-0-7618-6200-0

125. Zubareva, N., & Siddikova, I. (2021). Cognitive & Pragmatic Approach to the Phraseological Intensifiers of Political Discourse. Rupkatha Journal on Interdisciplinary Studies in Humanities, Vol. 13, No. 1, January-March, 1-12. ISSN 0975-2935. Retrieved from http://rupkatha.com/V13/n1/v13n129.pdf. DOI: https://dx.doi.org/10.21659/rupkatha.v13n1.29. Published on March 28, 2021.

126. Zubryk A. (2013), „Key elements and translation problems for English phraseological units”, Scientific papers of National University „Ostroh Academy”, Philology series, Vol. 36, pp. 317–318.

ДОДАТОК А

Оригінальний текст промови Вінстона Черчілля

від 13 травня 1940 року

Джерело: Посилання на промову Вінстона Черчілля "BLOOD, TOIL, TEARS AND SWEAT"

«May 13, 1940.

First Speech as Prime Minister to House of Commons

BLOOD, TOIL, TEARS AND SWEAT

“I beg to move,

That this House welcomes the formation of a Government representing the united and inflexible resolve of the nation to prosecute the war with Germany to a victorious conclusion.

On Friday evening last I received His Majesty’s commission to form a new Administration. It is the evident wish and will of Parliament and the nation that this should be conceived on the broadest possible basis and that it should include all parties, both those who supported the late Government and also the parties of the Opposition. I have completed the most important part of this task. A War Cabinet has been formed of five Members, representing, with the Opposition Liberals, the unity of the nation. The three party Leaders have agreed to serve, either in the War Cabinet or in high executive office. The three Fighting Services have been filled. It was necessary that this should be done in one single day, on account of the extreme urgency and rigour of events. A number of other positions, key positions, were filled yesterday, and I am submitting a further list to His Majesty to-night. I hope to complete the appointment of the principal Ministers during to-morrow. The appointment of the other Ministers usually takes a little longer, but I trust that, when Parliament meets again, this part of my task will be completed, and that the administration will be complete in all respects.

I considered it in the public interest to suggest that the House should be summoned to meet today. Mr. Speaker agreed, and took the necessary steps, in accordance with the powers conferred upon him by the Resolution of the House. At the end of the proceedings today, the Adjournment of the House will be proposed until Tuesday, 21st May, with, of course, provision for earlier meeting, if need be. The business to be considered during that week will be notified to Members at the earliest opportunity. I now invite the House, by the Motion which stands in my name, to record its approval of the steps taken and to declare its confidence in the new Government.

To form an Administration of this scale and complexity is a serious undertaking in itself, but it must be remembered that we are in the preliminary stage of one of the

greatest battles in history, that we are in action at many other points in Norway and in Holland, that we have to be prepared in the Mediterranean, that the air battle is continuous and that many preparations, such as have been indicated by my hon. Friend below the Gangway, have to be made here at home. In this crisis I hope I may be pardoned if I do not address the House at any length today. I hope that any of my friends and colleagues, or former colleagues, who are affected by the political reconstruction, will make allowance, all allowance, for any lack of ceremony with which it has been necessary to act. I would say to the House, as I said to those who have joined this government: "I have nothing to offer but blood, toil, tears and sweat."

We have before us an ordeal of the most grievous kind. We have before us many, many long months of struggle and of suffering. You ask, what is our policy? I can say: It is to wage war, by sea, land and air, with all our might and with all the strength that God can give us; to wage war against a monstrous tyranny, never surpassed in the dark, lamentable catalogue of human crime. That is our policy. You ask, what is our aim? I can answer in one word: It is victory, victory at all costs, victory in spite of all terror, victory, however long and hard the road may be; for without victory, there is no survival. Let that be realised; no survival for the British Empire, no survival for all that the British Empire has stood for, no survival for the urge and impulse of the ages, that mankind will move forward towards its goal. But I take up my task with buoyancy and hope. I feel sure that our cause will not be suffered to fail among men. At this time I feel entitled to claim the aid of all, and I say, "come then, let us go forward together with our united strength."»

ДОДАТОК Б

Уривок з промови Вінстона Черчілля в Палаті громад

від 18 червня 1940 року

Джерело: International Churchill Society. (2024). "Their Finest Hour" (Excerpt). In 1940: The Finest Hour. Retrieved January 1, 2024, from посилання на сторінку.

«June 18, 1940

House of Commons

THEIR FINEST HOUR

… We do not yet know what will happen in France or whether the French resistance will be prolonged, both in France and in the French Empire overseas. The French Government will be throwing away great opportunities and casting adrift their future if they do not continue the war in accordance with their Treaty obligations, from which we have not felt able to release them. The House will have read the historic declaration in which, at the desire of many Frenchmen-and of our own hearts-we have proclaimed our willingness at the darkest hour in French history to conclude a union of common citizenship in this struggle. However matters may go in France or with the French Government, or other French Governments, we in this Island and in the British Empire will never lose our sense of comradeship with the French people. If we are now called upon to endure what they have been suffering, we shall emulate their courage, and if final victory rewards our toils they shall share the gains, aye, and freedom shall be restored to all. We abate nothing of our just demands; not one jot or tittle do we recede. Czechs, Poles, Norwegians, Dutch, Belgians have joined their causes to our own. All these shall be restored.

What General Weygand called the Battle of France is over. I expect that the Battle of Britain is about to begin. Upon this battle depends the survival of Christian civilization. Upon it depends our own British life, and the long continuity of our institutions and our Empire. The whole fury and might of the enemy must very soon be turned on us. Hitler knows that he will have to break us in this Island or lose the war. If we can stand up to him, all Europe may be free and the life of the world may move forward into broad, sunlit uplands. But if we fail, then the whole world, including the United States, including all that we have known and cared for, will sink into the abyss of a new Dark Age made more sinister, and perhaps more protracted, by the lights of perverted science. Let us therefore brace ourselves to our duties, and so bear ourselves that, if the British Empire and its Commonwealth last for a thousand years, men will still say, “This was their finest hour.”»

ДОДАТОК В

Уривок промови Вінстона Черчілля

від 5 березня 1946 року

Джерело: Churchill, Winston. "Sinews of Peace" (Iron Curtain Speech). Delivered on March 5, 1946. America's National Churchill Museum. Accessed December 1. National Churchill Museum.

«"Sinews of Peace"

(Iron Curtain Speech)

Winston Churchill

Delivered 5 March 1946 at Westminster College, Fulton, Missouri

I am glad to come to Westminster College this afternoon, and am complimented that you should give me a degree. The name "Westminster" is somehow familiar to me. I seem to have heard of it before. Indeed, it was at Westminster that I received a very large part of my education in politics, dialectic, rhetoric, and one or two other things. In fact we have both been educated at the same, or similar, or, at any rate, kindred establishments.

It is also an honor, perhaps almost unique, for a private visitor to be introduced to an academic audience by the President of the United States. Amid his heavy burdens, duties, and responsibilities — unsought but not recoiled from — the President has traveled a thousand miles to dignify and magnify our meeting here to-day and to give me an opportunity of addressing this kindred nation, as well as my own countrymen across the ocean, and perhaps some other countries too. The President has told you that it is his wish, as I am sure it is yours, that I should have full liberty to give my true and faithful counsel in these anxious and baffling times. I shall certainly avail myself of this freedom, and feel the more right to do so because any private ambitions I may have cherished in my younger days have been satisfied beyond my wildest dreams. Let me, however, make it clear that I have no official mission or status of any kind, and that I speak only for myself. There is nothing here but what you see.

I can therefore allow my mind, with the experience of a lifetime, to play over the problems which beset us on the morrow of our absolute victory in arms, and to try to make sure with what strength I have that what has been gained with so much sacrifice and suffering shall be preserved for the future glory and safety of mankind.

The United States stands at this time at the pinnacle of world power. It is a solemn moment for the American Democracy. For with primacy in power is also joined an awe-inspiring accountability to the future. If you look around you, you must feel not only the sense of duty done but also you must feel anxiety lest you fall below the level of achievement. Opportunity is here now, clear and shining for both our countries. To reject it or ignore it or fritter it away will bring upon us all the long reproaches of the after-time. It is necessary that constancy of mind, persistency of purpose, and the grand simplicity of decision shall guide and rule the conduct of the English-speaking peoples in peace as they did in war. We must, and I believe we shall, prove ourselves equal to this severe requirement.

When American military men approach some serious situation they are wont to write at the head of their directive the words "Overall Strategic Concept." There is wisdom in this, as it leads to clarity of thought. What then is the overall strategic concept which we should inscribe today? It is nothing less than the safety and welfare, the freedom and progress, of all the homes and families of all the men and women in all the lands. And here I speak particularly of the myriad cottage or apartment homes where the wage-earner strives amid the accidents and difficulties of life to guard his wife and children from privation and bring the family up in the fear of the Lord, or upon ethical conceptions which often play their potent part.

To give security to these countless homes, they must be shielded from the two gaunt marauders, war and tyranny. We all know the frightful disturbances in which the ordinary family is plunged when the curse of war swoops down upon the bread-winner and those for whom he works and contrives. The awful ruin of Europe, with all its vanished glories, and of large parts of Asia glares us in the eyes. When the designs of wicked men or the aggressive urge of mighty States dissolve over large areas the frame of civilized society, humble folk are confronted with difficulties with which they cannot cope. For them all is distorted, all is broken, even ground to pulp.

When I stand here this quiet afternoon I shudder to visualize what is actually happening to millions now and what is going to happen in this period when famine stalks the earth. None can compute what has been called "the unestimated sum of human pain." Our supreme task and duty is to guard the homes of the common people from the horrors and miseries of another war. We are all agreed on that.

…

In front of the iron curtain which lies across Europe are other causes for anxiety. In Italy the Communist Party is seriously hampered by having to support the Communist-trained Marshal Tito's claims to former Italian territory at the head of the Adriatic. Nevertheless the future of Italy hangs in the balance. Again one cannot

imagine a regenerated Europe without a strong France. All my public life I have worked for a strong France and I never lost faith in her destiny, even in the darkest hours. I will not lose faith now. However, in a great number of countries, far from the Russian frontiers and throughout the world, Communist fifth columns are established and work in complete unity and absolute obedience to the directions they receive from the Communist center. Except in the British Commonwealth and in the United States where Communism is in its infancy, the Communist parties or fifth columns constitute a growing challenge and peril to Christian civilization. These are somber facts for anyone to have to recite on the morrow of a victory gained by so much splendid comradeship in arms and in the cause of freedom and democracy; but we should be most unwise not to face them squarely while time remains.. .»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ

Кваліфікаційна робота за рівнем магістра

на тему:

АФОРИЗМИ ЯК «МАЛИЙ ЖАНР»: ТЕКСТ І КОНТЕКСТ У ПЕРЕКЛАДІ АФОРИЗМІВ ОСКАРА ВАЙЛДА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Студентки групи ФП 2221
Факультет управління енергетичними та економічними процесами
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська
Гринюк Юлії Віталіївни

Науковий керівник:
д. ф. н., проф. Власова Тетяна Іванівна

До захисту

«____»_____ _____ року
Завідувач кафедри
______________ професор Власова Т. І.

Національна шкала___________________
Кількість балів ______________________
Оцінка ЄКТС_______________________

Дніпро – 2023

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
UKRAINIAN STATE UNIVERSITY OF SCIENCE AND TECHNOLOGIES

DEPARTMENT OF PHILOLOGY AND TRANSLATION

Master's Degree Diploma Paper

APHORISMS AS THE "SMALL GENRE": THE TEXT AND THE CONTEXT IN THE TRANSLATION OF OSCAR WILDE'S LITERARY WORK

Group 2221
Faculty of Management of Energy and Economic Processes
Speciality 035 Philology
Specialization 035.041 Germanic Languages and Literatures (Translation Included), Major Language – English
Hryniuk Yuliia Vitaliivna

Research supervisor:
Vlasova Tetiana Ivanivna

Dnipro – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП 3

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЖАНРУ, ТЕКСТУ І КОНТЕКСТУ У СУЧАСНІЙ КРИТИЦІ 7

1.1 Студіювання афоризмів як «малого жанру» у художній літературі 7

1.2 Методологічні засади дослідження афоризмів у колі «малих жанрів» 16

Висновки до першого розділу 23

РОЗДІЛ II. СИНТЕЗ ПРОСТОТИ І СКЛАДНОСТІ: ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ АФОРИЗМІВ О. ВАЙЛДА 25

2.1 Творча постать О. Вайлда у контексті епохи: ідейні засади і своєрідність художньої картини світу письменника 25

2.2 Парадокс як літературна концепція і основа афористичного мислення О. Вайлда 33

2.3 Смислова інтерпретація афоризмів О. Вайлда у трансформаціях постмодернізму 38

Висновки до другого розділу 49

РОЗДІЛ III. ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПОШУКИ І СПРИЙНЯТТЯ ПЕРЕКЛАДІВ АФОРИЗМІВ О. ВАЙЛДА УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ 51

3.1 Перекладацькі підходи до вивчення жанрів художньої літератури постмодернізму кінця XX – початку XXI ст.: герменевтика, інтерпретація, синергетика 51

3.2 Особливості відтворення афоризмів О. Вайлда українською мовою 62

Висновки до третього розділу 85

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ 89

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 93

Додаток А 106

Додаток Б 114

Додаток В 115

Додаток Г 116

Додаток Д 117

ВСТУП

Попри універсальність функціювання і давню (або навіть прадавню) історію афоризм і дотепер не вирізняється загальноприйнятим розумінням своїх властивостей як малої текстової форми і усталених характеристик свого місця серед інших видів мінімальних текстів. Брак у студіюванні зазначених питань, а також у дослідженнях перекладу афоризмів українською мовою, що вимагає обов'язкового врахування культурних, лінгвістичних і літературних особливостей, обумовлює **актуальність** запропонованої розвідки, розширюючи таким чином обрії філологічної науки у тій її частині, яка фокусується на вивченні «малих жанрів» і специфіки їх функціювання у художньому дискурсі.

Одним із неперевершених і майже невичерпних джерел афоризмів постає життя і творчість визнаного естета, інтелектуала, «апологета краси» і «принца парадоксів» Оскара Вайлда (Oscar Wilde, 1854–1900) – ірландського поета і драматурга, світоглядні позиції та творчий метод якого вирізняють письменника не лише серед його сучасників, а й роблять знаковою фігурою у контексті постмодерністських пошуків сьогодення. Дотепність і гострий розум «майстра красномовства», прагнення до краси у всьому, зокрема слові, певна цинічність у підходах до творчості та її результатів уможливили ту глибину і несподіваність думки, яка маніфестує у короткому висловлюванні, парадоксально перетворюючи його на завершений «малий твір».

Проблема студіювання афоризму у його триєдності, що враховує поєднання ознак літературного жанру, малоформатного тексту[1] і універсального висловлювання, досліджена досить фрагментарно, хоча такий троякий підхід до суті афоризму дозволяє поглянути на це мовно-літературне

[1] Серед основних ознак малоформатного тексту визначають окремість, інтертекстуальність, прагматичну функційність, формальну і семантичну самодостатність, тематичну визначеність і завершеність [6, с. 147].

явище з ширшої перспективи, водночас тримаючи у фокусі дослідження ключові характеристики афоризму – стислість і завершеність думки. До того ж цікавим ракурсом презентованої праці постає транслатологічний вимір у відтворенні «малого жанру» афоризму українською мовою, що є непростим завданням з огляду на необхідність відтворення мовними засобами специфіки англійського гумору, парадоксальних суджень і філософської глибини одночасно. Очевидно, що культурні і контекстуальні відмінності, різні літературні традиції та особливості мовних конструкцій можуть значно впливати на точність і виразність реконструювання змісту оригіналу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота виконана на кафедрі філології та перекладу Українського державного університету науки і технологій у межах науково-дослідної теми «Теорія та методологія гуманітарних досліджень в умовах соціокультурних трансформацій початку XXI ст.».

Мета дослідження полягає в аргументуванні триєдиної природи афоризму, що поєднує ознаки жанрового утворення, малоформатного тексту й універсального висловлювання, експлікованого у творчості О. Вайлда, а також у визначенні контекстуальних особливостей перекладу його афоризмів українською мовою. Досягнення зазначеної мети зумовило розв'язання низки нижченаведених завдань:

(1) актуалізувати теоретико-методологічні підходи до дослідження афоризмів як «малого жанру» у проблемному полі сучасної гуманітаристики;

(2) проаналізувати роль і місце творчої постаті О. Вайлда у контексті епохи;

(3) експлікувати жанрову своєрідність афоризмів О. Вайлда і вказати на парадоксальний характер його афористичного мислення;

(4) продемонструвати оригінальність художньої картини світу О. Вайлда через смислову інтерпретацію авторських афоризмів митця у культурних трансформаціях постмодернізму;
(5) провести тематичний і кількісний аналіз вайлдівських афоризмів;
(6) виокремити перекладацькі прийоми і засоби для відтворення афоризмів О. Вайлда українською мовою зі збереженням їх змісту, стилю й естетичної цінності.

Об’єктом дослідження постають афоризми О. Вайлда як маніфестовані приклади функціювання «малого жанру» у художній літературі, **предметом** є особливості афористичного мислення письменника, його концептуальні й контекстуальні основи, а також транслатологічний вимір відтворення афоризмів О. Вайлда українською мовою.

Методи дослідження. У роботі застосовано міждисциплінарний підхід, що базується насамперед на поєднанні лінгвостилістичного, описового, контекстуального, герменевтичного, інтертекстуального, перекладацького аналізу, а також методу нового історизму, який полягає у розумінні інтелектуальної історії через літературу і літератури через її культурний контекст, із залученням загальнонаукових методів індукції, дедукції і синтезу.

Теоретико-методологічну основу дослідження формують наукові розвідки українських і зарубіжних дослідників, присвячені вивченню «малих жанрів», мінітекстів, зокрема афоризму в художньому дискурсі і поза ним (О. Анастасьєва [2; 3; 4], О. Бабенко [5; 6], В. Верлока [8], В. Луцик [18], І. Яремчук [28], T. Crosbie [55], M. S. Davis [56], J. Geary [64], C. Goddard [67], B. Grant [68], E. J. Gustafson [71], A. Hui [80], M. Maddocks [86], G. S. Morson [96; 97; 98], M. A. Peters [105], A. Rezaei [112], A. Snider [119], D. Szczesniak [125] та ін.), а також праці, у яких артикулюється оригінальність творчого синтезу О. Вайлда, особливості художнього світосприйняття письменника,

природа його дотепності й афористичного мислення (Ю. Абрамова [1], Г. Деркач [9], Ю. Радкевич [22], Т. Случак [23], Ю. Янченко [27], M. Bennett [41], K. Boyiopoulos [44], R. Breuer [46], J. P. Brown [47], S. Eltis [59], N. Frankel [63], P. Joseph [81], D. Mead [90], J. A. Quintus [106], S. Reader [108], S. Schmid [116], R. Scott [117], J. Sloan [118], K. Williams [153], Y. Yu [155] та ін.).

Теоретична цінність дослідження випливає зі спроби опрацювання «малого жанру» афоризму як триєдиного мовно-літературного явища, що самостійно функціює у художньому дискурсі та вирізняється стислістю і завершеністю думки. На мовно-літературному матеріалі творчого доробку О. Вайлда продемонстровано оригінальність і своєрідність афоризму, а також різні підходи до відтворення афоризмів українською мовою.

Практична цінність. Отримані результати можуть бути використані для підготовки лекційних і практичних курсів з історії зарубіжної літератури, зокрема західноєвропейського модернізму, естетизму. До того ж зауваження і коментарі, зазначені під час аналізу українськомовних перекладів афоризмів О. Вайлда, можуть бути враховані для укладання спеціальних збірників і антологій, а також написання кваліфікаційних робіт з перекладознавства.

Структура роботи. Магістерська кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 120 стор. Кількість використаних джерел – 155.

РОЗДІЛ І
ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ ЖАНРУ, ТЕКСТУ І КОНТЕКСТУ У СУЧАСНІЙ КРИТИЦІ

1.1 Студіювання афоризмів як «малого жанру» у художній літературі

Разом з іншими прозовими «малими» (короткими) літературними формами, як-от епіграми, апофегми, сентенції, анекдоти, притчі, прислів'я, оповіді, есе тощо, афористика залишається у фокусі досліджень сучасної гуманітаристики. Хоча афоризми досить поширені у літературі і популярні серед читачів, а також спонукають авторів до використання різноманітних стилістичних фігур, цьому явищу не приділяється належної уваги теоретиками літератури. Лише в останні десятиліття дослідники поволі починають заповнювати цю лакуну [125, с. 61]. Тож, своєрідність форми і оригінальність змісту афоризмів, що привертають увагу філологічної науки, з одного боку, своєю лаконічністю і завершеністю думки, а з іншого – універсальною образністю, філософською глибиною і дидактичністю, є сьогодні актуальним предметом різних дослідницьких студій, зокрема у царині вивчення семантичних, аксіологічних, стилістичних і лінгвокультурологічних характеристик афоризмів, їх прагматичних і функційних особливостей. Показово, що дотепер не існує навіть усталеного визначення власне поняття афоризму і тлумачення його статусу як специфічного мовно-літературного утворення [див.: 98], що спонукає до подальших наукових розвідок задля доповнення і оновлення наявних відомостей.

Цікаво, що «популярність» деяких особливостей афоризмів, зокрема «філософського» змісту, призводить до помилкового сприйняття їх як об'єктивних ознак жанру. Оскільки афоризми від початку використовувалися

правниками і, починаючи з Гіппократа[2], лікарями для задоволення комунікаційних потреб у своїй професійній діяльності, можна стверджувати, що різні групи користувачів цього жанру використовують його по-своєму – зі своїми особливостями і умовностями. У цьому контексті очевидно, що нові історичні умови використання загальних кодів мають збагатити жанр, додавши більше варіацій до його функціювання. Однак безперервність усіх функцій не можна вважати беззаперечною. Навпаки, вважається, що деякі способи використання стануть більш популярними у різні періоди історії жанру – існування загальних функцій може залежати від потреб історичних груп користувачів. Іншими словами, популярність одних рис над іншими є лише історичним розвитком афористичного жанру, і дослідники вважають, що слід уникати поширення сучасних характеристик на всю групу існуючих афористичних текстів [32, с. 30].

Лексема, що позначає це поняття (від грец. Αφορισμός – означення, вислів) вперше була вжита в «Афоризмах» Гіппократа (460–370 до н.е.), який у своїй праці надав низку положень стосовно окремих хвороб, мистецтва зцілення й медицини загалом [див.: 36, с. 165]. Перше речення його праці (грец. Ὁ βίος βραχύς, δὲ τέχνη μακρή) набуло неабиякого поширення і стало афоризмом, що тлумачиться як «життя коротке, мистецтво вічне». Пізніше цей афоризм був адаптований до фізичної науки, а потім трансформувався у різноманітні афоризми у філософії, моралі і літературі. Сьогодні під афоризмом у найширшому сенсі розуміють стисле красномовне висловлення істини.

Розквіт афористичної думки у європейській літературі припадає на XVII–XVIII ст., кінець XIX – початок XX ст. У ці періоди створюються відомі

[2] Перший афоризм Гіппократа в оригінальній формі має гармонійну композицію, що нагадує вірш [105, с. 2]. Афористичні висловлювання Гіппократа транслюють накопичену мудрість, усталені позиції і зрілість тогочасної медицини [33].

зразки літературної афористики, видаються книги дотепних висловів, зокрема "Oráculo Manual, y Arte de Prudencia. Sacada de los Aforismos que se discurre En las obras de Lorenço Gracián" (1647) Бальтасара Грасіан-і-Моралеса, "Réflexions ou sentences et maximes morales" (1665) Франсуа де Ларошфуко, "Pensées" (1669) Блеза Паскаля, "Les Caractères ou les Mœurs de ce siècle" (1687) Жана де Лабрюйєра, "Aphorismen" (1800) Георга Крістофа Ліхтенберга, "Introduction a la connaissance de l'espit humain", "Fragments" і "Reflexions et maximes" (1746) Люка де Вовенарга, "Produits de la civilisation perfectionnée – Maximes et pensées – Caractères et anecdotes" (1795) Себастьяна-Роша Ніколя де Шамфора, "Böse Weisheit Sprüche und Sprüchwörtliches" (1882–1885) Фрідріха Ніцше, "Die Spruche und die Widersprüche" (1909) і "Literatur und Lüge" (1929) Карла Krauса, "Rhumbs" (1926) і "Les Autres Rhumbs" (1934) Поля Валері та ін.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що у світовому культурно-літературному просторі афоризмам завжди приділялося достатньо уваги, що і призвело до популярності цього філософсько-художнього феномену популярним. Дотичними до створення й поширення афоризму були, окрім названих вище, Вольтер, Ґете, Мішель де Монтень, Монтеск'є, Жюль Ренар, Андре Моруа, Марк Твен, Оскар Вайлд, Артур Шопенгауер, Станіслав Єжи Лец, Бернард Шоу, Ральф Емерсон, Френсіс Бекон, Еразм Ротердамський та ін. Ларошфуко, наприклад, присвячував своє творче життя здебільшого афоризмам [див.: 102], що разом поєдналися у витончений філософсько-психологічний трактат про людську природу і слабкості. Водночас Єжи Леца цікавили насамперед соціальні проблеми, які він коментував у винятково дотепній і гострій формі. Афоризми Бекона глибокі і цікаві [див.: 119]. Багато авторів не нехтували використанням афоризмів у своїх творах, зокрема Вольтер, Ґете, Вайлд, Шоу, Твен, Моруа, Монтень, досягаючи таким чином відповідного рівня інтелектуальності й виразності тексту. На сучасному етапі

розвитку афористики виданням афоризмів присвячуються багатосторінкові книги, наприклад “The Oxford Book of Aphorisms” (ред. Дж. Гросс, 2003) [129], “Everything: A Book of Aphorisms” (ред. А. Гаспель, 2015) [61], “The Bed of Procrustes: Philosophical and Practical Aphorisms” (ред. Н. Талеб, 2016) [127], “Contemporary Aphorisms” (ред. Д. Ерсой, 2021) [54] та ін.

Найвідоміші автори афоризмів примоглися сформулювати нові істини коротко й промовисто. Майже кожен читач їхніх творів спочатку віддає належне концентрації зусиль і думки, зведеним у коротке «повідомлення», супроводжуваним «шоком радості й просвітлення», якими відзначається його реакція на це повідомлення. Здається, що такі автори намагаються досягти стислості висловлювання, яке відповідає миттєвому характеру їхніх прозрінь. Афоризми пістрявіють надією зберегти проблиски вічності у коротких висловах. Будь-хто, хто відгукнувся на зусилля авторів афоризмів, може оцінити спокусу дізнатися щось про те, як ці парадоксальні композиції досягають свого ефекту, особливо ті, які раз у раз руйнують самовдоволення читача [102, с. 42].

Стислість і лаконічність афоризму – його ключові характеристики – зафіксовані чи не у кожному словнику або науковій розвідці. Зокрема, *Collins Dictionary* дефініює афоризм як «коротке дотепне речення, що виражає загальну істину або коментар» [35]. Майже тотожне визначення можна знайти у *Cambridge Dictionary* – «коротке розумне висловлення, що має на меті виразити загальну істину» [34]. Б. Ґрант виокремлює «малість» (smallness) афоризму як його найголовнішу ознаку [68, с. 4]. О. Анастасьєва наголошує, що обумовлена жанровою своєрідністю, зокрема лаконічністю й високою інформативною щільністю, компресія притаманна англійськомовним афоризмам на усіх рівнях [4, с. 17]. Досить влучне визначення афоризму, яким ми будемо послуговуватися, наводять Е. Кущ і Д. Занькова – «стислий,

змістовно завершений авторський концептуальний вираз, який характеризується естетичною цінністю та здатністю здійснювати певний прагматичний вплив» [17, с. 292].

Афоризм, постаючи вербальним засобом вираження загальних суджень, є одним з найбільш помітних і продуктивних засобів і результатів мовної діяльності, вживаним у мові як сталий вираз або як фразовий текст / інтертекст (літературний жанр, репліка в тексті / разова цитата, крилатий вислів). Дж. Гірі у своїй книзі *The World in a Phrase: A Brief History of the Aphorism* (2005) називає афоризм найстарішим і найкоротшим видом літературного мистецтва. Гірі вирізняє п’ять законів функціювання афоризму: він має бути стислим, завершеним, авторським (індивідуальним), філософським і незвичним (несподіваним лінгвістично, психологічно, або навіть логічно) [64, с. 18–19].

Якщо про стислість, завершеність, індивідуальність і незвичність афоризмів пишуть чи не всі дослідники, то наявність філософської складової іноді виглядає дещо контраверсійно. Втім, філософська природа афоризму закладена у визначенні цього мовно-літературного явища як «короткого вислову, який потребує тлумачення» [80, с. 5], наведеного Е. Хуейем у його монографії *Theory of the Aphorism: From Confucius to Twitter* (2020), де дослідник демонструє, як деякі з найдавніших філософських текстів використовують афористичний стиль, вміщуючи короткі твердження, які потребують тлумачення, зокрема у досократиків (Геракліт, Парменід), ранній індуїстській літературі, Ведах, ранній китайській філософії (даоські тексти, зокрема «Даодецзін» і конфуціанські «Бесіди і судження»). Так, Хуей стверджує, що афоризми відіграли важливу роль в історії філософії і філософської традиції. Подібної думки дотримується і Б. Ґрант, розглядаючи афоризми як «основу філософських і релігійних текстів» [68, с. 1].

Зорієнтованість афоризмів на відображення авторського світобачення, як їх іманентна риса, продиктована тими соціокультурними, історичними й світоглядними парадигмами та умовами, за яких виникають афоризми. Авторський стиль в афоризмах маніфестує через низку відмінних рис, «огорнутих» авторською уявою, хоча деякі дослідники зазначають, що більшість наративів виникають з уявлень про реальний, а не уявний світ[3], нехай навіть коли ця реальність суб'єктивно сконструйована [31, с. 2]. У такому випадку доцільніше говорити про осмислення і трансляцію авторського досвіду, модифікованого наявними культурними моделями [76, с. 293]. Таким чином, афоризм, з одного боку, містить рефлекторні образи, а з іншого – оригінальний авторський задум. Очевидно, що продукування афоризмів є прерогативою обдарованих і талановитих особистостей, які поєднують максимальну конденсованість висловлення з чітко спрямованим впливом на реципієнта.

Втім, наявність автора або текстового джерела, що характерно для багатьох афоризмів (насамперед літературно-художніх[4]), виявляється не надто значущою для їх лінгвістичного аналізу, оскільки, по-перше, не має стосунку ані до змісту, ані до форми афоризму, бо зв'язок між ними – фонова асоціація, зумовлена екстралінгвістичними чинниками, а по-друге, не є іманентною через те, що відтворення у свідомості носіїв мови асоціативного зв'язку афоризму з його автором або текстовим джерелом не є регулярним і прямо залежить від

---

[3] М. Девіс пише, що справжніми «двигунами» інтелектуального життя є не реальні, а насамперед цікаві ідеї. Дослідник вивчає афоризм як найчистішу форму цікавих, непересічних ідей, що спонукають до роздумів. Він починає з дослідження мовного стилю афоризмів, їх переосмислення від оманливих поверхових структур до більш фундаментальних істин, їх психологічного і соціального впливу та статусу їхніх творців і розповсюджувачів, а також занепаду «концептуальної харизми» до форми кліше. Дослідження афоризмів розширюється до інтелектуального та культурного контекстів із розкриттям афористичних і наукових перспектив, а також подібностей (і відмінностей) між афористичними та постмодерністськими способами пізнання [56].

[4] Доволі широку класифікацію літературних афоризмів пропонує А. Ткаченко [25, с. 290], розрізняючи їх за походженням (анонімні, авторські), за способом висловлення (дефінітивні, лозунгові) і за змістовим наповненням (повчально-однозначні, парадоксально-багатозначні, практичної і теоретичної спрямованості).

характеру функціювання тієї чи іншої афористичної одиниці, яка може одночасно відтворюватися у промові одних носіїв мови як авторська – крилатий вираз, а у промові інших як позбавлена авторства – прислів’я. Досить цікаві і непередбачувані результати були нещодавно отримані після проведення експерименту, у якому перевірялося, чи достатньо лише посилання на джерело афоризму, щоб викликати поляризацію між різними групами реципієнтів, навіть на консенсусних позиціях, які не викликають розбіжностей. «Ефект атрибуції» джерела не був пов’язаний ані з освітою, ані часом, відведеним на роздуми над афоризмами, чи ідентифікацією з внутрішньою групою, довірою, дисонансом або ставленням. Отже, атрибуція джерела фундаментально заважає епістемологічному прогресу у дискусії через приналежність тверджень до певних джерел, що значно впливає на міркування щодо їхніх аргументів [див.: 132].

Як і будь-які мовно-літературні форми, афоризми не існують ізольовано. З огляду на їх приналежність до «малих жанрів» вони співвідносяться з різними малими текстовими формами, серед яких дослідники [18; 28; 83; 88; 89] виокремлюють декілька груп мінімальних текстів, нетотожних за якісними і кількісними параметрами: (1) паремії (прислів’я, народні прикмети і забобони, вислови «здорового глузду» тощо); (2) художні твори-мініатюри (епіграми, байки, віршовані мініатюрні форми, надкороткі есе тощо); (3) літературні вислови (сентенції, максими, грегерії, парадокси тощо, а також крилаті вирази); (4) однофразові тексти (слогани, заклики, девізи тощо); (5) класичні різновиди висловів (гноми, апофегми, хриї тощо); (6) національні різновиди малих текстів (фрашки, рубаї, хайку тощо). Афоризми у межах різних класифікаційних схем або повністю ототожнюються з тими чи іншими видами мінімальних текстів, або протиставляються їм, або вступають із ними

у певні відносини на основі різних структурних, смислових і функційних критеріїв.

Поширеним серед науковців способом виявлення власне ознак афоризму є його співвіднесення з прислів'ям. Так, А. Тейлор розглядає афоризм як один із видів літературних прислів'їв [126, с. 37]. Зосібна С. Швачко й І. Кобякова виокремлюють певні подібності між афоризмами і прислів'ями, як-от приналежність до творів «малих жанрів», автономність функціювання у певних тематичних ситуаціях, контекстуальність як цілісних одиниць, жанрова орієнтація на стандарт, аксіоматична функція у мові [26, с. 150]. Водночас між ними є і суттєві відмінності. Так, афоризми зазвичай є авторськими висловленнями, що відображають світоглядні позиції автора, прислів'я вважаються народними за своїм походженням, що зумовлює форму існування цих двох утворень: афоризми здебільшого відтворюються у письмовому мовленні, а прислів'я – в усному. Якщо прислів'я вирізняється особливо вдалим формулюванням, його можна назвати афоризмом [112, с. 1104]. Показово, що Г. С. Морсон наголошує на існуванні «афористичної свідомості» [див.: 96], яка відрізняється від сентенції, вислову, дотепу, гіпотези, думки і багатьох інших форм [97, с. 411], що цілком співвідноситься зі способом мислення О. Вайлда, «афористичному» стилю мислення якого віддають належне чимало сучасних дослідників [44; 108; 117]. У цьому контексті слід зазначити, що на виокремлення спільного й відмінного в афоризмах та інших малих текстових формах значно впливають національні традиції, що формувалися у різні часи під впливом переважно випадкових (екстралінгвістичних) чинників.

За зовнішньою формою афоризм є типовим судженням, тому афористика спирається на судження і працює не з образом, а з думкою. З іншого боку, оскільки афористичне висловлювання є об'єктом словесної художньої

творчості, в основі якої лежить мислення образами, то і зосібна афоризмі є образність, що «ховається» за судженням [3, с. 131]. Природа образності афористичного висловлювання може бути досить ємною та виразною, що досягається за рахунок певних елементів, які посилюють художній ефект. По-перше, більшість афоризмів мають цілком очевидне метафористичне забарвлення. Поняття, що лежать в основі афоризму, можуть бути пов'язані між собою за принципом асоціативного зв'язку. По-друге, афоризми можуть поставати мовною грою, різновидом якої є каламбур. Різні типи каламбурної гри (обігравання омонімічних і багатозначних слів, гра у друкарські помилки, використання новоутворених похідних слів, смислова взаємодія слів тощо) є базовими для мовного жарту. По-третє, через свою мінімалістичну форму афоризм розкривається в інтертекстуальних зв'язках з посиланням на джерело, цитату, автора тощо. Інтертекстуальні включення є трансформацією фразеологізмів, прислів'їв, приказок, впливаючи на семантичне значення афористичного тексту, збагачуючи його новими сенсами. І нарешті, смислова структура афоризму може бути «спотворена» порушенням причинно-наслідкових зв'язків, що спричиняє алогізм понять і перевернутість образів, тобто призводить до виникнення парадоксу, тому афоризми вибудовуються на ефектному «усуненні», що виявляє парадоксальність, несподіванку судження.

В основі афоризму лежить специфічна розумова операція, яка поєднує конкретний факт і мислиме його узагальнення, досвід і рефлексію, водночас реалізуючи особливий характер відносин між афоризмом і його реципієнтом, коли останній виявляється одночасно повноправним співавтором афористичного висловлювання. Саме тому, як на єдину домінанту афористичної жанрової форми, сучасна афористика вказує, насамперед, на особливе афористичне мислення [71; 152].

Показово, що афоризм з його традиційною антично-середньовічною формою тезисно-систематичного викладу певної суми знань трансформується до сьогодення в афористику літературну, яка генетично пов’язана із письмовою формою фіксації досвіду. Проте сучасне афористичне мислення, орієнтуючись на розуміння навколишнього світу, вбирає загальні спостереження і фіксує індивідуальні, конкретно пережиті факти. Письменницький досвід і рефлексія, що відображаються афористичним мисленням, відображаються у різноманітних жанрових різновидах афористичних виразів (філософема, каламбур, епіграма, анекдот тощо), залежно від теми, мети, форми висловлювання. Парадокс, абсурд, мовна гра, різні форми інтертекстуальності як фігури мислення стають творчим принципом, що організує текст афористичного висловлювання. Все це генетично пов’язане зі смисловим і стилістичним різноманіттям афористики XIX і XX ст., постаючи ознакою високої майстерності й елементом ідіостилю письменника.

1.2 Методологічні засади дослідження афоризмів у колі «малих жанрів»

Оновлення провідних парадигм сучасної гуманітаристики за рахунок методологічного інструментарію міждисциплінарних досліджень, що сприяє розширенню наукових потенцій вивчення специфічних мовно-літературних явищ, особливо у царині лінгвістики і літературознавства, постає загальною тенденцією розвитку гуманітарного знання. Так, актуальною проблемою лінгвістики тексту залишається власне лінгвістична кваліфікація і диференціація текстів, що вирізняються мінімальним обсягом за змістом і формою. Виокремлення таких текстів в об’єкт лінгвістичного дослідження відбулося порівняно недавно [50; 67; 130], тому на визначення їх лінгвостилістичної специфіки методологічно впливає існуюча традиція

вивчення стислих текстів, зокрема афористичних, у межах риторики, поетики і фольклористики. Важливо також, що експлікація лінгвістичної теорії мінімальних текстів ускладнюється їх помітними відмінностями в усному і письмовому дискурсах.

Мінімальний текст використовує одну з суттєвих характеристик семантики мовного вираження – імплікативну структуру, тобто ту властивість семантики тексту, яка дозволяє розвинути структуру узагальнення і зробити дидактичний висновок. Зокрема, в афоризмі задіяні смислові механізми створення узагальнення і розгортання структури узагальнення, а обсяг тексту немає значення для реалізації його основної прагматичної установки – функції узагальнення, систематизації та універсалізації. Саме форма мінімального тексту, що склалася у культурі багатьох народів, характеризується властивостями універсальності, узагальнення і систематизації (як, наприклад, у прислів'ях, приказках тощо).

Подібні дослідження насамперед фокусуються на універсальній одиниці текстів «малих жанрів» – реченні. Навіть більше, коли йдеться про «висловлення» (як у випадку з афоризмами), мовознавці розглядають речення-висловлення як діалектичну єдність [20, с. 15], наголошуючи на синонімічності цих понять [11; 19; 75]. Ключова функційна характеристика висловлення – взаєморозташування його елементів – сьогодні студіюється у різних площинах, акцентуючи увагу на порядку слів і його функцій в окремих типах речень [77], засобах тема-рематичного членування висловлення і логічного та емоційно-експресивного виокремлення інформації [19], перестановках елементів у словосполученні, висловленні [29; 42] тощо.

Втім, на тлі структурно-семантичного розмаїття мінітекстів у різних мовах (або навіть у різних етнічних і національних лінгвокультурах) розробка загальної лінгвістичної теорії мінімального тексту наразі передбачає звернення

насамперед до його універсальних різновидів (як у синхронії, так і у діахронії). Одним із таких різновидів мінімального тексту, очевидно, є афоризм, який у своєму класичному розумінні стислого узагальненого за змістом відокремленого вислову широко зустрічається у філософському, дидактичному і релігійному дискурсах різних лінгвокультур[5]. Сучасна афористика вирізняє низку аспектів т. зв. емпіричного розуміння афоризму, які виникли і розвивалися у різні часи і у різних національних (або інтернаціональних) традиціях, під впливом різних культурних напрямів і соціальних процесів, усередині парадигм наукового знання і лінгвокультур. Сьогодні актуальними аспектами емпіричної кваліфікації афоризму є його емпіричні розуміння, як-от літературно-філософське, літературно-художнє, науково-філософське, релігійно-літературне, поетико-риторичне, літературно-публіцистичне, народно-юридичне, народно-поетичне, повсякденно-мовне тощо. З огляду на завдання пропонованого дослідження нас цікавитимуть насамперед літературно-художні афоризми і їх експлікації у світоглядній парадигмі автора афоризму.

Хоча перші афоризми мали чітке народно-юридичне і поетико-риторичне спрямування, найбільшої популярності, а відповідно й найбільшої дослідницької уваги, отримали саме літературно-художні афоризми. Однак, попри багатовікову історію і статус певної універсалії афоризм не має сьогодні загальноприйнятого й верифікованого теоретичного розуміння його властивостей як різновиду тексту і місця у колі інших видів мінімальних

[5] Афоризми відбивають певні стереотипи поведінки, загальнолюдські, національні, групові й індивідуальні цінності. У них найбільш очевидно проявляється взаємозалежність мови і мислення. Прагматичний рівень афоризмів можна лише умовно відокремити від когнітивного. На цьому рівні відбувається створення мовних стратегій та кодів для реалізації цілей дискурсу. Водночас слід враховувати, що афоризм як самостійна одиниця, представлена у словниках поза контекстом, має самостійне значення і потенційні прагматичні установки. Практична реалізація цих установок відбувається тоді, коли афоризм вживається у мові як відтворювана одиниця. Для стилістичного рівня аналізу характерні такі лінгвістичні явища, як актуальне членування речення або надфразова єдність, які реалізуються повною мірою завдяки стилістичним прийомам, використаним у дискурсі [5, с. 49].

текстів. Характерна для цієї проблеми контраверсійність, продиктована різними теоретичними і методологічними підходами до студіювання афоризму у порівнянні, з одного боку, з іншими формами мінімальних текстів, зокрема прислів'ями [126], а з іншого – з малими літературними жанрами [26]. В останні роки робляться спроби ідентифікації і розмежування афоризмів і різноманітних малоформатних текстів у різних видах дискурсу: письмовому, усному, електронному. Водночас дослідження мовної природи і сутності афоризму як тексту переважно обмежується одним із можливих його трактувань: як літературного [8] або мовного жанру [2], цілісного тексту [13] або інтертексту [69] тощо. Цікаво, що спроби синтезувати всі можливі розуміння афоризму як типу тексту іноді призводять до абсолютизації однієї з його диференційних ознак, хоча ми будемо дотримуватися широкого погляду на афоризм як своєрідну гетерогенну структуру, враховуючи його триєдину сутність, у якій афоризм існує як жанр, малоформатний текст і універсальне висловлювання.

Неабиякого значення у дослідженні «малих жанрів», зокрема афоризму, набуває концепція нового історизму, метою якого є розуміння інтелектуальної історії через літературу і літератури через її культурний контекст. Це пов'язано насамперед з тим, що у дослідженнях «малих жанрів» важливо враховувати історичний й інтелектуальний контекст, що формує загальну світоглядну парадигму й експлікує еволюцію «малих жанрів», звертаючи увагу на зміни у структурі, мовному і змістовому наповненні. До того ж концепція нового історизму, яка дозволяє «пов'язати що завгодно з чим завгодно» [цит. за: 48, с. 21], уможливлює дослідження літературних творів минулих епох як певного модусу побудови нового суспільства (і не лише у соціальному плані), що може стати у нагоді, зокрема, для трактування афоризмів О. Вайлда крізь призму методологічних й концептуальних позицій сучасного мистецтва слова і науки

про нього, а також нових історико-культурних, соціальних, і найголовніше, історичних умов.

Ще одним згадуваним нами вище важливим аспектом у дослідженні афористики є універсальність афоризму і його здатність відповідати «духу епохи», що зближує афоризм і з наукою, і з мистецтвом, уможливлюючи органічну взаємодію принципів наукового і художнього пізнання світу. Тоді цілком закономірно, що багато видатних учених були водночас і творцями афоризмів. Достатньо згадати «родоначальника» афористики Гіппократа, авторів афористичних книг Б. Паскаля, Г. К. Ліхтенберга, Ґете, які були визнаними вченими свого часу. Так, афористика перебуває на стику науки і мистецтва, постаючи своєрідною ланкою між ними: виразність і образність зближують афоризм з художньою літературою, а синтез думок, встановлення зв'язку між явищами, точність і лаконічність споріднюють його з наукою[6]. Недарма до сьогодні існують прихильники теорії приналежності афоризмів не до літератури, а до науки, зокрема філософії [8; 68]. Проте, як було продемонстровано у попередньому підрозділі, більшість дослідників схильна розглядати афоризм як специфічне мовно-літературне явище, приналежне до «малих» жанрових форм, що і визначає методологічні підходи до його студіювання, які враховують специфіку функціювання таких форм у художньому дискурсі, а також їх контекстуальні, інтертекстуальні й транслатологічні [див.: 93; 99] виміри.

Показово, що сучасні методологічні підходи до студіювання афоризмів характеризуються певними зсувами у бік когнітивістики. Дослідники наголошують, що аналіз стану вивченості англійськомовної афористики і

---

[6] У цьому контексті доречно навести визначення афоризму, наданого Ю. Абрамовою. Його можна вважати одним із найоб'ємніших, але не вичерпних. Дослідниця поєднує декілька дефініцій і пропонує потрактовувати афоризм «як «короткий/лаконічний вислів/текст, завжди авторський, який містить у собі узагальнену, глибоку, іноді парадоксальну думку; це комунікативно-орієнтований, концептуально зумовлений продукт реалізації мовної системи в межах певної сфери спілкування, що володіє інформативно-змістовою та прагматичною сутністю» [1, с. 6–7].

ступеня розробленості окремих її аспектів дає підстави побачити необхідність проведення комплексного дослідження у прагматичному і когнітивному аспектах із залученням лінгвістичного синергетичного інструментарію. Так, застосування елементів когнітивного аналізу необхідне для розуміння того, як концепти формують концептосферу текстів певного жанру, а аналіз когнітивної складової афоризму розглядається як важливий вектор його комплексного дослідження. Зокрема, О. Анастасьєва вважає такий підхід доцільним, виходячи з розуміння специфіки природи феномену афоризму. Обґрунтованим постає застосування методу концептуального аналізу, у межах якого досліджується структура абстрактної сфери англомовного афоризму і мовленнєва реалізація його ключових концептів [30, с. 14].

В останні роки неабиякої популярності набувають дослідження афоризмів у соціологічній площині. Наприклад, у нещодавній розвідці Т. Кросбі і Дж. Гуіна пропонується новий підхід до пояснення «стійкості» деяких висловів – афоризмів, – а також аналіз їх «сили, обмежень і можливостей». Спираючись на сучасну критику, яка фокусується на афоризмах, дослідники демонструють, що певна привабливість класичних соціологічних текстів походить від їхньої форми, а особливо від їхньої опори на відносну автономність афоризмів. Досліджуючи «опіум для народу» К. Маркса, «залізну клітку» М. Вебера та, деякі інші соціологічні афоризми, вони враховують, що афоризми відіграють амбівалентну роль у соціологічній теорії: роблять твердження такими, що запам’ятовуються, навіть якщо вони потенційно надто спрощують складні аргументи; водночас це спрощення може бути відправною точкою «неправильного» прочитання і нового тлумачення [55, с. 381]. Таким чином, вихід за межі суто лінгвістичного опрацювання афоризмів свідчить про продуктивність і ефективність міждисциплінарного підходу в афористиці.

Оскільки об'єктом нашого дослідження постають афоризми з творчої скарбниці О. Вайлда, очевидно, вони обумовлені авторськими інтенціями, а також художніми і світоглядними парадигмами письменника, відомого своєю репутацією людини дотепної, кмітливої, гострої на язик, зі сформованою досить специфічною філософією мистецтва. Враховуючи зазначене, методологія запропонованого аналізу афоризмів на матеріалі текстів О. Вайлда полягає насамперед у виявленні та співвідношенні значення і сенсу афоризмів, включаючи декілька етапів: (1) відбір афоризмів з різноманітних текстових джерел; (2) визначення значення афоризму; (3) виявлення його прихованого сенсу, контекстуальних і лінгвостилістичних особливостей; (4) визначення співвідношення форми афоризму і його змісту у когнітивному вимірі; (5) переклад афоризмів українською мовою і перекладацький аналіз із порівнянням з оригінальною версією афоризму.

Постать і творча манера О. Вайлда, зрештою, визначають одночасно методологічну специфіку репрезентованого дослідження і його актуальність, що, безумовно, продиктована важливістю й злободенністю літературних здобутків письменника, автора численних афоризмів, які стали класикою світової літератури завдяки компактності і парадоксальності формулювань життєвих істин, стимулюванню читачів до роздумів і рефлексій, впливу на їх мислення і поведінку. Тож, актуалізація, збереження і популяризація культурної спадщини О. Вайлда через артикулювання афоризмів, їх мовних і художніх особливостей сприятимуть не лише розширенню літературного канону, але й формуванню парадигми «філософського» мислення.

Висновки до першого розділу

Унікальним надбанням будь-якого народу є його мова, мовленнєва творчість. У слові містяться величезні скарби людської мудрості, багатства століттями накопиченого досвіду. В афоризмах, як у будь-якій іншій формі словесного мистецтва, з особливою виразністю розкриваються справжні риси народного характеру, його історія, світовідчуття, суспільне життя, нескінченне різноманіття людських відносин. Афористика постає одним із неперевершених засобів образно-мовленнєвого вираження мудрості; сукупністю інтелектуальних висловів, «одягнених» у лаконічну і досконалу форму. Як специфічний різновид жанру літературної творчості афоризм є по суті риторичним утворенням.

Рисами, що вирізняють афоризми серед суміжних «малих жанрів», постають глибина думки, що прагне істини; узагальненість, що синтезує факти і стимулює формування висновків; стислість і завершеність думки, що часто дозволяє афоризму сприйматися поза контекстом; досконалість форми і гранична чіткість; художність, створювана стилістичними засобами тощо. Релевантними ознаками афоризму як представника «малих жанрів» також постають «надслівна» форма, номінативність, дискурсивна автономність, ідіоматичність, стійкість вживання, а також рекурентність, що дозволяє афоризму відтворюватися у різних контекстах. Водночас універсальність функціювання афоризму є його визначальною рисою, вирізняючи його серед фразеологізмів і сталих виразів.

Інтерес до афористики зумовлений саме універсальністю афоризмів і їх відповідністю запитам суспільства. Вони однаково близькі до науки і мистецтва, вишукано поєднуючи принципи наукової і художньої творчості. Тому цілком закономірно, що чимало видатних учених були водночас авторами афоризмів (зокрема, Паскаль, Ґете, Ліхтенберг). Виразність і

образність наближають афоризми до художньої літератури, а синтез думок, зв'язок між явищами, точність і лаконізм ріднять з наукою.

Змістова частина афоризму зазвичай містить імпліцитну інформацію, що уможливлює застосування ефекту несподіваності. Попри те, що афоризми є короткими висловлюваннями, структурно вирізняється тенденція до ритмізації їх структури. За своєю побудовою афоризми, як правило, складаються з двох частин: конкретної думки і кінцевого висновку, у якому зазвичай міститься оцінка ідеї авторської інтерпретації. Композиційний афоризм досить часто містить протиріччя, яке зазвичай усувається у самому афоризмі.

Проблема дефініювання афоризму у колі «малих жанрів» обумовлена змістовою і формальною гнучкістю цього мовно-літературного феномена, а також значним різноманіттям наукових підходів до його студіювання і верифікації. Так, у сучасній гуманітаристиці для вивчення афоризму застосовуються, зокрема, лінгвокультурологічний, прагматичний, лінгвофункційний, літературознавчий, лінгвокогнітивний та ін. підходи, що свідчить про пильну увагу з боку вчених до феномену «малого жанру» афоризму як особливої мовно-літературної конструкції. Проте відсутність узгодженості у розробці теорії афоризму сьогодні не дозволяє говорити про його комплексе дослідження, а значить, залишає більше можливостей для нових наукових рефлексій.

РОЗДІЛ ІІ
СИНТЕЗ ПРОСТОТИ І СКЛАДНОСТІ: ЖАНРОВА СВОЄРІДНІСТЬ АФОРИЗМІВ О. ВАЙЛДА

2.1 Творча постать О. Вайлда у контексті епохи: ідейні засади і своєрідність художньої картини світу письменника

З наближенням кінця XIX ст. – періоду значних досягнень у культурі і мистецтві, науці і техніці [див.: 78; 101], століття, яке подарувало світові плеяду видатних письменників і поетів, музикантів і художників, архітекторів, вчених, винахідників, авантюристів і політиків[7], – європейська, зокрема англійська, література зазнає певних трансформацій, репрезентуючи новий підхід до творчого процесу. Реалістичний, соціально спрямований тип художнього мислення витісняється ідеями індивідуалізму[8] і естетизму[9], які виникли на руїнах ідеології, що обумовлена прагматичними обставинами, утилітарними потребами, соціально-економічними чинниками, політичними, релігійними і моральними установками. Тепер замість прихильників індустріалізації, звиклих до суворих умов праці, сповнених боротьби і енергії, літературний тон задають ті представники буржуазії, які отримали свої статки у спадок, не доклавши для цього особливих зусиль, мають купу вільного часу

[7] У політичному житті XIX ст. вирізняється , з одного боку, небаченим укріпленням міжнародних зв'язків, а з іншого – кількістю і тривалістю воєн [91, с. 165].

[8] Індивідуалізм (фр. individualisme, від лат. individuum – неподільне) – моральний, політичний і соціальний світогляд (філософія, ідеологія), що підкреслює індивідуальну свободу, першочергове значення особистості, особисту незалежність у межах конституційного правопорядку. Індивідуалізм протиставляється ідеї і практиці придушення особистості суспільством чи державою та є протилежністю колективізму. Розуміння свободи особистості невідокремлене від естетизації індивідуалізму, а культ краси як найвищої цінності найчастіше просякнутий аморалізмом. Англійський естетизм – найяскравіша форма естетизму, багато теорій і положень якої, розроблених в Англії, продовжують виявлятися і діяти в інших країнах та інших напрямах, зокрема романтизм і модернізм, об'єднаних відмежуванням мистецтва від соціальних проблем.

[9] Естетизм (грец. Αισθητός – розумний; др.-грец. Αίσθάνομαι – відчувати; αίσθητικός – той, що має стосунок до почуттів) – напрям у мистецтві кінця XIX – початку XX ст., що виник в Англії як реакція на стриманий стиль вікторіанської доби. Основним філософським підґрунтям цього погляду була ідея мистецтва заради мистецтва, сформульована ще в античні часи. Представники напряму віддавали перевагу мистецтву над життям. Естетизм став противагою реалізму.

і отримують можливість насолоджуватися вишуканими творами мистецтва, витонченою поезією, модою, шукаючи у всьому естетичне, а не прагматичне задоволення. У таких умовах виникає і новий тип літератури – література витончених переживань і швидкоплинних вражень, продиктована індивідуалістичним мистецтвом, еротизмом, культом настроїв. Проте магістральна тема епохи – суспільний устрій, перемога над експлуататорами, непривабливе становище робітничого класу – не зникає з літератури, але соціальний вимір, у який вона занурена, також набуває естетичного забарвлення[10].

Тож, до кінця XIX – початку XX ст. образ світу, що склався у свідомості людства за останні кілька століть, почав стрімко руйнуватися під впливом науково-технічної революції. У міру того, як змінювався навколишній світ, переінакшувалися й основні уявлення про людське життя, що призвело до кризи ідей, відомої як декаданс[11] – явище, ширше за факт літературного процесу, певний спосіб мислення, що характеризується переосмисленням усіх колишніх цінностей і скасуванням норм у сподіванні «породжувати нове життя» [39, с. xvii]. У цей період набуває актуальності філософія Шопенгауера і Ніцше, які вклоняються надлюдині. У мистецтві запанував модерн[12], а його

---

[10] Естетизм виявився своєрідною реакцією на капіталістичний розвиток, пов'язаний з науково-технічною революцією і промисловим прогресом. Основа теорії була закладена Чарльзом Дарвіном у «Походженні видів шляхом природного відбору» ("On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life", 1859) і Гербертом Спенсером з його «соціальним дарвінізмом» у працях «Принципи соціології» ("The Principles of Sociology", 1876–1896) і «Принципи етики» ("The Principles of Ethics", 1879–1893). У цей час в Англії набуває поширення філософія Фрідріха Ніцше, яка затверджувала сильну особистість, ненависть до соціалізму і різке неприйняття війни. Таким чином, філософія Спенсера і Ніцше значно вплинули на британський шовінізм. Естетизм став певною формою життя у Великій Британії, нормою поведінки, світогляду і ставлення до життєвих пріоритетів.

[11] Декаданс (лат. cadere «падіння», «тонути», фр. décadence «занепад») – загальна назва кризових явищ у мистецтві та культурі кінця XIX – початку XX ст.

[12] Модернізм (італ. modernismo – «сучасна течія»; лат. modernus – «сучасний, недавній») – напрям у мистецтві, що характеризується запереченням попередників, руйнуванням усталених уявлень, традиційних ідей, форм, жанрів і пошуком нових способів сприйняття та відображення дійсності. Під модернізмом також розуміють зміни у літературі, архітектурі і мистецтві наприкінці XIX – початку XX ст., спрямовані на розрив із попередніми художніми традиціями, прагнення до нового, умовність стилю, пошук і оновлення художніх форм.

основна течія – символізм, що зародився у Франції в середині XIX ст. (Шарль Бодлер, Поль Верлен, Артюр Рембо), розквітає у літературі північних країн (Генрік Ібсен у Норвегії, Моріс Метерлінк і Еміль Верхарн у Бельгії). Модерністи прагнули писати про нове і по-новому, що поліпшувало навички письма і вводило у літературу нові теми, включно з раніше забороненими («аморальні», теологічні), якими, як вважалося, не мали перейматися світські люди.

Найвпливовішими постатями того часу були Джон Раскін (John Ruskin, 1819–1900), який виходив з ідеалу красивого життя, закликаючи суспільство до старих ремісничих форм виробництва і повстаючи проти індустріалізму і капіталізму; Вільям Россетті (William Michael Rossetti, 1829–1919) – один з перших членів Братства прерафаелітів, що боролося проти умовностей вікторіанської епохи, академічних традицій і сліпого наслідування класичним зразкам; Вільям Моріс (William Morris, 1834–1896), автор романів «Мрія Джона Болла» (“A Dream of John Ball”, 1888) і «Новини нізвідкіля, або епоха спокою» (“News from Nowhere or An Epoch of Rest”, 1891), захисник соціалізму і водночас завзятий естет, засновник Руху мистецтв і ремесл; Роберт Браунінг (Robert Browning, 1812–1889), для поезій якого характерний напружений інтерес до суб’єктивних морально-психологічних душевних конфліктів, та ін.

Найодіознішим представником свого часу постає Оскар Вайлд (Oscar Wilde, 1854–1900) – явище світового масштабу, один із найвідоміших драматургів пізнього Вікторіанського періоду, ключова постать європейського естетизму і модернізму, «король життя» і «принц парадоксів», «катехізис декадентської філософії», який у своєму листі-сповіді до «Бозі» (Лорда Альфреда Дуґласа) (“De Profundis”, 1897) і романі «Портрет Доріана Грея» (“The Picture of Dorian Gray”, 1890) створив «релігію краси» і культ звільняючого вимислу, які проголосив єдиною реальністю мистецтва,

стверджуючи, що саме мистецтво створює життя, а не навпаки. Вайлд належить до тієї категорії митців, які переосмислюючи світ і себе у ньому, «протистоять будь-яким контекстам» [100, с. xxiii]. Надихаючись ідеями Раскіна, Россетті та інших естетів, Вайлд писав про необхідність наповнити життя красою, але не відштовхуючи сучасну цивілізацію, стверджував, що «сюрчок паротягу не налякає митця». Він також заперечував етичний аспект мистецтва: до кінця 1880-х років естетичні погляди Вайлда перетворилися на систему, протилежну системі Раскіна, на поклоніння всьому «штучному», а мистецтво стало протистояти природі, адже для Вайлда природа – це те, що потребує художнього доопрацювання і «дистиляції» через естетику. Дослідники зауважують, що оригінальність письменника перебуває у площині його «епатажної самосвідомості, з якої він запозичував нові методи вираження, аби протистояти культурі, де вони міцно вкорінені» [118, с. 10].

Філософські погляди Ніцше були близькі вайлдівським, адже подібність між їхніми концепціями істини, естетичного досвіду, індивідуалізму та етики очевидна. Їхні надзвичайно провокаційні, афористичні стилі привертали увагу критиків – від Томаса Манна до Патріка Бріджвотера і Джулії Превітт Браун. Проте такі уподібнення часто фокусувалися на біографічних паралелях. Насправді ж паралелі між Вайлдом і Ніцше зосереджені на їхньому романтичному індивідуалізмі і спільній вірі у те, що людина «стає собою» через естетичний досвід. Чотири програмові твори – ніцшевські «Антихрист» (1888) і «Сутінки ідолів» (1889), а також вайлдівські «Душа людини за соціалізму» (1891) і «Критик як митець» (1891) – визначають романтичний індивідуалізм через вражаюче подібне, світське сприйняття Ісуса, водночас стилістично ілюструючи спосіб актуалізації романтичної особистості через досвід літературного мистецтва [79, с. 202].

Вайлда пам’ятають і знають насамперед як автора яскравих парадоксів, витончених віршів, блискучих епіграм і численних афоризмів, творця казок з промовистими назвами, як-от «Соловей і троянда» (“The Nightingale and the Rose”, 1888), «Велетень себелюбець» (“The Selfish Giant”, 1888), «Щасливий принц» (“Happy Prince”, 1888), «Зоряний хлопчик» (“The Star-Child”, 1891), «День народження інфанти» (“The Birthday of the Infanta”, опубл. 1923); п’єс – «Віра, або Нігілісти» (“Vera; or, The Nihilists”, 1880), “Соломея” (“Salome”, 1891), «Жінка, не варта уваги» (“A Woman of No Importance”, 1893), «Падуанська герцогиня» (“The Duchess of Padua”, 1893); легковажних комедій – «Віяло леді Віндермір» (“Lady Windermere’s Fan”, 1892), «Ідеальний чоловік» (“An Ideal Husband”, 1895), «Як важливо бути серйозним» (“The Importance of Being Earnest”, 1895) та ін. У всіх перелічених творах так чи інакше відбивається естетика декадансу, дендизму, а також відлунюється походження і виховання автора. Вайлд народився у протестантській родині хірурга-офтальмолога і вушного лікаря та світської дами, яка писала вірші. Він чудово знав стародавні мови, любив читати Софокла й Еврипіда. У 24 роки написав свою першу поему «Равенна» (“Ravenna”, 1878), за яку отримав літературну премію.

Ідеї та настрої своєї епохи Вайлд епатажно висловлював у своєму житті – у своєму стилі і зовнішності. Водночас, постаючи одним з найбільш парадоксальних мислителів в історії людства, письменник усе життя протистояв світові офіційного та громадській думці. Все тривіальне його дратувало, все потворне – відштовхувало. Саме тому дослідники наголошують, що для Вайлда філософія естетизму невідокремлена від філософії дендизму[13] – своєрідного соціокультурного типу поведінки чоловіків, які «надають важливого значення естетиці зовнішнього вигляду, витонченій мові,

---

[13] Дендизм Вайлда ламав усі стандарти поведінки у вікторіанському суспільстві, а його блискучий зовнішній вигляд поєднувався з внутрішнім «байронівським» дендизмом [9, с. 338].

невимушеним хобі, ведуть неробітний спосіб життя і плекають культ самих себе» [116, с. 82]. Важливо, що поняття краси для письменника пов'язане не лише з природними категоріями, але і з результатами людської діяльності – модою, мистецтвом, манерами тощо. Єдиний притулок від вульгарності, нудьги і одноманітності Вайлд з юних років вбачав у Мистецтві (це слово він завжди писав з великої літери). Мистецтво ніколи не уявлялося йому засобом боротьби, а здавалося притулком краси, де завжди багато радості і трохи забуття, де хоча б на мить можна забути всі чвари і жахіття світу.

Знайомство українського читача з творчістю Вайлда почалося з першої ґрунтовної праці про письменника українською мовою, опублікованої у серпневому і вересневому номерах часопису «Літературно-науковий вісник» за 1923 р. Авторка статті підписалася прізвищем «І. Федоренко», за яким «ховалася» письменниця Іванна-Кароліна Федорович-Малицька (1893–1945), більш відома під псевдонімом Дарія Віконська, яка також багато перекладала Вайлда, поклавши початок україномовній вайлдіані [27, с. 137–138]. Цікаво, що Федорович-Малицька досить критично ставилася до головного творіння Вайлда – роману про Доріана Грея. Критикиня стверджувала, що на тексті твору фатально позначилося насамперед те, що роман був написаний на замовлення американського часопису: «Природно, що річ, писана на замовлення, не могла бути на висоті інших його творів. Авторові згори визначено розмір повісті, чому й належить приписувати немалу кількість сторін, непотрібних для розвою акції, або що стоять просто на перешкоді їй» [цит. за: 24, с. 140].

Водночас деякі культурологи, віддаючи належне освіченості й інтелектуалізму Вайлда, визначають його не лише як письменника, автора художніх творів і афоризмів, майстра неперевершених парадоксів, але і як дослідника. О. Оніщенко вважає, що формально будь-який вчений, наукові

інтереси якого можна пов'язати з феноменом естетичного, апелює до вайлдівських публічних лекцій. Культурологиня наголошує, що їх осмислення насамперед у контексті «класичних» положень естетизму давало підґрунтя для інтерпретації парадоксів Вайлда, що, зрештою, сприяло загостренню його провокаційного образу: «[т]акий орієнтир повністю «вписувався» у контекст традиційного підходу осмислення сутності естетизму, що ґрунтувався на ідеї «чистого мистецтва», а отже природно відкидав питання функціональності» [21, с. 12]. На нашу думку, таке бачення здається цілком суголосним тим світоглядним принципам і наративам, які вирізняли Вайлда серед інших митців, оприявнюючи його інтелектуальні здібності, якими він вправно маніпулював і у житті, і у мистецтві.

Дійсно, попри певні усталені уявленням про Вайлда як дилетанта і денді, сучасні дослідники дедалі більше звертаються до нього як до серйозного філософа і соціального критика, який сприяв «підриву» традиційних цінностей вікторіанської літератури і суспільства, постаючи непримиренним прихильником анархізму, соціалізму й фемінізму [59]. Соціально-політична позиція Вайлда вирізнялася контраверсійністю так само, як і його мистецтво[14]. Вікторіанське суспільство керувалося – можливо навіть визначалося – категоріями пристойності, респектабельності, практичності, промисловості і самообмеження. Культурою управляло те, що М. Вебер пізніше назве протестантською етикою: елементи протестантської, особливо кальвіністської, теології заохочували звички до затятої праці, тверезості, дисципліни і ощадливості і водночас наділяли матеріальний успіх почуттям моральної значущості. Таким чином, вона диктувала повністю упорядковане і сплановане

[14] Хоча гасло «мистецтво заради мистецтва» закликає до звільнення від практичних потреб і цілей, британський естетизм, апологетом якого був Вайлд, по суті, не чужий соціальному життю. Для Вайлда естетична критика ніколи не втрачає своєї актуальності у публічному дискурсі [155, с. 37].

життя, заохочуючи дисципліну і стриманість як чесноти і розглядаючи всі спонтанні радості як підозрілі, а то й гріховні.

Вайлд відкидав подібні погляди, щоразу завдаючи удару по капіталізму не тільки на рівні економіки, але й на рівні цінностей. У своєму відомому есе «Душа людини за соціалізму» ("The Soul of Man under Socialism", 1891) [148], опублікованому у журналі *The Fortnightly Review*, Вайлд писав, що чесноти бідних можуть бути визнані і гідними жалю, однак вважав, що людина не може жити погано годована тварина. Водночас Вайлд декларував, що марнотратний бідняк, напевно, і є справжньою. особистістю. Доброчесного ж бідняка, звичайно, можна жаліти, але ним не можна захоплюватися. Таким чином, письменник вихваляв не обачність, а поблажливість, не старанність, а задоволення, не приниження, а гордість, не самообмеження, а самоствердження, не шанобливість, а гідність. Вайлд прославляв дозвілля, надмірності, земні радощі, фізичне задоволення, а також красу, знаходячи в останній альтернативну систему цінностей, не залежну від міркувань моралі і користі, незалежної від вимог суспільної дисципліни чи капіталістичного ринку[15].

З огляду на мету і завдання представленої розвідки, нас насамперед цікавитиме вайлдівська афористика, експлікована у творчості митця. Достатньо показово, що дослідники і до сьогодні не мають суголосної думки щодо ключового результату вираження особливого способу мислення Вайлда:

[15] Естетизм Вайлда перебуває у тісному зв'язку з концепцією гедонізму, прагненням радіти життю і красі, розчиненій у ньому. Гедонізм представлявся у вигляді естетичної позиції, яка проголошувала насолоду вищим благом, до якого зводиться існування. Початок гедонізму було покладено ще у Стародавній Греції, де прагнення щохвилинної насолоди розглядалося як рушійний початок у людині. Найбільшого розвитку гедонізм отримав в Англії в останнє десятиліття XIX ст., пройшовши дві стадії. Перша – активне епікурейство, яке проголошувало активність, повноцінність життя, не визнаючи абсурду й імморалізму. Цієї позиції дотримувався Волтер Патер (Walter Horatio Pater, 1839–1894), вчитель Вайлда, творчість якого, однак, була схильна до іншого, пасивного епікурейства, заснованого на відсутності будь-яких цінностей, пишній галантності, дендизмі і навіть шокуванні. Теорія гедонізму тісно пов'язана з епатуванням моралі і цінностей, що віджили, з проголошенням свободи в усьому. Митці-естети вважали відмову мистецтва від політичних і громадянських тем проявом і неодмінною умовою свободи творчості.

афоризми, епіграми, дотепи, фрази, приказки, філософії чи сентенції. Думки критиків відрізняються, залежно від їхнього визначення цих термінів і оцінок творчості Вайлда. Зокрема, В.-Г. Оден зараховує його разом із Ніцше і Ларошфуко до «аристократичного» канону афористів. Інші відносять його до нижчої сфери епіграми. Так, М. Дж. Коен називає Вайлда «імператором епіграм» [131, с. 1]. Треті вважають, що письменник навмисно плутає «сліди»: У. Еко, наприклад, називає Вайлда «безглуздим автором, денді, який не розрізняє афоризми, зворотні афоризми і парадокси, допоки йому вдається *épater le bourgeois*» [57, с. 72]. Останнє твердження суголосне Г. С. Морсону, який принижує героїв Вайлда на тій підставі, що їхня мова є лише «дотепністю» [див. 108, с. 53]. Хоча, здається, саме це приваблює читачів і захоплених шанувальників творчих знахідок Вайлда у всьому світі. Зрештою, аналіз стислих форм творчості Вайлда (хоч як би вони не називалися) може бути важливим не лише з суто художньої перспективи, але стати певним внеском в уточнення жанрової приналежності цих форм, заснованих на парадоксальному мисленні автора і поєднанні змістової несподіванки з її вербальним вираженням.

2.2 Парадокс як літературна концепція і основа афористичного мислення О. Вайлда

Парадокс у мистецтві у його широкому розумінні покликаний увиразнити конфлікт між чуттєвою інформацією та інтелектом, оприявнюючи різні концепції, які за звичайних умов не можуть співіснувати. Парадоксальними можуть бути принципи, ідеї або практики створення фантастичних чи невідповідних образів, ефектів у живописі, скульптурі, літературі, кіно, театрі тощо за допомогою неприродних або ірраціональних зіставлень і поєднань. Парадокс – це насамперед «твердження», яке здається

суперечливим або абсурдним, але насправді є дійсним або істинним. Глобально слід розрізняти логічні й риторичні парадокси.

Нас насамперед цікавитиме художній парадокс як різновид риторичного, що функціює у художньому дискурсі, і зазвичай проявляється на лексико-стилістичному рівні. Дослідники наголошують, що стилістичні особливості художнього парадоксу продиктовані тими протиріччями, які обумовлені планом змісту, а не планом вираження, що підкорюється логіці висловлювання [14, с. 194]. Саме ця властивість художнього парадоксу дозволяє зараховувати його до «фігури думки», а не фігури слова [12, с. 35]. Стилістичний прийом, що лежить в основі парадоксального висловлювання, визначає його функційні особливості, виокремлюючи антитезний, оксюмороновий, перифразний і каламбурний парадокси. Яскравим прикладом художнього парадоксу, реалізованого на рівні висловлювання, постає, зокрема, афористична конструкція “When the gods wish to punish us, they answer our prayers” – «Коли боги хочуть покарати нас, вони прислухаються до наших молитов» з вайлдівського «Ідеального чоловіка». Розгорнуті текстові парадокси знаходимо у «Кентервільському привиді» і «Портреті Доріана Грея», що свідчить про те, що функціювання парадоксу не обмежується лише фразеологічним або синтаксичним рівнем[16] [14, с. 194–195].

У літературі парадоксом (що є риторичною фігурою) зазвичай є аномальне зіставлення невідповідностей заради вражаючого ефекту або несподіваного осяяння [111, с. 4]. Він функціонує як метод літературної композиції і аналізу, що передбачає вивчення очевидно суперечливих тверджень і висновків, які покликані їх узгодити або пояснити їх наявність.

[16] Парадокс функціює на усіх рівнях художнього тексту: на рівні словосполучення, речення, мікроконтексту, макроконтексту і метаконтексту – т. зв. культурологічний парадокс. Стилістичний парадокс створюється різними лексичними засобами (оксюморон, антитеза, перифраз, каламбур тощо) [14, с. 199–200]. Вирізняється також герменевтичний парадокс і його різновиди, металептичний і комунікативний парадокси, парадигма осмислення яких подібна до герменевтичного кола [див.: 7].

Парадокси у літературних текстах можуть бути експліковані у власне парадоксі художньої літератури – філософській дилемі, яка порушує питання потужного емоційного впливу вигаданого світу і персонажів на читачів. Основне питання полягає у тому, як і чому на людей впливають речі, яких насправді не існує? [95]. Парадокс спирається на передумови, які на перший погляд здаються правдивими, але за детальнішого обговорення породжують протиріччя. Хоча емоційне переживання вигаданих речей загалом артикулювалося у філософії ще за часів Платона [103, с. 6–7], поняття парадоксу вперше було запропоноване і обґрунтоване К. Редфордом і М. Вестоном у 1975 р.[17] [107].

Літературними (риторичними) парадоксами іноді рясніють пасажі відомих письменників. Більша частина творів фокусується на ситуативному парадоксі. Так, Ґілберт Кіт Честертон, Франсуа Рабле, Міґель де Сервантес, Лоренс Стерн, Хорхе-Луїс Борхес вважаються майстрами ситуації і словесного парадоксу. Зовсім не випадковим видається й активне використання парадоксів Вайлдом, затятим борцем зі старими образами, ідеями і наративами, адже «[п]арадокс доводить неможливість функціонування застарілих форм мислення і готує підґрунтя для виникнення нових, хоча сам не несе в собі революційного начала, потрібного для становлення нової світоглядної системи» [15, с. 312]. Парадокси у творчості Вайлда особливо помітні у роботах, написаних з 1887 по 1895 рр., коли вони стали їх центром, однак не раніше, коли Вайлд писав «досить неоригінальні поезії, трагедії і казки» [46, с. 224], і аж ніяк не після цього періоду[18].

---

[17] Хоча феномен художнього співпереживання супроводжує історію літератури від самого спочатку, онтологічні підстави цього феномену почали проблематизуватися тільки з 1970-х років – у вигляді теорій «парадоксу художньої літератури», ініційованих К. Редфордом.

[18] У творчості Вайлда розрізняють два періоди. Більшість творів найрізноманітніших жанрів було написано у перший період (1881–1895 рр.): вірші, естетичні трактати, казки, єдиний роман «Портрет Доріана Грея», драма «Соломея» і комедії. До другого періоду (1895–1898 рр.) належать лише твори, у яких повною мірою відбилася духовна криза, пережита письменником в останні роки його життя (“De Profundis”, «Балада Редінзької в’язниці» (“The Ballad of Reading Gaol”)).

Парадокси Вайлда стали своєрідним виявом його парадигми естетизму Цілком очевидно, що за дотепними парадоксами, які зрештою виявилися життєздатнішими за ідеї естетизму, абсолютизованими у творчості Вайлда, можна розгледіти рідкісне глибоке розуміння світу, явищ природи і завдань справжнього мистецтва, функцій художньої критики, аналізу літературних явищ тощо. Парадоксальна, насамперед афористична, форма маніфестації думки дивовижним чином лише посилила вплив Вайлда на сучасників і нащадків, навіть тих, хто затято критикував його естетику.

Амбівалентність у трактуванні й сприйнятті творчої особистості Вайлда та його підходів до художнього вираження своїх ідеологічних постулатів і до сьогодні обумовлює певну невизначеність щодо ролі і місця письменника у розмаїтій палітрі видатних явищ світової літератури. М. Беннет, аналізуючи вайлдівську філософію життя і мистецтва, доходить висновку, що складно остаточно стверджувати, наскільки Вайлд був відвертим і справжнім у своїй безмежній дотепності, особистому дендизмі, декадентстві, а також у його творах. Вайлдівська “The Truth of Masks” [149] увиразнює його власне самоусвідомлення багатьох масок і облич правди і самопрезентацію. З огляду на зазначене виникає важливе питання: чи був Вайлд серйозним мислителем, який носив маску дотепного естета? Чи навпаки, Вайлд був дотепним естетом у масці серйозного мислителя? Або, чи був Вайлд серйозним естетом, який носив маску дотепного мислителя? Чи, навпаки, Вайлд був дотепним мислителем, який носив маску серйозного естета? Знайомлячись з Вайлдом – і відчуваючи, що його блиск і дотепність завжди тримають його на крок попереду від інших, особливо тих, хто намагається його притиснути, – усі ці чотири твердження, напевно, одночасно й абсолютно правдиві, і хибні. Навіть через понад століття дослідники Вайлда, театрали і випадкові читачі все ще захоплюються розумом письменника [41, с. 1–2].

Саме особливий склад розуму дозволяв Вайлдові миттєво реагувати на зміни у навколишньому світі, надаючи їм витонченої оцінки у неперевершених афоризмах, парадоксальних і влучних, як самé мистецтво. Оскільки «автори афоризмів полюбляють парадокси» [86, с. 171], цей синтез простоти і складності, який з одного боку, ідеально вписується у певну картину світу реципієнта, а з іншого – змушує переосмислити власне буття, породжує особливий тип репрезентації дійсності, маніфестованої у, здавалося б, несумісних і непоєднуваних категоріях.

Вайлд прекрасно відчував чарівність парадоксу, коли, як відомо, пожартував, що «парадокс – це правда, яка стоїть на голові, щоб привернути увагу». Оригінальність вайлдівських поглядів особливо контрастує на тлі «модних фасадів» надцивілізованого вікторіанського суспільства, де серйозне не вважається серйозним, а тривіальне – тривіальним. Парадокси Вайлда часто справляють враження банальностей, перевернутих догори дригом. Майстерне володіння парадоксом не лише як способом мислення, але і як стилістичним засобом завжди вирізняло письменника серед інших.

Афористичну творчість Вайлда можна розглядати як приклад усвідомленої жанрової своєрідності, що поєднує простоту і складність. Вайлд володів унікальним талантом створювати лаконічні, зворушливі й інтелектуальні вислови, які в епатажній манері відображали складність людського життя і моральних питань [10]. Одним з основних аспектів, який естетично й змістовно наповнює афоризми Вайлда, є їх «удавана» простота. Письменник здатний повідомляти складні ідеї, філософські концепції і соціальні коментарі у декількох словесних зворотах. Він майстерно використовує гумор, іронію і сарказм для транслювання глибоких сенсів і задумів простими і впізнаваними фразами. Ця «простота» робить афоризми

Вайлда доступними для широкого кола читачів і дозволяє їм легко сприймати і асимілювати ідеї автора.

Втім, афоризми Вайлда не позбавлені складності жанрової структури і мовного вираження. Вони потребують уваги і вдумливого зосередження, оскільки часто містять глибокий підтекст і розкриваються через різні шари сенсу, парадоксальність мислення, інтертекстуальні зв'язки тощо. Для цього Вайлд використовує метафори, алегорії, антитези тощо, створюючи багатозначні і витончені афоризми, які не завжди можна однозначно інтерпретувати. Це викликає зацікавлення і стимулює читача до більш глибокого осмислення і розуміння тих меседжів, які закладені автором у таких конструкціях.

2.3 Смислова інтерпретація афоризмів О. Вайлда у трансформаціях постмодернізму

У листі до лорда Альфреда Дугласа або «Бозі», як його називав Вайлд, письменник писав: "I have said of myself that I was one who stood in symbolic relations to the art and culture of my age" [136, c. 9] – «Я казав про себе, що став символом мистецтва і культури свого століття»[19]. Проте історики визначили дещо іншу роль письменника, який на тривалий час став «символом декадентського руху» [51, c. 317]. Опинившись у центрі уваги своїх сучасників, через століття після смерті, він посів місце серед письменників, які стали іконою світової постмодерністської літератури. Твори Вайлда не втратили своєї актуальності для читачів і сучасних критиків, так само як і інтерес до його приватного життя.

Підхід, який ми використовуємо у нашій науковій розвідці, базується на перспективах нового історизму, який втілений у «девіз нового історизму, 'я

[19] Якщо не зазначено іншого, переклад оригінальних текстів належить авторці розвідки.

можу пов'язати що завгодно з чим завгодно'» [48, с. 21]. За такого підходу літературні твори минулого розуміються як спосіб побудови нового суспільства [45], а у нашому дослідженні сприяє формуванню сучасного розуміння афоризмів Вайлда. За використання наукового історизму важливо дослідити життя автора, його соціальне оточення і думки тогочасного суспільства й пов'язати цю інформацію з літературним твором [84, с. 175].

Особистості Вайлда присвячено чимало мистецьких творів. Наприкінці XX ст. та на початку XXI ст. світ побачили роман-біографія британського письменника П. Акройда «Заповіт Оскара Вайлда», біографія Р. Елмана «Оскар Вайлд», «Поцілунок Юди» Д. Хейра, «Винахід кохання» Т. Стоппарда[20], фільми Б. Гілберта «Вайлд» та О. Паркера «Доріан Грей», де у постаті головного героя останньої у зазначеному переліку стрічки вгадуються характерні риси письменника. Незгасний інтерес до приватного життя письменника зумовлений насамперед тим, що митець відображав у своїй творчості багато особистого, а його сповнені символізму тексти сприяють «більш поетичному трактуванню мови, що викликають емоції, створюють [загальну] атмосферу і художнього героя» [114, с. 61].

З погляду сучасної культури О. Вайлд є уособленням постмодерністського персонажу, незважаючи на те, що його геній жив і творив у культурному просторі на перетині XIX–XX ст. Наш інтерес щодо інтерпретації афоризмів крізь призму постмодерністських трансформацій зумовлений тим, що світоглядні ідеї вайлдівських часів та епохи постмодернізму мають очевидну подібність, адже за цих часів відбувається переосмислення навколишньої дійсності, змінюється уявлення про сенс, мету та призначення людської діяльності та ролі пізнання. Характерними рисами на перетині століть постають невіра у конструктивно-творчі здібності людини,

[20] П'єса присвячена професору латини та поетові Вікторіанської доби з Кембриджу А. Е. Хаусмену. Проте образ Вайлда у творі має важливе смислове значення.

песимізм, історичний і соціальний скептицизм. Попри досить критичні зауваги у бік людства, Вайлд щиро бажав вдосконалення суспільства, зауважуючи про важливість естетизму у житті людини: «[естетизм] насправді має стати частиною життя людей… Я маю на увазі людину, яка працює своїми руками; і не тільки руками, а головою і серцем. Зло, яке творить техніка, полягає не лише в наслідках її роботи, але й у тому, що вона робить машинами самих людей. А ми бажаємо, щоб вони були митцями, тобто людьми» [104, с. 144].

У своїй експозиції естетизму Вайлд застосовує філософію у більш універсальному сенсі, наголошуючи на позитивному впливі естетизму на життя людини поза межами простої майстерності. Подібно до того, як машини, що масово виробляють матеріали за допомогою втручання людської думки, називаються «злом», Вайлд засуджує людей, які діють як метафоричні машини, запрограмовані поводитися відповідно до суспільних уявлень про пристойність, не дозволяючи собі діяти вільно аби досягати найвищого щастя.

У цей час популярності набуває філософія Ніцше, якого через сто років дослідники постмодернізму назвуть «пророком постмодерну» [65, с. 337]. Цікаво, що таку думку поділяють як критики, так і симпатики цього періоду. Так, Дж. Габермас у “The Philosophical Discourse of Modernity”, оприявнюючи критичні погляди на постмодернізм, зазначає: «Ніцше звертається до досвіду саморозкриття децентрованої суб’єктивності, звільненої від усіх обмежень пізнавальної та цілеспрямованої діяльності, усіх імперативів стосовно користі та моралі. «Злам» принципу індивідуації стає шляхом втечі від сучасності» [72, с. 94].

Виглядає так, що вайлдівська філософія естетизму відображає основні постмодерністські тенденції, а саме ігровий початок та парадоксальність мислення. Постмодерністи запозичили у Вайлда подоланий еклектизм та на новому історичному етапі розвитку естетсько-декаденського ідеалу

«дисгармонійної» краси спробували створити новий канон художнього твору. Власне і саме життя письменника нагадувало постмодерністську гру: парадоксальне мислення спричиняло до руйнування або стирання кордонів між раціональним та ірраціональним, між химерою і дійсністю, правдою і вигадкою. Так само як і людина постмодерну, погляд і думки Вайлда були звернені на самого себе, адже він сам зруйнував культуру та світобудову. Письменник був змушений жити у власній «бульбашці», начепивши на себе ярмо відлюдника, що відображалося у його поведінці та способі мислення, розуміючи, що гра в естетство неминуче призведе до трагедії самотності.

Тема, що привертала і продовжує привертати увагу дослідників, не лише у зв’язку з скандальним судовим засіданням, але й впливом на долю і творчість Вайлда, – стосунки письменника з Бозі, що знайшли своє відображення в елітарній та масовій культурі. Звернемося до деяких найяскравіших зразків постмодернізму, присвячених цій темі. Одним з таких доробків є п’єса Т. Стоппарда «Винахід кохання». Головний герой твору англійський вчений Хаусмен після смерті потрапляє на берег річки Стікс, де зустрічає своїх знайомих з Оксфорду і розмірковує про кохання. Вайлд з’являється на сторінках твору як абсолют кохання, виправдовуючи всі прояви почуття. Саме він, за задумом Стоппарда, покликаний пояснити Хаусмену справжнє значення любові: “[…] before Plato could describe love, the loved one had to be invented. We would never love anybody if we could see past our invention” [124, c. 104] – «Перш ніж Платон зміг описати кохання, потрібно було винайти коханого. Ми б не знали кохання, якби могли бачити далі власного винаходу» (переклад наш). Саме ця репліка допомагає зрозуміти назву твору та знаходиться в основі його конфлікту. Тобто той, кого ми кохаємо, це наше власне породження: “Bosie is my creation, my poem. In the mirror of invention, love discovered itself. Then we saw what we had made – the piece of ice in the fist you cannot hold or let go” (там

само) – «Бозі – моє творіння, моя поема. У відображенні винаходу з'явилося кохання. Тоді ми зрозуміли, що створили: крижина у руці, якої не можна позбавитися, але й не можна зберегти». На сторінках п'єси Вайлд підсумовує, що поет кохає без сумнівів і щасливий вмінням перетворювати життя на мистецтво, натомість вчений завжди сповнений сумнівів, які позбавлені справжнього життя. На думку Вайлда, нічого у житті не варто того, щоб за ним шкодувати: "Better a fallen rocket than never a burst of light" [124, с. 105] – «Краще бути ракетою, що впала, ніж жити без спалахів».

Важливою заувагою щодо подібності культури постмодернізму до культури вайлдівських часів є те, що перша, завдячуючи своїй симулятивності, здатності до копіювання, додає образу письменника поволоки міфічності: "I had genius, brilliancy, daring, I took charge of my own myth…" [124, с. 96] – «У мене був геній, блиск, сміливість, я взяв на себе відповідальність за свій власний міф…». Масова культура базується на повторюваності та маніпулятивності, що є характерними рисами міфології, а «постмодерна міфологія маніпулює міфами, щоб породити сучасну рефлексію» [94, с. 17–18]. У масовій свідомості ім'я Вайлда асоціюється з одностатевими коханням, скандалами, гострим гумором, епатажем, гедонізмом, естетством, парадоксами і афоризмами. У постмодерністській свідомості міфогенний образ завжди відповідає масовому сприйняттю тієї чи іншої особистості, що можна пояснити епохою, адже у постмодерні зацікавленість мас у приватному житті відомих людей надзвичайно висока: «Віртуалізація постмодерної культури спричинена швидким і агресивним розвитком мас-медіа, інтернет-культури, збільшенням актуальної інформації в геометричній прогресії» [16, с. 50].

Ще одна п'єса, основний сюжет якої так само зав'язаний на відносинах Вайлда і Бозі, – «Поцілунок Юди» Д. Хейра. Центральні події твору відбуваються після судового розгляду та звинувачення Вайлда у содомії. Суд

виносить суворий вирок письменнику, засудивши його до ув'язнення, що поклало край блискучій кар'єрі автора, а оприлюднення факту одностатевого зв'язку спричинило появу нового ідола у гомосексуальних колах. Основою для створення п'єси, автор визначив особливості парадоксального мислення Вайлда, адже стосунки письменника і Бозі ґрунтуються на незаперечному парадоксі. Хейр вибудовує історію, звертаючись до вайлдівського і біблійного міфів: Бозі – сучасний Юда, який зраджує Вайлда, а останній стає праобразом Христа, який вибачає зраду.

Якщо зосередити увагу на постаті Вайлда як персонажі постмодернізму варто звернути увагу на роман П. Акройда «Заповіт Оскара Вайлда», де автор, керуючись постмодерністським уявленням про те, що сучасну цивілізацію може врятувати лише культура, використовує обидва тексти: власний і вайлдівський, «змішуючи» їх. Основна ідея автора – висловити свої думки щодо покликання та ролі письменника, використовуючи щоденник Вайлда. Таке звернення або запозичення тексту письменника нагадує віртуальний путівник, який допомагає читачеві опинитися в ірреальному світі тих чи інших часів.

Попри те, що істина, починаючи з давніх часів і до сьогодні отримує різне потрактування, у постмодерні вона розуміється, як пошуки кохання, адже «любов – це цінність. що залишається поза ринком» [40, с. 683]. Кохання стає умовою щастя, яке не можна купити, єдиним об'єктом бажання, а його безцінність посилює метафізичний характер і перетворюється на символ присутності, трансцендентності та безсмертя. Саме у намаганнях зрозуміти кохання, спробах осмислити його, розчинитися, проте не загубитися у почутті, «проявляється» Вайлд, який стає словом, текстом для буття та культурою. Його афоризми – це завжди гра розуму, своєрідний лабіринт, близький до постмодерністського гіпертексту, де «хаотичні системи виглядають

випадковими або невпорядкованими, [проте] вони містять порядок, який існує в нелінійній формі» [134, с. 10]. Таку думку доводять афоризми автора, які не втрачають актуальності у сучасному світі. Попри те, що влучні вислови письменника торкаються усіх сфер життя, зазначимо ті, які отримали найбільшої уваги Вайлда. Так, значна кількість афоризмів присвячена темі кохання:

(1) "You like every one; that is to say, you are indifferent to every one" ("The Picture of Dorian Gray", c. 12) – «Ти любиш всіх, а любити всіх – означає не любити нікого. Тобі всі однаково байдужі». Афоризм який сприймається таким, що існує поза часом, адже справжні симпатія, турбота чи зв'язок вимагають розбірливості, оскільки не можуть бути невибірковими. Тобто людина, якій хтось щиро подобається, повинна мати певні ціннісні якості, що не може виражатися у симпатії до кожного без особливої проникливості чи емоційного відгуку.

(2) "Those who are faithful know only the trivial side of love: it is the faithless who know love's tragedies" ("The Picture of Dorian Gray", c. 16) – «Ті, хто вірний, знають лише тривіальну сторону любові: невірні знають трагедії любові». Цей афоризм суперечить нашому уявленню про любов і вірність, а тому сприймається неоднозначно. Автор ставить під сумнів загальноприйняте уявлення про щастя та любов. Він співвідносить банальність з вірністю, висловлюючи негативне ставлення щодо відсутності драматизму у любовних стосунках. Тобто стверджується, що пізнати істину можна лише через моральний злочин або гріхопадіння, під яким розуміється «трагедія». Проте саме трагедії урізноманітнюють та сприяють зацікавленню життям.

(3) "Men always want to be a woman's first love. That is their clumsy vanity … women have a more subtle instinct about things. What we like is to be a man's last romance" ("A woman of no importance", c. 29) – «Чоловіки завжди хочуть

бути першим коханням жінки. Це їх незграбне марнославство... жінки мають більш тонке чуття. Нам подобається бути останнім романом чоловіка». Основна ідея, на нашу думку, полягає у тому, що і чоловіки, і жінки прагнуть стати особливими у житті одне одного, але обирають різні способи досягнення мети. Очевидно, що мораль вайлдівських часів вимагала цноти від жінки до шлюбу, що й втілено у афоризмі. Жінки ж показані більш практичними і, бажаючи спокійного життя, прагнуть міцного шлюбу з чоловіком, який залишиться поряд до останніх днів і розділить усі радощі і печалі.

(4) “When you really want love you will find it waiting for you” (“De Profundis”, с. 8) – «Якщо ви дійсно прагнете кохання, ви побачите, що воно чекає на вас». Як правило, сильне бажання отримати щось штовхає до мети. Отже, якщо ціль, якої прагне людина, пошук коханого або коханої, то в решті пошуки закінчуються отриманням бажаного.

Для постмодерної літератури важливий персонаж, який буде втілювати ідеї стосовно усвідомлення дійсності, того, про що вже зазначалося раніше. Щодо ігрового моменту, то у постмодернізмі він посідає одне з найвизначніших місць, оскільки персонаж завжди грає у пошуки істини. Так само життя письменника нагадувало гру, основна мета якої був пошук персонажа, в якого, на нетривалий час, втілювався і Вайлд: від образів денді та Саломеї до Христа-художника у “De Profundis”. Такі перевтілення наштовхують на думку, що автор намагався усвідомити трагічність життя та власну катастрофу. Подекуди здається, що письменник прагнув передати свій досвід, але видався «набагато меншим індивідуалом, ніж його часто визначають» [43, с. 1]. Поглинений створеними образами, Вайлд «сипле» афоризмами, що вміщують життєві настанови, які вкладає у вуста художніх героїв своїх творів, наприклад:

(5) “One can survive everything, nowadays, except death, and live down everything except a good reputation” (“A Woman of No Importance”, c. 24) – «У наш час можна пережити все, крім смерті, і знищити все, крім доброї репутації». Афоризм містить каламбур, адже пережити смерть неможливо. Щодо репутації, то, очевидно, що втратити нематеріальне, яке підкріплене загальною думкою, складніше. Проте, у наш час, коли засоби масової інформації мають надзвичайний вплив на споживача, однієї неправдивої новини достатньо, щоб репутації була вщент знищена. У підсумку, якщо перша частина афоризму – беззаперечна, то друга сприймається неоднозначно.

(6) “There is only one thing in the world worse than being talked about, and that is not being talked about” (“The Picture of Dorian Gray”, c. 6) – «Коли про вас говорять, то гірше за це може бути тільки одне – коли про вас не говорять». Цей афоризм насамперед стосується людей, які прагнули стати відомими і врешті досягли мети. Навіть брудні плітки сприяють популярності, натомість мовчання призводить до забуття.

О. Вайлд був справжнім гедоністом[21], зазначаючи “I put all my genius into my life; I put only my talent into my works” [66, c. 18] – «Я вклав увесь мій геній у власне життя; я вклав у мої твори лише свій талант». Проте варто зазначити, що пізніше, у своєму “De Profundis” він відмовляється від цих слів і визнає, що лише через біль і смуток можна досягти справжнього благородства душі:

(7) “Pleasure for the beautiful body, but pain for the beautiful soul” (“De Profundis”, c. 16) – «Насолода – для прекрасного тіла, але біль – для прекрасної душі». Вікторіанське суспільство було відоме своїм гедоністичним способом життя, хоча і визнавалося високоморальним, дотримуючись суворого соціального кодексу. До ув’язнення життя Вайлда нагадувало суцільне свято,

[21] Термін «гедонізм» походить від грецького слова ἡδονή (hēdonē), що означає насолоду, «задоволення собою та розкутий або ліберальний погляд на мораль сексу».

де він був головним персонажем. З цього періоду відомими стають його егоцентричні афоризми:

(8) “I don’t at all like knowing what people say of me behind my back. It makes me far too conceited” (“An Ideal Husband”, c. 94) – «Я зовсім не хочу знати, що говорять за моєю спиною – я і без того про себе достатньо високої думки». Скромність ніколи не була притаманною письменнику чеснотою, що доводять його слова, які він промовив на митниці, перетинаючи кордон Сполучених Штатів:

(9) “I have nothing to declare except my genius” [74, c. 88] – «Мені нічого декларувати, окрім мого генія». Закиди від міщан щодо його способу життя, письменник вважав недоцільними і дріб’язковими, зазначаючи:

(10) “The public is wonderfully tolerant. It forgives everything except genius” [62, c. 64] – «Публіка надзвичайно толерантна. Вона вибачає все, окрім генія».

На окрему увагу заслуговують афоризми, які пов’язані зі сприйняттям письменником жінок та визначенням їх місця у суспільстві, адже «здається, неможливо вивчати Вайлда, не розглядаючи його у зв’язку з феміністичною політикою» [122, c. 242]. Враховуючи епоху, в якій жив і творив автор, його висловлювання не були аж надто радикальними, проте у сучасному світі вони сприймаються як сексистські та повсякчас піддаються критиці:

(11) “No woman is a genius. Women are a decorative sex. They never have anything to say, but they say it charmingly. Women represent the triumph of matter over mind, just as men represent the triumph of mind over morals” (“The Picture of Dorian Gray”, c. 36) – «Жінка не може бути генієм. Жіноцтво – декоративна стать. Жінки ніколи не мають чого сказати світові, але кажуть, і то чарівно. Вони уособлюють торжество матерії над розумом, так само як чоловіки – торжество розуму над мораллю». Вікторіанська Англія вайлдівських часів жила на передодні революційних політичних, літературних і соціальних змін,

зокрема у приписі гендерних ролей і «жіночому питанні». Тогочасні консервативні погляди на гендерні ролі вимагали, щоб жінка випромінювала чесноти, займалася домашнім господарством, піклувалася про дітей, виконувала роль служниці для свого чоловіка, а найголовніше – стала «моральним вартовим суспільства» [154, c. 46]. Проте такий традиційний погляд піддавався критиці та стикався з викликами, адже «попри всі свої, здавалося б, прописані кодекси поведінки та глибоко вкорінені традиції, Вікторіанське суспільство перебувало під сильним впливом епохи реформ і прогресу» у царині науки, економіки та гендерної політики [154, c. 47]. Вимоги жінок щодо отримання прав у цей період порушили багатовікову соціальну ієрархію, залишаючи невизначеною нову роль жінки у суспільстві. Науковці схиляються до думки, що Вайлду все ж притаманне «консервативне гендерне упередження, що діє навіть у прогресивних колах того періоду» [92, c. 157].

Проте критики письменника зазнавали і чоловіки. Варто зауважити, що на відміну від «жіночої» теми, афоризми Вайлда, які стосуються «чоловічої» тематики, у сучасному світі не визнаються занадто радикальними та трактуються однозначно, зокрема:

(12) “All men are monsters. The only thing to do is to feed the wretches well” (“Lady Windermere’s Fan”, c. 18) – «Всі чоловіки – чудовиська. Залишається одне – добре годувати нікчем». Автор не торкається емоційного сприйняття чоловіків, а зазначає лише про їх фізичні потреби.

Твори Вайлда мають глибокий філософський сенс, що доводять численні наукові розвідки, присвячені цій темі, серед яких робота П. Аквієна про спорідненість між текстами письменника та думками Ніцше [37], а також останні дослідження, що порушують тему платонізму Вайлда [60; 113]. На особливу увагу заслуговує дослідження «Правда про маски» Дж. Вайтлі, яке покликане «розгледіти» у постаті письменника серйозного філософа та

показати, що теорії Вайлда все ще актуальні у наш «поверховий» постмодерністський вік. Основною ідеєю Вайтлі у його переоцінці внеску Вайлда у філософію є концепція симулякру: протиставляючи ідеалістичній спадщині Платона і Гегеля, Вайтлі показує, що Вайлд переконфігуровує істину як парадоксальну «правду масок» і, як Ніцше, стверджує, що (визвольна) «сила фальшивого» або симулякрів, просто «образи, які більше не відносяться ні до чого іншого, крім самих себе» [135, с. 16]. Про те, що філософія мала неабияке значення у житті письменника та впливала на його творчість, свідчать його афоризми, які не втратили своєї актуальності і сприймаються не як архаїзми, а швидше роздуми сучасного мислителя:

(13) “Philosophy teaches us to bear with equanimity the misfortunes of others” [58, с. 9] – «Філософія вчить нас незворушно ставитися до невдач інших».

Отже, Вайлд виявився близьким постмодернізму не випадково: він сам стає персонажем, за допомогою якого постмодерністи намагаються усвідомити навколишню дійсність. Оскільки постмодернізм змішав елітарну культуру з масовою, витончені афоризми Вайлда стали текстами масової культури, а масова культура – цитатою з Вайлда.

Висновки до другого розділу

Естетичне освоєння дійсності – одна з основних місій, яку може виконувати літературний текст, що незалежно від його жанру, є результатом авторської фантазії, яка спрямована на естетичний вплив на читача різними стилістичними засобами, слугуючи головній меті емоціогенності. Серед всіх засобів впливу одним з ключових постає парадокс як певна естетична категорія. Мета парадоксу полягає в тому, щоб вказати на істину через твердження, які суперечать одне одному. Парадокс є самосуперечливим твердженням, оскільки часто одночасно містить два твердження – істинні та

неістинні одночасно. Привабливість парадоксів полягає в тому, що, якими б суперечливими не здавалися, вони містять певну долю істини, що робить їх чудовим засобом для вираження іронії і є особливо актуальним для афористичної творчості Вайлда.

Афоризми Вайлда як експлікація «малого жанру» постають унікальним синтезом простоти і складності у своїй жанровій своєрідності. З одного боку, вони приваблюють читачів «простотою» форми, а з іншого – вимагають інтелектуальних зусиль для розкриття їхнього глибинного смислу, вражаючи парадоксальним поєднанням ідей. Саме такий синтез вирізняє афоризми письменника серед інших «малих форм», роблячи їх неперевершеними зразками мистецтва слова, які надовго залишають відбиток у серцях і думках.

Аналізуючи зв’язок вайлдівського естетизму з постмодернізмом, у першу чергу варто звернутися до причин інтересу постмодерної культури до образу британського письменника, який став наприкінці XX ст. персонажем, за допомогою якого постмодерністи намагалися усвідомити навколишню дійсність.

У презентованій роботі ми позиціонуємо Вайлда не як попередника постмодернізму чи постмодерніста, а скоріше як людину, яка використовує ідеї та практики, які сьогодні вважаються постмодерністськими. Творчість Вайлда актуальна у сучасному контексті постмодерністських пошуків, про що зазначали багато критиків. Занепокоєння щодо правильності трактування творів письменника полягає лише у тому, що мистецькі теорії Вайлда традиційно ґрунтуються на естетичному русі XIX ст., тому потрібні певні зусилля, принаймні поза межами історичного підходу, щоб виправдати увагу до них критиків-постмодерністів.

РОЗДІЛ ІІІ
ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ПОШУКИ І СПРИЙНЯТТЯ ПЕРЕКЛАДІВ АФОРИЗМІВ О. ВАЙЛДА УКРАЇНСЬКОЮ МОВУ

3.1 Перекладацькі підходи до вивчення жанрів художньої літератури постмодернізму кінця XX – початку XXI ст.: герменевтика, інтерпретація, синергетика

Перекладацькі підходи до вивчення жанрів художньої літератури постмодернізму кінця XX – початку XXI ст. зумовлені складністю і різноманітністю текстів цієї епохи і включають герменевтику, інтерпретацію та синергетику. Розглянемо кожен з підходів окремо.

Герменевтика – наука про розуміння та інтерпретацію текстів. У контексті перекладу постмодерністської літератури, герменевтика ставиться як спроба розкрити глибокі значення тексту, з'ясувати авторський замисел і передати його у мові перекладу. Це вимагає від перекладача глибокого розуміння культурних, історичних і філософських контекстів джерельного тексту.

Інтерпретація – особистий підхід перекладача до тексту, вибір конкретних стратегій і методів перекладу з метою передачі основних ідей і стилю оригіналу. У випадку з постмодернізмом, де текст може бути наповнений амбівалентністю, інтертекстуальністю і грою словами, інтерпретація стає ключовим інструментом для створення адекватного перекладу.

Синергетика – наука про взаємодію і взаємозв'язок складових системи. У контексті перекладу, синергетика розглядає текст як складну систему, де всі компоненти взаємодіють між собою. Перекладач, використовуючи

синергетичний підхід, прагне досягти гармонії в тексті перекладу, зберігаючи взаємозв'язки між різними елементами оригіналу.

Переклад справедливо вважають «творчим заходом», оскільки творчість усе більше вважається повсюдною у людській діяльності і не обмежує своєю назвою лише тих, хто працює у сфері мистецтва [87, с. 31], адже не лише виробництво текстів (і загалом значень) є творчим процесом, але й розуміння, за яким стоїть індивідуальна особистість. Перекладач використовує креативність у всіх типах текстів, щоб забезпечити еквівалентність, особливо необхідну в культурних ситуаціях, через нездатність мови ідеально передати значення, а також різницю між Я та Іншим, які зберігають їхні специфічні ідентичності і не зливаються у недиференційовану матрицю [53].

Головним завданням перекладача є довести, що він зрозумів зміст тексту. Єдиний спосіб це зробити – здійснити переклад, скерований на вихідну мову. Переклад сенсу – це герменевтична операція інтерпретації сенсу. Переклад – це розкриття назустріч Іншому, розширення кордонів рідної мови, збагачення її за рахунок мови Іншої [109]. Влучно пояснює роль перекладу П. Рикер, зазначаючи, що це парадоксальний досвід служіння двом панам: чужій мові і своєму читачеві в його бажанні привласнити щось нове [там само]. Перекладацькі підходи постмодерну базуються не на класичній ідеї «зрозуміти означає пояснити», а головно на апропріації та дистанціюванні під час перекладу, де перший підхід допомагає подолати культурні бар'єри, дозволити зрозуміти те, що раніше було невідомим, побороти культурну дистанцію; другий провокує перекладача до постійної роботи з текстом у намаганнях вироблення автономного від інтенцій автора сенсу. Критичної оцінки філософа зазнає твердження про повну відкритість смислів текстів та можливості абсолютно еквівалентного перекладу. Він відмовляється від досконалого

перекладу та визнає існування неминучого «опору перекладу» у процесі взаємодії мов та культур.

Серед основних труднощів, з якими стикається перекладач під час роботи з текстом, визначаємо наступні: гетерогенність мов різних народів – фонетичні та артикуляційні відмінності, гетерогенні морфологічні і синтаксичні системи; специфічний граматичний лад; нетотожні системі поняття, що становлять лексичний склад мови; не співпадіння семантичних полів, що не відповідають контекстам і у результаті чого зміст слова залежить від його вживання; збереження концептуального змісту тексту. Це призводить до того, що для перекладу тексту потрібні значні трансформації. Окрім того необхідне адекватне розуміння інтенцій автора з боку реципієнтів. Саме тому перекладацька діяльність повинна ґрунтуватися на методах герменевтичного аналізу світоглядів різних народів, культур, історичних епох та соціальних груп. Отже, завдання перекладача полягає не у тому, щоб здійснювати свою діяльність, користуючись схемою *слово – фраза – текст – культура*, а у зворотному порядку, тобто інтерпретуючи конкретну культуру, йти від тексту до фрази та слова.

Вдалий переклад вибудовується із врахуванням еквівалентності та адекватності. Адекватність – означає доречність, яку слід розглядати у зв’язку з дією, а еквівалентність – відношення між вихідний і вторинним текстом. Це стає очевидним, якщо розглянути різні підходи до перекладу тексту.

Для *підрядкової* версії *перекладу*, який слово в слово відтворює вихідний текст, перекладач, враховуючи мету перекладу, вибирає відповідні окремі слова у мові-рецепторі. Для *дослівного перекладу* перекладач добирає відповідні слова і граматичні структури у мові-рецепторі. Мета полягає в тому, щоб досягти лексичної та граматичної еквівалентності на рівні речення, але це не обов’язково стосується текстової еквівалентності. Для *філологічного*

перекладу перекладач підбирає відповідні слова, граматичні структури із врахуванням відповідного стилістичного рівня у мові-рецепторі. Функція такого перекладу – допомогти тому, хто не має достатніх знань вихідної мови оцінити всі її тонкощі. *Комунікативний* тип *перекладу* включає переклади, які намагаються уникати форенізації щодо добору слів і будови речень і містить побутове, літературне, естетичне спілкування у мовах-рецепторах, а тому створює текст еквівалентний оригіналу в усіх його вимірах, із врахуванням синтаксису, семантики і прагматики. Тільки у цьому випадку доречність або адекватність вибору мовних знаків для побудови тексту мови рецептора спрямований на створення еквівалентності на рівні цілого тексту. Отже, для такого типу перекладу, адекватність – це не просто питання правильного вибору слів, граматичних структур і стилю, ізольованих одне від одного; адекватний вибір завжди пов’язаний з лінгвістичним макроконтекстом, внутрішнім і зовнішнім ситуаційним та соціокультурним контекстом будь-якого окремого тексту [110]. Тож, адекватність залежить від мети; переробка здійснюється на основі процесу перекладу, який «із самого початку відмовляється від еквівалентності між текстами мови джерела та мови-рецептора» [110, с. 303]. У зв’язку з вищезазначеним, варто розрізняти зовнішній та внутрішній переклад, де за першого відбувається перетворення іноземного оригіналу на мову перекладу, а за другого – рефлексія щодо тексту у межах однієї мови, що дозволяє відкрити додаткові ресурси рідної мови.

Пізніше П. Рикер запропонував концепцію перекладу з позицій теорії інтерпретації. Оскільки є мова, існує і її інтерпретація, тобто переклад. Слова існують у часі та просторі, а тому мають історію значень, які змінюються та розвиваються. Будь-який переклад передбачає певний аспект діалогу між «своїм» і «чужим». Саме тому П. Рикер визначає переклад як модель герменевтики [82, с. 152].

Герменевтична перекладацька парадигма потрактовується як відкрита синтезуюча система, в якій знаходять своє місце практично всі значущі класичні та інноваційні моделі перекладу. Головним чинником у цьому процесі є сам перекладач з його знаннями мов, культур, технічними особливостями та стратегією письма. Основна увага приділяється перекладацькій компетенції як глибоко суб'єктивному явищу щодо розуміння та письма, і цю ситуацію найкраще проаналізувати із врахуванням герменевтики [49].

Герменевтику, як сучасну філософію мови, часто дефініюють як теорію розуміння, проте вона не пояснює, «як ми розуміємо» або «що ми розуміємо», а вирішує питання «чи можемо ми взагалі зрозуміти». Вихідною точкою герменевтичної філософії є особистість як історична, так і соціальна, яка прагне орієнтуватися у навколишньому світі, розуміти інших та діяти у суспільстві. Ф. Шлейєрмахер дав кілька порад як отримати міцну основу для розуміння тексту, виокремивши чотири чинники герменевтичного процесу: розуміння текстового повідомлення, умови його виникнення, його ситуаційний фон і розміщення всередині більшої текстової матерії, що сприяє динаміці текстового «об'єкта». Одним з прийомів аналізу інтерпретації тексту, науковець назвав герменевтичним колом, яке утворюється між усім текстом та його окремим елементом, або між змістом та фактичним розумінням написаного, оскільки читач може інтерпретувати текст всупереч закладеним автор ідеям [115]. Цей методологічний підхід відповідає відомим аспектам аналізу тексту за допомогою лексики, семантики та прагматики, які зазвичай застосовуються для пояснення власної інтерпретації [133, с. 191]. Істина розкривається інтуїтивно у свідомості людини. Основою для цього є усвідомлення тем, що розглядаються із урахуванням відповідної мови, адже без певного об'єднуючого зв'язку порозуміння неможливе. Мистецтво перекладу базується на відповідних знаннях, оскільки наївна інтерпретація не

може бути прийнятою за відповідальний переклад, що суголосно основній ідеї теорії релевантності [120].

Рух герменевтичним колом від цілого до частини у зворотному напрямку, власне і є процесом розуміння сенсу тексту. Герменевтичний підхід до перекодування або перекладу іншомовних текстів дозволяє по-новому розглянути проблему перекладності/неперекладності з теоретичної та практичної точок зору. «Замкненість» у герменевтичному колі розуміння обумовлена тим, що будь-яке розуміння є усвідомленням чогось конкретного: той, хто розуміє передбачає існування сенсу у тому, що осягає; тобто, від початку маємо справу з антиципацією сенсу. Знайомство з текстом містить існування до-мислення, яке зазнає трансформації під час роботи з матеріалом: щойно з’являється сенс, завдяки очікуванням екзегета проектується сенс цілого, будується припущення щодо загального змісту. У процесі подальшого розгляду тексту, окремі думки і антиципації можуть виявитися хибними, а тому потребуватимуть уникнення. Якщо текст потребує уточнення, то під час подальшого опрацювання вносяться ті, яких потребує зміст повідомлюваного. Таким чином, процес розуміння здійснюється за колом або спіраллю.

Отже, ідея герменевтичного кола полягає у тому, що певна інформація, відомості або знання стають зрозумілими, коли частина їх відома або існує спільна основа. Це спостереження не є тривіальним, оскільки означає, що лише лінгвістичний аналіз тексту не веде до його розуміння, так само як сприйняття певного явища не призводить до його адекватної інтерпретації. Інтерпретатор не може усунути власний контекст за допомогою чистого об’єктивізму, проте саме завдяки використанню герменевтичного підходу до перекладу тексту можна точніше та глибше зрозуміти текст [123].

Цікавою є стратегія перекладу тексту, яка викладена у п’ятому розділі “After Babel. Aspects of Language and Translation” Дж. Стейнера [121]. Автор створює «герменевтичний маршрут» перекладача, який містить чотири етапи:

1) віра – момент «розуміння тексту»: перекладач спочатку підкоряється тексту вихідної мови, вірячи в те, що він щось означає, незважаючи на його видиму чужинність;

2) агресія або опір – діями перекладача керує намір опанувати смисли тексту, прагнучи до його всебічного розуміння;

3) порив – час, коли перекладач привласнює текст оригіналу, перетворюючи його на щось знайоме йому, пристосовуючи до норм мови перекладу, що створює новий твір;

4) «поворот поршня» – фінальна фаза перекладу за якої оригінал і переклад набувають рівноваги, оскільки «перекладач, інтерпретатор, читач вірний своєму тексту, а його відповідь – відповідальна лише тоді, коли він прагне відновити баланс сил, інтегральну присутність, яка була перервана його розумінням, що має характер привласнення» [121, с. 302]. Перекладач, згідно з образним порівнянням Стейнера, – грабіжник, який відбирає у вихідної мови її власність. Саме тому, виконуючи переклад на завершальній стадії, він покликаний вдатися до відновлення або збалансованості різноспрямованих контекстів вихідної та мови перекладу. Тобто перекладач має прагнути повернути вихідній мові рівно стільки, скільки він запозичив, сміливо вдаючись до перетворень у мові перекладу, адже «переклад» завжди має тенденцію до «трансформації» [121, с. 426]. Справжній переклад – не банальне наслідування, а «перефразування або ширший переклад, де перекладач тримає автора в полі зору, щоб нічого не було втрачено, але не так суворо дотримуючись слова, як сенсу, який можна розширити, але не змінити» [121, с. 255].

Значення, що отримуються з тих чи інших текстів, визначаються зокрема такими факторами, як місце цих текстів у суспільстві, їх роль в історії та конкретній культурі. Статус, функціювання та контекст текстів має тенденцію до змін. Як наслідок функціонування текстів в окремому суспільстві, їх сенс може акумулюватися або втрачатися. У творчому акті розумінню текстів приписуються нові сенси як результат прочитання у новому контексті. Водночас встановлюються нові структурні зв’язки між елементами тексту, іншими текстами та соціально-культурним контекстом. Продукування нових смислів зумовлено самою природою процесу розуміння, його інтерпретаційним характером, активною роллю суб’єкта, який входить у діалогічні відносини з текстом. Оскільки діалог відбувається з текстом, а не безпосередньо з автором, то тлумачення його контексту змінюється з часом та піддаються новим трактуванням.

Низка найбільш послідовних постструктуралістів і деконструктивістів, до яких відносять Ж Дерріда, Ж. Дельоза, Ф. Гваттарі, Ж. Бодріяра, Ж.-Ф. Ліотара, Р. Барта, М. Фуко та ін., розглядають постать читача на початковому етапі аналізу як «активного інтерпретатора», або навіть «джерело сенсу». Проте зрештою читач дезавуюється, оскільки він, за Р. Бартом, «людина без історії, без біографії, без психології, що зводить лише воєдино «всі ті штрихи, що утворюють письмовий текст» [38, с. 55]. Натомість, що стосується особистості перекладача, то він представляється або як технічний співробітник, або як інтерпретатор і навіть як співавтор, суперник творця оригінального тексту.

Для герменевтичної концепції перекладу корисніше кантівське ставлення до автора твору, згідно з яким інтерпретатору тексту треба розуміти автора краще, ніж він розуміє сам себе. Безумовно, що важлива роль належить і безпосередньо читачеві, який у тріаді *автор – перекладач – читач* посідає

одне з головних місць. У перекладацькому плані ролі членів тріади розподіляються наступним чином: текст втрачає зв'язок з автором після того, як стає надбанням читача, адже кожний споживач текстового матеріалу бачить у тексті щось своє, а не те, що бачив митець. Перекладач на першому етапі знайомства з текстом теж грає роль простого читача, який сприймає текст оригіналу, користуючись своїм когнітивним досвідом. Тож, якщо послуговуватися вищезазначеним, то висновуємо, що перекладу за визначенням не існує, оскільки кожен перекладач створює власний твір, користуючись своїм досвідом, талантом, ідеями, а вихідний текст лише частково нагадує оригінал.

Попри існування зазначеної тріади, де перекладач посідає місце медіатора між автором і читачем, його роль не еквівалентна ролі читача, оскільки він не може керуватися лише простими враженнями від тексту, отримувати насолоду від прочитаного, обирати єдиного улюбленого автора чи один жанр. Його прочитання – це глибокий лінгвістичний, культурологічний, історичний, естетичний, філософський та інший аналіз тексту, тобто це справжня герменевтична діяльність. Без фонових знань ніякий герменевтичний аналіз або інтерпретація оригіналу, як правило, неможливі, через невідповідність перекладу. Праця перекладача – потужний творчий, рефлексивний ресурс розуміння творів іншокультури, яка має бути повідомлена читачеві, тобто у зазначеній тріаді перекладач стає носієм двох культуросфер.

Виникненню синергетики перекладу посприяла лінгвосинергетика, яка базується на уявленнях про існування синергетичної парадигми, що постулює полiваріантність перебігу процесів нелінійних динамічних середовищ, самоорганізацію складних систем різної природи.

У нашому дослідженні ми керуємося думкою Г. Хакена, автора терміну «синергетика», який вважає, що завдяки синергетичній ідеології можна пояснити процес виникнення нових смислів у таких складних системах, як система перекладу [73]. Текст та його сприйняття науковець пов'язує з теорією рівнів, тобто, з одного боку, текст характеризується дистрибуцією і вступає з іншими текстами у синтагматичні відносини, а з іншого – характеризується субституцією, що зумовлює текстову парадигматику. Такий підхід дозволяє вписати текст у систему лінгвістичних понять. Водночас саме на рівні тексту, де синтагматико-парадигматичні відносини зачіпають нескінченну кількість одиниць попередніх рівнів, ці відносини дуже складно описати однозначно, адже вони виявляються оказіональними, де лише конкретні обставини комунікації детермінують розуміння певного тексту.

Розмірковуючи про природу тексту, вчений оперує ключовими поняттями: зв'язність і цілісність, де перша структурна властивість обумовлена лінійністю тексту, а неодмінною умовою цілісності тексту є його співвіднесеність із конкретною або абстрактною, реальною чи уявною ситуацією. Найважливішою формою досягнення зв'язності вчений вважає тематично-рематичну прогресію пропозиції. Окрему роль у побудові тексту відіграє фокус теми речення, тобто вичленовування того компонента лінійної послідовності, який стане центральним у наступному реченні.

Отже, якщо побудова тексту підпорядковується законам актуального членування, тема-рематичної прогресії, то зосібна відбувається і створення тексту перекладу. Для його відтворення необхідно визначити ту саму тема-рематичну прогресію, що стане «каркасом» майбутнього перекладу. Ядро перекладацького простору, забезпечуючи переклад тем і рем тексту, призводить до адекватного перекладу, який визначається як перший рівень гармонійності. У деяких випадках досягнення адекватності є необхідною та

достатньою умовою перекладу, а з іншого – досягнення вищих рівнів гармонійності неможливо без попереднього рівня – адекватності.

Текст визначається як синергетична система, оскільки переклад містить смисли, які транспортуються з тексту однієї культури в іншу. Текст перекладу стає простором на який впливає оригінальний і вихідний тексти, з усвідомленням глибинних сенсів та інформації, яка визначається позатекстовою. Окрім того, текст починає функціювати у нових умовах, що виникають внаслідок нової ситуації перекладацької комунікації, забезпечуючи нову конфігурацію перекладацького простору: переклад іншою мовою; переклад, виконаний іншим перекладачем тією самою мовою; переклад тим самим перекладачем тією самою мовою, але в інший час.

Розглядаючи текст перекладу, варто зазначити про його багатозначність, яка слугує основою для нескінченної кількості інтерпретацій, в результаті чого з’являється численна кількість текстів, які сприймаються як такі, що здатні функціювати в інших культурних просторах. Процес перекладу – сукупність сенсорних полів, серед яких визначаємо:

1) три суб’єкти перекладацької комунікації – автор, перекладач, реципієнт;

2) три текстових поля – змістовне, енергетичне, фатичне[22].

Ці поля створюють периферію перекладацького простору, тому вони варіативні, імпліцитні. У кожному полі породжується свій зміст: модальний, індивідуально-подібний, рефлективний, емотивний, культурологічний. Єдиним експліцитним смислом є той, що виникає в ядерній зоні перекладацького простору. Саме тут знаходиться текст перекладу, його зміст є інваріантом для перекладача, а способом усвідомлення змісту слугує виявлення теми та реми. Тож, першочерговим завданням перекладача є

---

[22] Від грецького φατός – «сказаний».

з’ясування тема-рематичної прогресії та відтворення її без спотворень у тексті перекладу.

Знайомство з текстом не означає можливість передбачення його перекладу, оскільки у процесі перекладацької діяльності може виникнути безліч ситуацій, що впливають на результат: у кожному полі перекладацького простору виникають перешкоди, які кожен перекладач долає своїм способом. Оскільки кордони між смисловими полями перекладацького простору досить гнучкі, то унікальність тексту перекладу зумовлена, серед інших факторів синергізму, створенням різних конфігурацій перекладацького простору у зв’язку із домінуванням смислів одного з полів. Нелінійність перекладацького простору також є фактором гармонійного перекладу. Розуміючи нелінійність як багатоваріантність і непередбачуваність, вважаємо, що гармонійних перекладів одного й того ж тексту може бути безліч. Якщо розглядати переклад одного тексту багатьма мовами, то багатоваріантність і кількість можливих смислів значно зростуть.

Перекладач повинен усвідомлювати, що текст перекладу принципово не може бути ідентичний тексту оригіналу, він має інші якості і стає таким само неповторним і унікальним, як і оригінал.

3.2 Особливості відтворення афоризмів О. Вайлда українською мовою

Мова уособлює знакову поліфункційну систему, пов’язану зі створенням, передаванням та зберіганням інформації. Вона реалізується у процесі конкретної мовної діяльності, кінцевим продуктом якої є текст. Створювані авторами тексти різноманітні за обсягом, тематикою, структурою та стилістикою. Наше дослідження стосується **міні**текстів узагальнюючого характеру – афоризмів, які об’єктивують та типізують різноманітні прояви життя та використовуються у спілкуванні як його органічна частина,

концентрована і ємна форма художнього відображення дійсності та вираження ставлення мовника до неї. Афоризми допомагають розкрити ідею, оскільки їм притаманна незвичайна виразність. Ця властивість також допомагає висловити думки таким чином, щоб показати їх з найбільш вигідної сторони та підкреслити особливий погляд на різні речі. Ці думки логічно побудовані, мудрі, повчальні, часом несподівані та парадоксальні.

Тенденція до активного використання, варіювання та переосмислення афоризмів Вайлда, спонукала нас до визначення основних способів та особливостей їх відтворення українською мовою. Збереження та дотримання структурних та семантичних особливостей визначалося як першозавдання, адже саме характерні особливості афоризмів виокремлюють їх в особливий вид тексту. Варто зазначити, що відібрані афоризми поза контекстом художнього твору можуть втрачати свою афористичність, але набувають закінченості як окремий мінітекст. Для перекладу афоризмів немає чітко прописаних правил, але у наших відтвореннях ми послуговувалися основними принципами: 1) зберегти форму афоризму; 2) зберегти первісне значення, тобто прихований зміст, авторські інтенції.

Усі афористичні думки, які вміщуються у творах автора, логічно побудовані, мудрі, повчальні, часом несподівані, парадоксальні. Зазвичай тематика афоризмів спрямована на споконвічні теми: правда і справедливість, життя і смерть, війна і мир, щастя і лихо, краса і потворність, людина і соціум, питання віри (релігія), філософські роздуми тощо. Для афоризмів Вайлда характерне поєднання, з першого погляду, непоєднуваного, що відповідає естетичному погляду на життя автора та доводить думку про те, що крайнощі мають право на існування, а істина – суб’єктивна. Розподіл афоризмів на тематичні групи, підтверджує наявність у них семантичних полів, які виділяються з урахуванням ключових слів, вияскравлюють предмет

зацікавлення письменника та допомагають читачеві наблизитися до розуміння глибинного сенсу висловлювань.

Людина і соціум

Тематика цієї групи містить висловлювання щодо особливостей поведінки, думок, поглядів, зайнятості людей; їх стосунків між собою і у соціумі. Сучасна наука використовує твори класичної літератури для дослідження глибин людської душі, правил і умовностей співіснування особистості та суспільства. Вайлд гостро відчував найменші зміни у поведінці людей, відчував фальш та викладав свої спостереження на папір, змушував персонажів повторювати свої думки, які і тепер не втратили актуальності та перетворилися на афоризми.

(14) “Nowadays people know the price of everything and the value of nothing” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 50) – «Сьогодні люди знають ціну всьому, але не мають уявлення про справжню цінність». Оксюморон, за допомогою якого побудований афоризм, привертає увагу абсурдністю, що змушує задуматися і підкреслити авторську позицію. Буквальний переклад зазначеного афоризму українською виглядає наступним чином: «Сьогодні люди знають ціну всьому та цінність нічого». Такий переклад суперечить граматичним нормам української мови, тож художній переклад ближчий до оригіналу і точніше відображає думку автора. Проте синтаксична будова оригіналу та перекладу повністю збігається. До речі, думка викладена у романі Вайлда, повторюється у п’єсі автора “Lady Windermere’s Fan”, але у формі узагальнення:

(15) “A cynic is a man who knows the price of everything and the value of nothing” (“Lady Windermere’s Fan”, p. 57) – «Цинік – це той, хто знає ціну всьому, але не має уявлення про справжню цінність». Для перекладу синонімічної пари використовувалися вищезазначені прийоми, а також еліпсис

іменника *a man* для уникнення надлишковості. У перекладі використано додавання *не має уявлення*, що позбавляє висловлювання ритму, пор.: *the price of everything and the value of nothing*, але відповідає нормам української мови.

(16) “There are only two kinds of people who are really fascinating – people who know absolutely everything, and people who know absolutely nothing” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 88) – «Існує лише два типи людей, які по-справжньому захоплюють: люди, які знають абсолютно все, і люди, які не знають абсолютно нічого». Переклад зазнав нульової трансформації, адже слова вжиті у прямому значенні із синтаксичним уподібненням, за якого збережено усі лексичні одиниці та порядок слів. У перекладі збережені паралельні конструкції, які ритмізують текст. Варто зазначити, що значна кількість афоризмів побудована за принципом контрасту, протиставлення положень, образів та понять. Для створення антитези використовуються як загальномовні антоніми, так і контекстуальні.

(17) “A woman will flirt with anybody in the world as long as other people are looking on”(“The Picture of Dorian Gray”, p. 205) – «Жінка фліртуватиме з ким завгодно, доки на неї дивляться інші». У перекладі збережено послідовність лексичних одиниць, проте застосовувався еліпсис для виключення семантично-надлишкових слів: *in the world – у світі* та *people - люди*, які легко відтворюються з контексту. Порівняльну конструкцію *as long as – так довго як*, замінено на коротший, але більш виразний відповідник *доки*.

(18) “Whenever a man does a thoroughly stupid thing, it is always from the noblest motives” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 77) – «Щоразу, коли хтось робить абсолютну дурницю, це завжди з найблагородніших мотивів». Переклад здійснено за допомогою генералізації та еліпсису. Оскільки в англійській мові лексема *thing – річ* вживається для заміни конкретних іменників, в українській таке вживання – надлишкове, яке опускається у

перекладі. Антитеза в оригінальному текст, що підкреслює неординарний спосіб мислення автора, відтворена в українському перекладі.

(19) “Women are never disarmed by compliments. Men always are. That’s the difference between the sexes” (“An Ideal Husband”, p. 83–84) – «Жінок неможливо обеззброїти компліментом. Чоловіків завжди. Це різниця між статями». У перекладі збережено членування на речення, проте вжито граматичну трансформацію – замінено прислівник *never*, в українській мові *ніколи*, на прислівник *неможливо*, що відповідає нормам вихідної мови. Використану автором парцеляцію відтворено у перекладі, що дозволяє досягти ритмізації повідомлюваного.

(20) “As long as a woman can look ten years younger than her own daughter she is perfectly satisfied” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 51) – «Поки жінка може виглядати на десять років молодшою за власну дочку, вона цілком задоволена». Переклад виконано за допомогою синтаксичного уподібнення, тобто синтаксичну структуру, яка міститься в оригіналі відтворено аналогічною конструкцією у мові перекладу, що стає можливим у разі існування паралельних синтаксичних структур в обох мовах. В оригінальному тексті вміщено гіперболу, що посилює виразність повідомлюваного і яку відтворено в українському перекладі.

(21) “As for conversation, there are only five women in London worth talking to, and two of these can’t be admitted into decent society” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 51) – «В усьому Лондоні є лише п’ять жінок, з якими варто говорити, і двом з цих п’яти не місце у пристойному товаристві». В українському варіанті вжитий еліпсис – у тексті перекладу опускається конструкція *as for conversation* – *щодо обговорення* для уникнення надмірності, оскільки у реченні вміщене дієслово *talk to* – *говорити до когось*. За допомогою компенсації словосполучення *can’t be admitted – не можна допустити* у тексті

перекладу відтворюється як *не місце*, оскільки дослівний переклад *не можуть бути допущені у пристойне товариство* – занадто громіздке і обтяжує сприйняття тексту. За допомогою калькування, словосполучення *decent society* відтворюємо як *пристойне товариство*. Гіперболізація у повідомлюваному створює саркастичний ефект, що відтворено у перекладі.

(22) “The man who sees both sides of a question is a man who sees absolutely nothing at all” (“The Critic as Artist”, p. 288) – «Людина, яка бачить обидві сторони проблеми, – це людина, яка не бачить абсолютно нічого». У перекладі вжито еліпсис щодо прислівникового словосполучення *at all* - *зовсім*, оскільки за умови його перекладу отримана фраза *абсолютно нічого зовсім* видається надмірною. Для генералізації повідомлюваного, лексичну одиницю *question* – *питання* замінено на нейтральний для цього прикладу, іменник *проблема*.

(23) “A *grand passion* is the privilege of people who have nothing to do” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 52) – «*Пристрасть* – це привілей людей, яким немає чим зайнятися». У перекладі ми використали еліпсис прикметника *grand* - *великий*, оскільки у лексемі *пристрасть* міститься значення сильного, домінуючого почуття, то вживання у препозиції прикметника *велика*, вважаємо надмірним. В оригінальному тексті, *grand passion – велика пристрасть* подано курсив, що привертає увагу читача, підкреслюючи зосередженість мовника на предметі дискусії.

(24) “Public and private life are different things. They have different laws and move on different lines” (“An Ideal Husband”, p. 34) – «Публічне та приватне життя – різні речі. Вони вилаштовуються за різними законами і рухаються різними напрямами». Мовна виразність висловлювань створюється не лише за рахунок експресивно-стилістичного та оцінно-стилістичного компонентів значення, але й за рахунок того, що слова та їх сполучення можуть набувати переносних значень, входити до складу стилістичних фігур, які провокують

створення образного змісту. Аналізований афоризм складається з двох речень і перше у перекладі отримало відтворення за допомогою синтаксичного уподібнення, проте у другому реченні відбулися граматичні заміни: дієслово *have – мати* у перекладі змінено на *вилаштовуються*, а іменник *lines – лінії* на *напрями*. Незважаючи на зазначені трансформації, переклад повністю передає ідею автора. Окрім того, у вихідному тексті збережені паралельні конструкції, як створюють такт і ритмізують повідомлення.

(25) “A man can’t be too careful in the choice of his enemies” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 12) – «Людина не може бути занадто обачною у виборі своїх ворогів». Переклад виконано за допомогою синтаксичного уподібнення, де оригінальний текст відтворений аналогічною конструкцією у мові перекладу. Автор підкреслює, що відсутність недоліків не свідчить про відсутність ворогів, а подекуди і друзі можуть перетворитися на заклятих супротивників.

(26) “The basis of every scandal is an immoral certainty” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 206) – «В основі будь-якого скандалу лежить аморальна впевненість». Конструкції речення вихідної мови і мови перекладу співпадають, що дозволяє виконати переклад за використання синтаксичного уподібнення.

(27) “Nowadays people seem to look on life as a speculation. It is not a speculation. It is a sacrament. Its ideal is Love. Its purification is sacrifice” (“Lady Windermere’s Fan”, p. 11) – «Здається, що сьогодні люди дивляться на життя як на азартну гру. А життя – не гра. Життя – таїнство. Її ідеал – Кохання. Її очищення – жертва». Низка простих речень, з яких складається афоризм, конкретизує повідомлення, що відображено у перекладі. Автор капіталізує іменник *Love – Кохання*, персоніфікуючи почуття він надає йому більшого значення, порівняно з іншими, що збережено у перекладі. Необхідно визнати, що у вихідній мові, як і мові перекладу, яким характерна висока насиченість

інтонаційними та семантичними нюансами, виділення графеми окремого слова створює додаткову виразність, збагачуючи текст. Зберігаючи прихильність до цієї традиції, кодифікатори зафіксували норму вживання великої літери в *особливо високому значенні*. У перекладі використано перестановку дієслова *seem – здається* на початок речення, що відповідає нормам мови, на яку здійснюється переклад. Англійський іменник *a speculation*, який головно вживається у значеннях: *спекуляція, роздум, обмірковування, гіпотеза, припущення, домисел, гра на біржі, спекуляція (карткова гра), теорія, афера, здогадка*, у перекладі замінено на український іменник *гра*, що не спотворює семантику речення і відповідає авторській інтенції.

Аналізована тематична група головно містить описи, а тому ключові ідеї виражені за допомогою іменників та прикметників. Стрижневими суб'єктами групи є люди, їх оточення та властиві першим і другим характеристики та якості. У перекладі зберігаються всі ключові лексичні одиниці.

Мистецтво і митець

Вайлд пояснює мистецтво як продукт, який не може бути ані надто реальним, ані ідеальним. Художник повинен сприймати незавершеність і плекати естетичне почуття, якщо хоче досягти успіху. Водночас письменник усвідомлював, що художник має бути індивідуалістом, тобто не повинен підпадати під вплив громадської думки чи турбуватися про тривіальні судження інших. Митець повинен прагнути творити, викладаючи власні думки, адже «…у той момент, коли митець помічає, чого хочуть інші люди, і намагається задовольнити їх попит, він припиняє бути митцем і стає нудним або кумедним майстром. … Мистецтво – це найінтенсивніший спосіб індивідуалізму, який знав світ. […] єдиний справжній спосіб індивідуалізму, який знав світ» [148, с. 12]. Вайлд відвертий і впевнений у своєму призначенні, розуміючи, чого має докласти митець, якщо хоче по-справжньому виконувати

це ремесло. Письменник висловлював свої погляди за допомогою власного мистецтва, використовуючи персонажів як інструмент. Він вважав, що мистецтво – це лінза, через яку люди відчувають природу, яке проникає у повсякденне життя і завдяки чому робить наше існування більш насиченим [144].

(28) “All art is quite useless” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 5) – «Усіляке мистецтво абсолютно марне». Якщо порівняти синтаксичну будову, то в оригінальному тексті та у перекладі вона однакова: обидва висловлювання складаються з означення, підмета, обставини та складеного іменного присудка, тобто використано вид перекладацької трансформації синтаксичне уподібнення. Точний варіант перекладу передає сенс, вкладений в афоризм автором та впливає на смисловий та емоційний відтінок висловлювання. Антитеза з оригіналу відтворена у перекладі, що акцентує увагу на існуючому протиріччі.

(29) “Paradox though it may seem – and paradoxes are always dangerous things – it is none the less true that Life imitates art far more than Art imitates life” (“The Decay of Lying”, p. 21) – «Хоча це може здатися парадоксом, а парадокси завжди небезпечні, істина у тому, що Життя наслідує мистецтво більше, ніж Мистецтво імітує життя». В афоризмі міститься дистантний повтор іменника *paradox* – *парадокс* у формі множини, а також іменників *art* – *мистецтво* та *life* – *життя*, які в одному з двох вживань набувають персоніфікації, що відтворено у перекладі. На нашу думку, авторською інтенцією було наголосити, що лише у житті, яке складається з подолання труднощів, прагненні віднайти своє місце у соціумі, визначенні і досягненні мети, відображається мистецтво. Адже описане життя саме по собі мистецтво, а справжнє мистецтво не може бути штучним, відображаючи життя у всіх проявах. Саме для підкреслення такої думки, автор вдався до персоніфікації.

Проте повтор дієслова *imitate – імітувати* у перекладі подано синонімом *наслідувати*, що на нашу думку додає повідомленню ритмізації за допомогою вживання паралельних конструкцій і позбавляє надмірного повтору.

(30) "Every portrait that is painted with feeling is a portrait of the artist, not of the sitter" ("The Picture of Dorian Gray", p. 9) – «Кожен портрет, який забарвлений почуттями – це портрет художника, а не моделі». Для перекладу було використано перекладацьку трансформацію компенсацію: оригінальне пасивне вживання *is painted – пофарбований* у перекладі відтворено як *забарвлений*, проте такого значення лексеми у словнику не зафіксовано. Перекладацьке рішення продиктоване бажанням досягти адекватного перекладу. Для посилення протиставлення, в українському перекладі було додано заперечний сполучник *а*, що не суперечить ідеї, яка міститься в оригінальному тексту.

(31) "No artist desires to prove anything. Even things that are true can be proved. No artist is ever morbid. The artist can express everything" ("The Picture of Dorian Gray", p. 4) – «Митець не прагне нічого доводити. Довести можна навіть безперечні істини. Митець не має нездорових нахилів. Йому дозволено зображувати все». У перекладі збережено заперечення, але у автора заперечна частка *no* розташована у препозиції до іменника *artist – художник*, натомість в українському перекладі, за допомогою граматичної трансформації, заперечну частку *не* вжито у препозиції до дієслова. Така зміна продиктована інтенцією зберегти одноразове заперечення у перекладі, що за умови вживання частки *не* перед іменником, згідно правил української мови, призвела б до його повтору перед дієсловом. Пасивну конструкцію у реченні *Even things that are true can be proved – Навіть правдиві речі можна довести* змінено на речення наказового способу *Довести можна навіть безперечні істини*, а прикметник однини *true – правдивий* доповнено прикметником *безперечні* та

трансформовано в іменник множини *істини.* Натомість речення в активному стані *The artist can express everything – Митець може виразити усе* змінено на пасивне *Йому дозволено зображувати все*, де модальне дієслово *can – могти* замінено на *дозволено.* Такі трансформації допомагають досягти паритету, що сприяє виробленню адекватного перекладу і не суперечать ідеї автора.

(32) “Like the painting of a sorrow, a face without a heart” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 216) – «Як картина скорботи, обличчя без серця». Афоризм складається з одного речення з *like – як* на початку речення, що свідчить про те, що порівняння стосується всього речення, яке у перекладі отримало відтворення за допомогою синтаксичного уподібнення. Англійське *a face without a heart – обличчя без серця* вживається на позначення людини, яка переймається виключно власною зовнішністю, без уваги до внутрішньої краси.

(33) “The artist is the creator of beautiful things” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 4) – «Митець – творець прекрасного». Афоризм складається з одного речення, яке відтворено українською мовою за допомогою збереження порядку слів, але з еліпсисом стосовно останнього іменника *things – речі.*

У зазначеній тематичній групі переважають афоризми, які містять висновки, що відображають думку автора щодо характеристик предметів і явищ, згаданих у висловлюваннях. Ключовими словами цієї тематичної групи є іменники, які вживаються на позначення митця та мистецтва і прикметники, що характеризують об’єкти і поняття, які зберігаються у перекладі.

Філософські роздуми про життя

Аналіз афоризмів Вайлда підтверджує думку, що люди не змінюються, переживаючи ті самі пристрасті, що і 100 років тому. Тож, їхня актуальність у сучасному світі доводить, що афоризми не мають терміну давнини.

Значна кількість афоризмів Вайлда містить філософські роздуми, які свідчать про багатий внутрішній світ митця та життєву мудрість, що вкладені

у невеличке повідомлення, адже парадокс афоризмів полягає в очевидній диспропорції між розміром тексту та значенням і є визначальною рисою жанру.

(34) “Experience is merely the name men gave to their mistakes” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 62) – «Досвід – це просто назва, яку ми даємо своїм помилкам». У перекладі використано конкретизацію, де іменник *men – люди* замінено на особовий займенник множини *ми*. Така трансформація виробляє текст, який стає більш персоналізованим і вказує на отриманий досвід, проте не змінює значення закладене автором.

(35) “Moderation is a fatal thing. Nothing succeeds like excess” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 179) – «Помірність – згубна. Ніщо так не процвітає в житті, як надмірність». У перекладі збережено кількість речень, з яких складається афоризм, проте застосовано наступні трансформації: у першому – еліпсис стосовно останнього іменника *things – речі*, що позбавляє речення надмірності; у другому – додавання обставини *в житті*, що змінює сенс речення з вузьким значенням на більш широке, а дієслово *succeeds – досягати успіху* змінено на *процвітати.* За такого перекладу втрачається рима, яка створюється між іменниками *success* і *excess*, проте зберігається головна думка автора.

(36) “Life is not governed by will or intention. Life is a question of nerves and fibres and slowly built-up cells, in which thought hides itself and passion has its dreams” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 218) – «Життям не керує воля чи намір. Життя – це питання нервів, волокон і повільно створених клітин, у яких ховається думка, а пристрасть має свої мрії». У перекладі використано вид перекладацької трансформації синтаксичне уподібнення, тобто збережено кількість речень, порядок слів та персоніфікацію. Еліпсису зазнає зворотний займенник *itself – сам себе*, що дозволяє уникнути надмірності в українському варіанті.

(37) “All influence is immoral. To influence a person is to give him one’s own soul. The aim of life is self-development” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 21) – «Будь-який вплив – аморальний. Тому що впливати на людину – означає віддавати їй власну душу. Мета життя – саморозвиток». У перекладі займенник-іменник *all – всяке* змінено на неозначений займенник *будь-який*, а об’єктний займенник чоловічого роду *him – йому* трансформується у займенник жіночого роду *їй*. Вайлд намагався донести до читача думку, що мораль, яку нав’язує суспільство, жодним чином не може бути важливішою за моральність самої людини.

(38) “Death is the brother of Sleep” (“The Happy Prince and Other Tales”, p. 15) – «Смерть – сестра Забуття». Афоризм, який складається з одного простого речення, зазнав семантичного розширення: *sleep – сон*, за допомогою генералізації було змінено на *забуття*, а іменник чоловічого роду *brother – брат* змінено на іменник жіночого роду *сестра*. Проте у вихідному тексті було збережено персоніфікацію, що відповідає задуму автора оригінального тексту.

(39) “One should absorb the colour of life, but one should never remember its details. Details are always vulgar” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 103) – «Людина має вбирати фарби життя, але не пам’ятати деталей. Деталі завжди банальні». Висловлювання містить безособовий займенник *one – хтось*, який у перекладі трансформується в іменник *людина*, оскільки зазначений займенник у такому значенні не має еквівалента українською. Метафору *Details are always vulgar – Деталі завжди банальні* відтворено за допомогою синтаксичного уподібнення.

(40) “We have chains, though no one beholds them: and we are slaves, though men call us free” (“A House of Pomegranates”, p. 9) – «Ми у кайданах, хоч ніхто їх не бачить. Ми – раби, хоч нас називають вільними». Речення у перекладі зазнало граматичної трансформації: одне складне речення було змінено у

висловленні на дві паралельні складнопідрядні конструкції. Лексико-семантичної заміни зазнало дієслово *have – мати* у першій частині афоризму, яке у перекладі отримало форму прийменника *у*, а іменник множини *men – люди* у другі частині зазнав еліпсису, змінивши активний стан на пасивний.

(41) “The truth is rarely pure and never simple” (“The Importance of Being Earnest”, p. 6) – «Правда зрідка буває чистою і ніколи простою». Оригінал відтворений за допомогою синтаксичного уподібнення, тобто відбулася заміна синтаксичної структури оригіналу аналогічною структурою мови перекладу. Такий тип «нульовий» трансформації застосовується щоразу, коли у вихідній мові та мові перекладу існують паралельні синтаксичні структури. Прислівники частотності *rarely – зрідка* та *never – ніколи*, які уточнюють значення прикметників *pure – чистий* та *simple – простий* відтворено українськими відповідники без зміни значення.

(42) “Life is far too important a thing ever to talk seriously about it” (“Lady Windermere’s Fan”, p. 15) – «Життя надто важливе, щоб говорити про нього серйозно». У перекладі іменник *thing – річ* зазнає еліпсису, оскільки має надто абстрактне значення і українською мовою відтворюється шляхом конкретизації, а за дублювання значення іменника, опускається у вихідному тексті. Цей афоризм стає відомим завдяки персонажу лорда Дарлінгтона, який вважає, що більшість людей мають на увазі під «серйозною розмовою» банальності, які віддають перевагу соціально прийнятній думці щирій. Літературний герой продукує переконання Вайлда, який вважав за краще обговорювати життя за допомогою провокаційних парадоксів, які здаються тривіальними, але викривають справжні інтенції особистості, кидаючи виклик загальноприйнятій думці.

(43) “A little sincerity is a dangerous thing, and a great deal of it is absolutely fatal” (“Intentions”, p. 161) – «Трохи щирості – небезпечна річ, а забагато –

абсолютно смертельна». У перекладі використано еліпсис словосполучення *a great deal of it* – *велика частина її*, яке замінено на прислівник *забагато*. Афоризм містить загальновідому істину: хоча зазвичай оточення вимагає від нас правдивої оцінки вчинків, поведінки або зовнішності, проте щира правда часто викликає обурення і образу. Така сама думка міститься у наступному афоризмі автора:

(44) "There are moments when one has to choose between living one's own life fully, entirely, completely, or dragging out some false, shallow, degrading existence that the world in its hypocrisy demands" ("Lady Windermere's Fan", p. 36) – «Бувають моменти, коли доводиться вибирати між тим, щоб жити цілковито власним життям, або продовжувати якесь фальшиве, поверхневе, принизливе існування, якого вимагає лицемірний світ». У перекладі використано переміщення прислівника *entirely* – *цілковито* у препозицію до *own life* – *власне життя*, а також еліпсис займенника *one's* – *чийогось*, що не впливає на розуміння та семантику тексту. Також еліпсису зазнали лексеми *fully* та *completely*, які є семантично надлишковими словами, адже розглядаються у контексті як парні синоніми і сприймаються надмірними у вихідному тексті.

(45) "Religion is the fashionable substitute for belief" ("The Picture of Dorian Gray", p. 196) – «Релігія є модною заміною віри». Оригінал відтворений за допомогою синтаксичного уподібнення із заміною синтаксичної структури оригіналу аналогічною структурою мови перекладу. Афоризм здається таким, що існує поза часом, адже справжня віра – інтимна річ. Намагання наголосити на своїй релігійності часто призводить до протилежного ефекту, коли, наприклад, відвідування храму або зовнішня набожність стають показними і не відповідають істинним намірам людини.

Афоризми зазначеної тематичної групи часто містять безособовий займенник *one* та центральну ланку – *people*. У перекладі зазвичай зберігається ключове слово *люди*, проте займенник *one* опускається або зазнає трансформації, оскільки в українській мові не існує його еквівалента із таким само значенням. Ключовими поняттями цієї групи є *життя* та супутні йому поняття *доля* і *досвід*, а також деякі характеристики людини. Усі ключові іменникові та прикметникові лексеми, за невеликим винятком, зберігаються без змін, що допомагає уникнути спотворення авторської інтенції.

Кохання, заручини, шлюб

Критики звинувачували Вайлда у симпатії вадам, отримавши відповідь від письменника, яку він надіслав редактору газети *Scots Observer*. У листі письменник зазначив, що порок і чеснота лише фарби на палітрі, що допомагають творити [141, p. 112].

Тексти Вайлда містять різні сюжетні елементи, які не залишають байдужими сучасну людину, як наприклад поведінка представників різних соціальних класів у суспільстві, проблеми між одруженими парами, закоханими, батьками та друзями. Кожний твір так чи інакше висвітлює тему кохання, яке не завжди щасливе, а сповнене стражданнями, депресією, меланхолією та самотністю.

(46) “Every time that one loves is the only time one has ever loved” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 197) – «Щоразу, коли ти закохуєшся, це єдиний раз, коли ти любиш». У перекладі безособовий займенник *one* – *хтось* замінений на займенник другої особи однини *ти*, що створює атмосферу інтимного або дружнього повідомлення. Насправді, кожна закоханість сприймається як єдина можлива у житті, проте минає час і, якщо з’являється новий об’єкт зацікавлення, то почуття спалахують з новою силою.

(47) “When I like people immensely I never tell their names anyone. It is like surrendering a part of them” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 8) – «Коли хтось мені дуже подобається, я ніколи нікому не називаю їх імена. Це як віддати частину їх». У перекладі іменник множини *people – люди* замінений на займенник однини *хтось*, який генералізує сенс повідомлюваного. Афоризм містить очевидний підтекст, який відповідає загальновідомому «щастя любить тишу», тож ті, хто має певні забобони, намагаються не розповідати про щасливі моменти свого життя, аби не наврочити.

(48) “The only way to get rid of temptation is to yield to it” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 21) – «Єдиний спосіб позбутися спокуси – піддатися їй». У перекладі використано вид перекладацької трансформації синтаксичне уподібнення, тобто збережено порядок слів і їх первинне значення. Вайлд за допомогою свого персонажа зазначає про труднощі протистояти спокусі та привабливість піддатися їй. Спокуса часто стає нав’язливою думкою, яка переслідує по всяк час, але насправді ті, хто піддаються їй, потім часто шкодують про це, адже пристрасне бажання з’являється саме до чогось забороненого або недоступного.

(49) “A man can be happy with any woman, as long as he does not love her” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 178) – «Чоловік може бути щасливий з будь-якою жінкою доти, доки він її не любить». Переклад виконано за допомогою синтаксичної трансформації. Безглузда з першого погляду сентенція, насправді має глибокий сенс. Ще Сартр зазначав, що справжнє кохання полягає в тому, що ви можете завдати такого сильного емоційного болю іншій людині, який неможливо порівняти з фізичним. У певному сенсі, якою б прекрасною не була любов, вона водночас і шалено ризикована.

(50) “Women love men for their defects; if men have enough of them, women will forgive them anything, even their gigantic intellects” (“The Picture of Dorian

Gray”, p. 177) – «Жінки люблять чоловіків за їхні недоліки, якщо їх у чоловіків вистачає. Жінки пробачать їм усе, навіть їхній непомірний інтелект». В українському варіанті речення зазнало граматичної трансформації: одне складне було змінено на два складнопідрядних. У перекладі змінений прикметник *gigantic – гігантський* на *непомірний*, який, на нашу думку, краще відображає сарказм, що міститься в афоризмі. Автор вживає характеристику *gigantic intellects* як притаманну чоловікам якість, проте жінки здатні помітити найменші недоліки чоловіків. Саме це допомагає їм впливати на поведінку і рішення останніх, виказує неабияку кмітливість перших.

(51) “We, women, as someone says, love with our ears, just as you, men, love with your eyes, if you ever love at all” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 197) – «Ми, жінки, кажуть, любимо вухами, так само як ви, чоловіки, любите очима, якщо взагалі здатні кохати». Афоризм представлений у вигляді антитези, що відтворено в українському перекладі. Замість займенника *someone – хтось* використано генералізацію. Таке узагальнення у сучасному світі здається архаїчним.

(52) “Long engagements give people the opportunity of finding out each other`s character before marriage, which is never advisable” (“The Importance of Being Earnest”, p. 47) – «Тривалі заручини дають людям можливість дізнатися характер один одного до шлюбу, чого категорично не рекомендується робити». У перекладі використано додавання дієслова *робити* та еліпсис прислівника частотності *never – ніколи* із заміною на прислівник *категорично*. В афоризмі міститься ідея про те, що люди, спілкуючись тривалий час, дізнаються не лише позитивні, а й негативні сторони характеру один одного, що подекуди може призвести до розриву стосунків.

(53) “The real drawback to marriage is that it makes one unselfish. And unselfish people are colourless” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 178) –

«Справжній недолік шлюбу полягає в тому, що він робить людину безкорисливою. А безкорисливі люди – безбарвні». Оригінал відтворений за допомогою синтаксичного уподібнення із заміною синтаксичної структури оригіналу аналогічною структурою мови перекладу. Насправді, коли люди у шлюбі, вони стають зі своєю парою одним цілим, а подружнє життя перетворюється на стосунки, коли хтось поступається чи намагається зрозуміти вчинки, інтенції, поведінку своєї половинки. Негативні риси характеру завжди яскраві і помітні, проте позитивні характеристики уподібнюють людей і позбавляють оточення бажання пліткувати про таких особистостей.

(54) “Divorces are made in heaven” (“The Importance of Being Earnest”, p. 7) – «Розлучення відбуваються на небесах». Переклад відтворений за допомогою синтаксичного уподібнення, де збережено усі лексеми з їх прямим значенням та форму множини. Афоризм відомий у своєму антонімічному значенні «Шлюби укладаються на небесах», проте, якщо вірити, що доля людей підпорядковується вищим силам, то зустрічі, шлюби і розлучення так само залежать від надприродного, таємного, непізнаного.

(55) “Nowadays all the married men live like bachelors, and all the bachelors live like married men” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 177) – «Сьогодні всі одружені чоловіки живуть як холостяки, а всі холостяки живуть як одружені». У перекладі, для уникнення повторення, використаний еліпсис до слова *men* – *чоловіки* у другій частині складносурядного речення. Збережені усі інші позиції: паралельні конструкції двох простих речень, з’єднані за допомогою сполучника *and* – *а*; порівняння, яке відтворюється за допомогою *like* – *як*, в українському перекладі набуває форми *як.* Афоризм існує у формі антитези, що відтворено у мові перекладу.

(56) “Twenty years of romance makes a woman look like a ruin; but twenty years of marriage make her something like a public building” (“A Woman of No Importance”, p. 20) – «Двадцять років романтики роблять жінку схожою на руїну; але двадцять років шлюбу роблять її чимось на зразок громадської будівлі». Переклад відтворений за допомогою синтаксичного уподібнення, де збережено усі лексеми з їх прямим значенням. В афоризмі міститься емоційно-прагматична позначка, де емоційна частина ґрунтується на метафоричній особливості всього вислову. Варто зазначити, що у творах Вайлда жінки здебільшого оприявнюються як спокусниці, яким притаманна штучна поведінка та зовнішність. Проте жіноче марнославство можна вважати позитивним (завдяки прагматичній оцінці) а також негативним (через морально-етичну оцінку), жінкам нейтрального типу притаманне кокетство.

(57) “An engagement should come on a young girl as a surprise, pleasant or unpleasant, as the case may be” (“The Importance of Being Earnest”, p. 14) – «Заручини мають стати для молодої дівчини несподіванкою, а приємною чи ні, головно залежить від обставин». У перекладі використано заміну прикметника *unpleasant – неприємний* на заперечну частку *ні*. Модальне дієслово дедукції, яке означає невелику ймовірність, замінено у перекладі на прислівник *головно*, що допомагає зберегти хезітацію автора у вихідній мові.

Теми кохання та шлюбу є ключовими у творах Вайлда, які розкриваються з різними семантичними забарвленнями: побутові та цинічні, романтичні та мрійливі, істинні або віддані чи зрадливі, безрозсудні та трагічні. Проте в афоризмах превалює цинічний погляд на інститут шлюбу.

Афористичні одиниці цієї тематичної групи є оцінними з погляду повчального змісту. Щодо логіко-смислових відносин, то вони поєднують у собі ознаки екзистенційності. У перекладі всі слова-концепти зберігаються,

проте деякі лексеми варіюються і замість їх прямого перекладу добирається синонім.

Зовнішність і краса

Вайлд – денді, який зміксував глибоку думку та грайливе ставлення до життя з парадоксальним використанням мови, сформувавши цинічні і в'їдливі афоризми, які проте вирізняються шармом. Письменник вірив, що така форма, не моралізаторство, а можливість подивитися на себе зі сторони, може змінити особистість на краще, про що свідчать його слова: «Ми загрузли в болоті, але ж наші серця вищі навіть за небо» [150, с. 250]. Болотом були тогочасні культура посередності та лицемірство; високі серця уособлюють піднесену філософію життя, спробу поєднати естетизм і гедонізм – утопічний ідеал, приречений на поразку. Проте, навіть зазнавши невдачі, цей бунтарський дух був увічнений у текстах. Денді дбав лише про форму, зовнішність, щастя та задоволення. Під поверхневими глузуванням і гнівом був прихований чорний гумор [70]. Як прихильник естетизму, англійський письменник велику увагу приділяв красі. У зв'язку з цим однією з провідних тем його афоризмів можна вважати тему краси:

(58) "It's better to be beautiful than to be good, but it's better to be good than to be ugly" ("The Picture of Dorian Gray", p. 194) – «Краще бути красивим, ніж хорошим, але краще бути хорошим, ніж потворним». У перекладі використано еліпсис дієслова *to be* – *бути* у другій частині кожного порівняння. Афоризм містить роздуми про те, що зовні красиві люди можуть виявитися жахливими, але, маючи справу з хорошими людьми, ніхто не сприйматиме фізичну недосконалість як проблему. Гарне дорівнює істині, яке поєднує справедливість і добро, тому добре присутнє у прекрасному, а красиве – це поєднання чесного та доброго. Для Вайлда найбільшою потворністю була

потворність душі, проте він не соромився того, що був справжнім шанувальником краси жіночої і чоловічої.

(59) “Beauty is the wonder of wonders. It is only the shallow people who do not judge by appearance” (“The Picture of Dorian Gray”, p. 25) – «Краса – найдивніше диво. Тільки поверхневі люди судять не зважаючи на зовнішність». Переклад здійснено з урахуванням наступних трансформацій: *the wonder of wonders – чудо з чудес* замінено на прислівник у вищий формі порівняння *найдивніший*; з метою уникнення надмірності у перекладі не відображений переклад займенника *who.*

У творах Вайлда знаходимо значну кількість афоризмів про красу, які зазвичай містять наступну сентенцією: краса зовнішня не менш важлива, ніж внутрішня, духовна. Перш за все, денді Вайлд є прихильником верховенства зовнішнього, що визначає його релігію, а світ денді заснований на манерах, а не на моралі [70, с. 25].

Дорослішання і досвід

Роздуми Вайлда про вік – окрема тема. У єдиному романі – “The Picture of Dorian Gray” – серед основних, автор торкається тем старіння та молодості, моралізаторства та естетизму. Доріан Грей стає вмістилищем того, що не сприймається суспільством: старіння, потворність, гріхи і пристрасть. Іронія полягає в тому, що мораль не суперечить естетизму, а залежить від штучних засобів, які створюють ефект і видимість досконалості: красу та молодість як моральне втілення невинності. У цій моральній ідеалізації краси та молодості гріх стає синонімом віку та змін [85]. Доказом того, що тема старіння цікавила Вайлда, свідчить значна кількість афоризмів, які вміщені у різних творах, зокрема у філософських роздумах. Такі афоризми містять глибоку ідею і водночас зазнають найзначніших трансформацій у перекладі.

(60) “The old believe everything, the middle-aged suspect everything, the young know everything” (“Phrases and Philosophies for the Use of the Young”, p. 9) – «Люди похилого віку всьому вірять, середнього – в усьому підозрюють підступ, молодь знає все». У перекладі вжито генералізацію та конкретизацію щодо *the old – старі, the middle-aged – люди середнього віку, the young – молодь*, які в українському перекладі отримали форму *похилого віку, середнього* та *молодь* із додаванням іменника *люди.* За допомогою розширення уточнено словосполучення *suspect everything – підозрюють все*, який отримав форму *в усьому підозрюють підступ*. В афоризмі міститься глибокий сенс: людина, отримуючи життєвий досвід, розуміє свої прогалини та необізнаність у певних питаннях; молодь має менше знань і досвіду, а отже часто не уявляє межі, до яких вони може сягати обізнаність з певної теми або питання.

(61) “He who stands most remote from his age is he who mirrors it best” (“Miscellaneous Aphorisms; The Soul of Man”, p. 4) – «Чим далі відстань від свого віку, тим краще його розуміння». Афоризм у перекладі зазнав значних трансформацій: використано еліпсис щодо обмежувального означального речення *who stands most remote from his age – хто стоїть най далі від свого віку* та займенника *he – він*; дієслово *mirrors – відображає, віддзеркалює* зазнало модуляції, відобразившись у реченні як *розуміння.* В українському перекладі афоризм отримав форму антитези. Сенс висловлення полягає у тому, що люди похилого віку вважають за потрібне радити молоді, спираючись на свій досвід. Проте молоді люди часто не розуміють старших і, розглядаючи питання зі своєї позиції, відверто глузують та піддають дії перших сумнівам.

(62) “As soon as people are old enough to know better they do not know anything at all” (“Miscellaneous Aphorisms; The Soul of Man”, p. 7) – «Щойно люди досягають віку, коли мають усе знати краще, виявляється, що вони взагалі нічого не знають». У перекладі використано еліпсис прикметника та

прислівника *old enough* – *достатньо старий*, яке набуло генералізації *люди досягають віку*. З метою узагальнення додано дієслово *виявляється*, що допомагає сприймати повідомлення як істинне. Антитезу в оригіналі збережено в українському перекладі. Вважається, що достатньо доросла або досвідчена людина має знання та досвід, щоб визначити правильність або помилковість рішень. Проте часто виявляється, що надані рекомендації або поради не відповідають часу чи ситуації, а тому є недоречними.

Афоризми цієї групи описують «вічні проблеми» життя суспільства, які не тільки домислюються у процесі зміни епох, але й сприймаються по-різному представниками різних вікових груп. Висловлювання містять описи, а тому стрижневими поняттями є іменники, зокрема абстрактні. У перекладі всі слова-концепти зберігаються.

Висновки до третього розділу

У західноєвропейській філософії та культурології проблема функційної взаємодії членів тріади *автор – перекладач – читач*, хоча і досліджується за використання різних підходів і тлумачень, проте щодо категорії *автор* думки практично одностайні – автор смертний, а його місце у діалозі з читачем займає текст.

Читач повинен тлумачити текст без апеляції до особистості автора. Отже, очевидно, що перекладач, так чи інакше, виконує роль тлумача, екзегета, тобто він може бути вірний своєму тексту тільки за умови долучення усіх зусиль щодо відновлення рівноваги між оригінальним текстом та вихідним, за для уникнення порушення розуміння твору.

Вивчення жанрів художньої літератури постмодернізму кінця XX – початку XXI ст. – багатогранне завдання, що включає в себе різні підходи, які

використовуються для аналізу літературних текстів, включають герменевтику, інтерпретацію та синергетику.

Герменевтика – наука про інтерпретацію текстів, зокрема, філософських і релігійних. У контексті художньої літератури цей підхід зосереджується на розумінні глибоких значень та символіки твору. Постмодерні тексти часто характеризуються багатозначністю, а герменевтичний аналіз допомагає розкрити ускладнення та підтексти. Безпосередньо у перекладознавстві герменевтичний підхід було реалізовано Дж. Стейнером. Проблема перекладу розглядається крізь призму розуміння. Отже, з точки зору герменевтики, проблема перекладу та його трагізм полягають, по-перше, у проблемі *розуміння*, а по-друге, у *слові*, яке практично завжди одне в оригіналі та інше у перекладі, оскільки лексичні одиниці, які використовуються в якості еквівалента, як правило, мають не зовсім тотожний зміст.

Хоча герменевтика включає інтерпретацію, цей підхід можна розглядати ширше, як засіб розуміння і вивчення тексту через особистий досвід читача та існуючий контекст. У постмодернізмі авторський намір часто відходить на другий план, а акцент робиться на відкритість тексту для різних інтерпретацій. Це означає, що кожен читач може мати своє власне бачення і розуміння твору. У контексті інтерпретації, розглядаємо адекватний та еквівалентний переклади. Зазначимо, що адекватність визначаємо як міру перекладацької точності, а еквівалентність – як ступінь тотожності оригіналу та перекладу. Адекватність наближається до буквального перекладу, оскільки передбачає однозначні відповідності між порівнюваними лексичними одиницями. Водночас, визнаємо, що адекватність – перший рівень гармонійності, оскільки для встановлення тематично-рематичної прогресії надважливим актом є виявлення точних словникових відповідників.

Синергетика у літературознавстві досліджує складні системи та процеси, які виникають через взаємодію різних елементів тексту. У контексті постмодернізму синергетика може бути корисною для розуміння того, як різні стилі, жанри та традиції поєднуються у нові і несподівані способи. У термінах синергетики розгортання перекладацького простору є динамічним процесом, неоднозначним, нелінійним, що має безліч векторів розвитку, що наближає його до синергетичних процесів. Перекладна синергія проявляється головним чином у тому, що інтегративний зміст тексту перекладу не є сумою всіх його полів, хоч б як динамічно вони розвивалися. Процес перекладу неминуче призводить до збільшення смислів, що є невід'ємною властивістю будь-яких синергетичних процесів.

Детальне вивчення зазначених підходів, дозволяє висновувати, що вони можуть бути використані для глибокого аналізу постмодерністської літератури, вивчення її специфіки, мовних особливостей та культурного контексту.

У процесі наукової розвідки було здійснено розподіл афоризмів Вайлда на тематичні групи: *людина і соціум; мистецтво і митець; філософські роздуми про життя; кохання, заручини, шлюб; зовнішність і краса; дорослішання і досвід*.

Повноцінно сприймати художній твір означає вміти розпізнавати в ньому мистецьке використання слова. Це мистецтво має свої закони, і один з них – залежність сенсу висловлювання від його стилістичного забарвлення. Серед стилістичних фігур, використаних автором для надання образності, оригінальності та емоційності афоризмам, були зафіксовані наступні: каламбур, оксюморон, паралельні конструкції, антитеза, порівняння, парцеляція, гіпербола, сарказм, персоніфікація, дистантний повтор та графічний засіб – курсив.

Для здійснення ґрунтовного вивчення способів перекладу афоризмів було проаналізовано 62 мінітексти. Серед перекладацьких трансформацій використано наступні: синтаксичне уподібнення, семантичне розширення, заміна частин мови, еліпсис, додавання, заміна типу речення, генералізація, модуляція, конкретизація, заміна однини множиною, заміна активної конструкції пасивною, компенсація, калькування.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Афоризм як мовно-літературний феномен завжди викликав інтерес дослідників у різних галузях, зокрема філософії, літературознавстві, лінгвістиці. Величезний спектр тлумачень ознак цього явища пояснює різні підходи до його вивчення, зокрема структурно-функційний, лінгвостилістичний, прагматичний, когнітивний, інтертекстуальний тощо. Проте і до сьогодні лінгвістичний статус афоризмів, їх категоріальні ознаки, критерії відбору і класифікації викликають дискусії. Деякі вчені розглядають їх як фразеологізми, інші вважають афоризми елементами пареміології, але переважна більшість вивчає афористику як специфічний розділ мовознавства. Особливого акценту набувають дослідження афоризму як ідіолектної одиниці окремого письменника. У цьому контексті афористичне словосполучення може використовуватися для визначення індивідуально сформульованих авторських значень і сенсів, які образно-художньо передають суб'єктивне бачення світу і надають додаткову інформацію щодо інтерпретаційних потенцій цього мовно-літературного феномену.

Формування власне лінгвістичного поняття афоризму має ґрунтуватися на виокремленні ознак, які, по-перше, характеризують його як продукт мовної діяльності, тобто є лінгвістично релевантними, а по-друге, є суттєвими і необхідними для його характеристики як специфічного об'єкта лінгвістики. До таких ознак доцільно відносити надслівну природу, узагальненість (значення), номінативність, текстову форму (створення і вживання у вигляді окремого тексту), дискурсивну автономність, відтворюваність, лаконічність, ідіоматичність, виразність (естетичність) словесної форми.

Проблема студіювання афоризму у його триєдності, що враховує поєднання в афоризмі ознак літературного жанру, малоформатного тексту і універсального висловлювання експлікує контраверсійність наукових поглядів

на афоризм як особливу конструкцію, хоча такий підхід до визначення і функціювання афоризму дозволяє поглянути на це мовно-літературне явище з широкої перспективи, тримаючи у фокусі ключові характеристики афоризму – стислість і завершеність думки. По відношенню до всіх різновидів малих текстових форм поняття афоризму доцільно розглядати або як категоріальне, якщо йдеться про мінімальні тексти, що мають диференційну ознаку афористичності – узагальнено-універсальний зміст, або як класифікаційне, якщо йдеться про весь корпус мінімальних текстів.

Творчість визнаного «принца афоризмів» О. Вайлда цікава не лише його блискучим умінням вкладати у коротке висловлювання усю світоглядну палітру, а насамперед здатністю орієнтуватися на розуміння глибинних процесів навколишнього світу, вбираючи загальні спостереження і фіксуючи індивідуальні, переживані факти буття. Стилістичне оздоблення проаналізованих вайлдівських афоризмів, зокрема каламбур, оксюморон, паралельні конструкції, антитеза, порівняння, парцеляція, гіпербола, сарказм, персоніфікація, дистантний повтор та графічний засіб – курсив, постає ознакою високої майстерності та елементом ідіостилю письменника.

Вайлд «виник» наприкінці XIX ст. у Лондоні як живе втілення естетичного руху і здобув славу драматурга, поета і прозаїка, чиї ідеї про мистецтво, красу і особисту свободу кинули серйозний виклик вікторіанському пуританству. Письменник знайшов спосіб поєднати роль бунтаря і денді: бунтар належав до кола богеми, а денді – до аристократичної культури. Використовуючи естетичну доктрину для просування культу краси і насолоди, і як фізичне втілення цього ідеалу він пропагував гедонізм як вихід із репресивної вікторіанської культури. Звільнивши англійську літературу від вікторіанських упереджень, він допоміг узгодити британську культуру з модерністськими цінностями, що виникають на європейському континенті у

той час. Вайлда можна вважати першим, хто свідомо ставився до суспільного життя як до мистецької вистави, що наклало відбиток на його художню картину світу.

Способи перекладу вайлдівських афоризмів визначаються специфікою афористичного мислення митця і, найголовніше, способами його репрезентації у художньому просторі. У пропонованій розвідці були використані синтаксичне уподібнення, семантичне розширення, заміна частин мови, еліпсис, додавання, заміна типу речення, генералізація, модуляція, конкретизація, заміна однини множиною, заміна активного стану пасивним, компенсація, калькування. Вибір зазначених способів відтворення афоризмів Вайлда українською мовою спрямований на якнайточнішу ретрансляцію авторських інтенцій зі збереженням їх змісту, стилю й естетичної цінності. Перекладацькі підходи у герменевтичному й синергетичному вимірах виявляють оригінальність формулювань і складність їх вираження, підкреслюючи імплікативну структуру, тобто ту властивість семантики тексту, яка дозволяє розвинути структуру узагальнення.

Моделювання транслатологічного виміру у відтворенні «малого жанру» афоризму українською мовою, враховуючи необхідність відтворення мовними засобами специфіки англійського гумору, парадоксальних суджень і філософської глибини одночасно, виявляється одним із тих актуальних завдань, які вирішуються сучасним перекладознавством. Очевидно, що культурні і контекстуальні відмінності, різні літературні традиції і особливості мовних конструкцій можуть ставати на заваді у процесах відтворення, впливаючи на точність і виразність передачі змісту оригіналу.

Творча особистість О. Вайлда з його неперевершеними оцінками навколишнього світу, витонченими формулюваннями і, найголовніше, відкиданням усього застарілого й колишнього, суголосна постмодерністським

пошукам, де, як і у часи Вайлда, відбувається переосмислення оточуючої дійсності, трансформація парадигматичних уявлень про сенс, мету і призначення людини. Хоча мистецькі теорії Вайлда ґрунтувалися на естетичному русі XIX ст., його прогресивні й далекоглядні ідеї дозволяють проводити певні паралелі з сьогоденними художніми процесами, що може стати предметом майбутніх наукових рефлексій.